

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΓΑΛΑΡΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟ

στους απεργούς
που σπάνε τα γκέτο τους
και στους καταληψίες δρόμων

6

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

ΑΠΟΘΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ;

«Δεν υπάρχει δημοκρατία, υπάρχει
ΑΠΕΡΓΙΑ!»

απεργός δασκάλα σε γενική συνέλευση
στην Αθήνα τον Φλεβάρη

Η επιστροφή των «Παιδιών της Γαλαρίας» συμπίπτει χρονικά με την επιστροφή αυτού που οι λίγοι φοβούνται και οι περισσότεροι χαιρετίζουν: του **εσωτερικού εχθρού**. Κάποιοι είχαν προεξοφλήσει την οριστική της απουσία, αλλά νά που η πάλη των τάξεων αναζωπυρώνεται με τέτοια ένταση που ακόμη και αυτοί που επικαλούνται τους πιο ριζοσπαστικούς στόχους στέκουν αμήχανοι. Τα τελευταία χρόνια στα βαλκανικά κράτη και περισσότερο στην Ελλάδα φαινόταν ότι τα εμπόδια στην καπιταλιστική αναδιάρθρωση είχαν παραμεριστεί, ότι το κεφάλαιο είχε κατακτήσει την πολυπόθητη εσωτερική κοινωνική ειρήνη. Φτωχοί «αναλυτές»! Τρίβουν τα μάτια τους με έκπληξη μπροστά στη διακοπή του θεαματικού μονόλογου. Τίποτα πια δεν εγγυάται την διαιώνιση της κυριαρχίας των φρουρών του μεγάλου ύπνου.

Η αρχή έγινε με τους αγρότες, ή μάλλον, επειδή αυτή η λέξη στερείται πλέον ακρίβειας, με την εξέγερση κυρίως των κατεστραμμένων βαμβακοπαραγωγών-μικροεπιχειρηματιών της Θεσσαλίας. Ακολούθησε, σε δύο δόσεις επίσης, η δυναμική απεργία των ναυτεργατών. Τα **διαχωρισμένα** αιτήματά τους προβλήθηκαν με μια μορφή αγώνα τέτοια που αποκάλυψε την **ενιαία** διαδικασία της καπιταλιστικής συσσώρευσης και ταυτόχρονα την αχίλλειο πτέρνα της. Μπλοκάροντας τους θαλάσσιους και χερσαίους δρόμους, δηλαδή την κυκλοφορία υλικών και ανθρώπινων εμπορευμάτων, ξεγύμνωσαν μια κοινωνία-αλυσίδα παραγωγής, διανομής και κατανάλωσης όπου ο μετρήσιμος χρόνος που είναι χρήμα είναι το παν. Προκαλώντας εναντίον τους τη λύσσα όλων των καθεστωτικών δυνάμεων διέρρηξαν την μάσκα της «δημοκρατίας του διαλόγου» και έκαναν ακόμα πιο μισητό το ρόλο των ΜΜΕ— τουλάχιστον στα μάτια αυτών που μαθαίνουν πάλι σιγά-σιγά *πως* ν' αγωνίζονται.

Σ' ένα άλλο κομμάτι του τομέα υπηρεσιών, στην εκπαίδευση, ο αγώνας διαρκείας των καθηγητών επιτέθηκε στη σύνδεση μισθού-παραγωγικότητας, στην επέκταση της ωρομίσθιας εργασίας στον δημόσιο τομέα, στην επιμήκυνση του χρόνου εργασίας ως τα βαθιά γεράματα, στην κενότητα της εκπαιδευτικής διαδικασίας στο δημόσιο σχολείο. (Μιλάμε εδώ για τους *απεργούς* καθηγητές και όχι για τον

κλάδο συνολικά ή την ΟΛΜΕ). Στη σκιά της μεγάλης απεργίας των καθηγητών, αυτή των δασκάλων πέρασε σχεδόν απαρατήρητη. Σύντομη (κράτησε μόνο 13 μέρες) και ανύπαρκτη στην επαρχία, γέννησε στην Αθήνα μια *ανταρσία* ενάντια στη συνδικαλιστική ηγεσία που ήταν πρωτόγνωρη όχι μόνο για τον συγκεκριμένο κλάδο αλλά και για οποιονδήποτε εργασιακό χώρο σήμερα. Χάρη σε μια ηγεσία τόσο αποκάλυπτα υποταγμένη στην κυβερνητική πολιτική που δεν κατόρθωσε ν' αρθρώσει ούτε ένα αίτημα, η αυθόρμητη αυτή απεργία, που προσπάθησε από την αρχή να ενωθεί με τους καθηγητές, γρήγορα εξελίχθηκε σ' ένα συλλογικό ξέσπασμα ενάντια στην μιζέρια της εργασίας και έκφρασε την άγρια χαρά του αγώνα για τον ίδιο τον αγώνα. Ήταν μια σχετικά νεανική, μητροπολιτική γιορτή των προλεταριοποιημένων «νταντάδων» που έχουν γίνει σήμερα οι δάσκαλοι στα δημοτικά σχολεία-πάρκινγκ παιδιών. Και το σημαντικότερο, πιστεύουμε ότι προαναγγέλει τις μελλοντικές βίαιες συγκρούσεις ανάμεσα στις κομματικές ηγεσίες και τη βάση σ' όλα τα συνδικάτα του αναδιαρθρώνομενου δημόσιου τομέα.

Αλβανία 1997: Η ιστορία που βρίσκεται στο σημείο της ανατροπής της περνάει από το σημείο ανατροπής των κανόνων του παιχνιδιού. Αυτό φαίνεται και στον τρόπο που οι εξεγερμένοι τώρα παίζουν μπιλλιάρδο στη Μαμαλίε: αντί της άσπρης χτυπούν τη δίχρωμη μπάλλα.

Η επιστροφή του εσωτερικού εχθρού στην Ελλάδα συμπίπτει με την αναζωπύρωση του ταξικού πολέμου στα Βαλκάνια. Εξέγερση στη βιομηχανική πόλη Σμεντέρεβσκα Παλάνκα στο τέλος του κύκλου των φοιτητικών και πολιτικών διαδηλώσεων στο Βελιγράδι ενάντια στον Μιλόσεβιτς. Γενική απεργία και μπλοκαρίσματα δρόμων στη Βουλγαρία. Και τις πρώτες μέρες του Μάρτη η συγκλονιστική ένοπλη προλεταριακή εξέγερση στον αλβανικό νότο.

Αν και γνωρίζουμε ότι υπάρχουν ορυχεία στη Μαμαλίε και υφαντουργεία στο Μπεράτ και τον Αυλώνα, όπου παλιότερα είχαν γίνει απερ-

γίες, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η περιοχή αυτή είναι κυρίως αγροτική και ότι τα τελευταία χρόνια έχει μετατραπεί σε ένα γκέττο-ρεζέρβα της νότιας Ευρώπης, μια δεξαμενή φτηνού εργατικού δυναμικού για την Ελλάδα και την Ιταλία. Γι' αυτό η εξέγερση δεν μοιάζει με τις κλασικές προλεταριακές επαναστάσεις του παρελθόντος. Θυμίζει περισσότερο τις εξεγέρσεις για το ψωμί σ' όλες τις αγγλικές πόλεις στις απαρχές της βιομηχανικής επανάστασης, όταν το εξαγριωμένο πλήθος κατέστρεφε τα σπίτια των πλούσιων και των δημάρχων, απελευθέρωνε τους φυλακισμένους, έκαψε και λεηλατούσε τα μαγαζιά των ανεπιθύμητων πολιτών (όπως είναι σήμερα στην Αλβανία οι έλληνες ή αλβανοί επιχειρηματίες που συνεργάζονταν με το καθεστώς και συμμετείχαν στις κομπίνες). Με την τεράστια βέβαια διαφορά πως τότε δεν υπήρχε εφεδρικός στρατός για να ενωθεί με τους εξεγερμένους, ούτε η ζωή της κοινότητας είχε πιαστεί στα δίχτια της δικτατορίας του χρηματιστικού κεφαλαίου. Ένα πράγμα δεν έχει αλλάξει από τότε: κάθε φορά που οι δυνάμεις του νόμου και της τάξης συνασπίζονται για να καταστείλουν τους εξεγερμένους δεν παραλείπουν να τους χαρακτηρίζουν ως «κλέφτες» και «εγκληματίες».¹

Τους τελευταίους μήνες η οργή των βαλκάνιων προλετάρων ενάντια στους κυβερνήτες και τους πλούσιους κατάφερε να **αποεθνικοποιήσει τις κοινωνικές συγκρούσεις**: κι αυτή είναι ίσως η μεγαλύτερή μας νίκη. Έχοντας ποντάρει στην α' φάση της αναδιάρθρωσης του κεφαλαίου, θεωρώντας την εθνικά, κοινωνικά και ατομικά απελευθερωτική, το βαλκανικό προλεταριάτο είχε συμβάλλει στη δημιουργία των ιστορικών εκείνων συνθηκών που επέτρεψαν στους ιδεολογικούς μηχανισμούς του κάθε κράτους να εγχαράξουν στη συνείδηση των υπηκόων την άποψη ότι οι μόνες «ευνόητες» συγκρούσεις είναι αυτές μεταξύ «εθνών». Στη Γιουγκοσλαβία μπόρεσαν να μεταστρέψουν τις ταξικές συγκρούσεις σ' εθνικιστικές διαμάχες, κι είχαμε εξηγήσει παλιότερα πως έγινε αυτό: στην Ελλάδα καλλιεργήθηκε ο φόβος των «εξωτερικών εχθρών» που ο καθένας έπρεπε ν' αναγνωρίσει στο πρόσωπο των «Σκοπιανών», των Τούρκων και των αλβανών μεταναστών: στην Τουρκία πριν δύο χρόνια οι εξεγερμένοι αλεβίτες των φτωχογειτονιών της Κων/πολης δεν ήταν εργάτες αλλά «εθνότητα» και οι Κούρδοι βεβαίως -όλοι οι Κούρδοι- δεν είναι παρά ένα εχθρικό προς τους Τούρκους -όλους τους Τούρκους- «καθυστερημένο έθνος».

Ας μην παρεξηγηθούμε. Δεν μιλάμε εδώ για κοσμογονικές αλλαγές αλλά για τις πρώτες σημαντικές ενδείξεις μεταβολής του **εσωτερικού** συσχετισμού δυνάμεων. Πράγμα που έχει υποχρεώσει το καπιταλιστικό κράτος στην ίδια παντού μορφή αντεπίθεσης: επιχειρεί να **επανεθνικοποιήσει τις κοινωνικές συγκρούσεις**, παρουσιάζοντας τον εσωτερικό εχθρό του σαν **εξωτερικό εχθρό** του «λαού», σαν εχθρό δηλ. της «εθνικής ενότητας», της «ομαλότητας», του «κράτους δικαίου», του «γενικού συμφέροντος». Οι καταληψίες δρόμων και λιμανιών «εμποδίζουν την ελεύθερη μετακίνηση των πολιτών», οι απεργοί είναι «χούλιγκανς» και macho συνδικαλιστές που «προσπαθούν να καταστρέψουν το έργο της εκλεγμένης από το λαό κυβέρνησης» και «δρούν εις βάρος της κοινωνίας». Τα ΜΜΕ θα βρουν εδώ ένα μικροαστό φορηγατζή, πιο κει έναν

¹ Τη στιγμή που κλείνει η ύλη αυτού του τεύχους υπάρχει μόνο μια σημαντική μαρτυρία για την ένοπλη εξέγερση στην Αλβανία, αυτή του (πρώην;) σταλινικού Γεράσιμου Λιόντου στην εφημερίδα *Κόντρα* (22-3-97) όπου, μεταξύ άλλων, παρουσιάζονται ενδιαφέρουσες σκηνές απ' τις γενικές συνελεύσεις στον Αυλώνα.

παθητικό μαθητή, για να δηλώσουν μπροστά στις κάμερες και ενώπιον του «ελληνικού λαού» ότι «ο κόσμος την πληρώνει από τις απεργίες».

Όπως πριν, έτσι και τώρα, είναι τα *όρια* των απεργιών και των εξαγέρσεων που επιτρέπουν στα **επίσημα όργανα του διαχωρισμού** να πραγματοποιήσουν το **ενοποιητικό** -προς όφελος του κεφαλαίου- έργο τους. Οι «αγρότες», σαν μικροεπιχειρηματίες που είναι, δεν μπορούν να πάνε παραπέρα απ' την προστασία της ατομικής τους ιδιοκτησίας και την απαίτηση για την διατήρηση μιας εθνικής πολιτικής για τη γεωργική παραγωγή. Οι καθηγητές, η πρώτη κατηγορία μισθωτών που το 1988 έσπασε μέσα από την διαδικασία των γενικών συνελεύσεων τον κομματικό συνδικαλισμό, αν και μόνο απ' τη σκοπιά του *κοινωνικού κορπορατισμού*, παραμένουν δέσμοι μιας μουχλιασμένης σοσιαλδημοκρατικής αντίληψης που απαιτεί «δημόσια (δηλ. κρατική) δωρεάν παιδεία». Τόσο οι καθηγητές όσο και οι ναυτεργάτες προσπαθούν ακόμα να εξασφαλίσουν την ικανοποίηση των αναγκών τους μέσω της εξασφάλισης μόνιμης και πλήρους απασχόλησης. Εξακολουθούν όπως και παλιότερα να απευθύνονται, διαχωρισμένα απ' τους υπόλοιπους εργαζόμενους, στα «αρμόδια υπουργεία» και ως εκ τούτου -κι αυτό ισχύει πιο πολύ για τους καθηγητές- εξακολουθούν να χρησιμοποιούν ξεπερασμένες μορφές αγώνα. Καθώς όμως η σοσιαλδημοκρατική ρύθμιση έχει πλέον εγκαταλειφτεί απ' το κεφάλαιο και καθώς υποκειμενικά η αίσθηση ότι *κάτι λείπει* απ' τους αγώνες μεγαλώνει, οι απεργοί θ' αναγκαστούν να βάλουν το ζήτημα της ικανοποίησης των αναγκών με ή χωρίς εργασία, με ή χωρίς χρήμα. Με τη διαφορά ότι μια τέτοια προοπτική θ' απαιτεί πλέον τη συμμαχία με άλλες κατηγορίες μισθωτών ή ανέργων και θα βάζει στο προσκήνιο την ήδη εντεινόμενη αναγκαιότητα ανακάλυψης μιας **νέας κοινωνικότητας**. Με τέτοιο τρόπο ασκεί κριτική στις «συντεχνίες» ένα έντυπο για προλεταριακή χρήση, σαν «Τα Παιδιά της Γαλαρίας», και όχι με τον τρόπο της αριστεράς που προσπαθεί να τις ενσωματώσει σ' ένα Λαϊκό Μέτωπο εργατών-αγροτών-μαγαζατόρων (βλ. EZLN-NAP-ΜΛ και το κακό συναπάντημα) ή των ελευθεριακών που κατηγορούν τους εργατικούς αγώνες για «οικονομισμό»².

Γι' αυτό κρίνουμε σημαντικό να γυρίσουμε αρκετούς μήνες πίσω, στη Γαλλία το Δεκέμβρη του '95 και να μελετήσουμε ένα κίνημα που παρέμεινε ουσιαστικά άγνωστο στην Ελλάδα. Προσπαθήσαμε, με κριτικό τρόπο και με την κατάλληλη επιλογή κειμένων, να σταθούμε στις στιγμές μιας νέας κοινωνικότητας και στις νέες μορφές αγώνα που ανέδειξε εκείνο το κίνημα γιατί το κεντρικό του σύνθημα «Όλοι μαζί» -*όλοι οι προλετάριοι μαζί*- πιστεύουμε ότι αφορά και μας, σ' αυτή τη γωνιά της Ευρώπης. Ο προσεκτικός αναγνώστης θα βρει επίσης στις σελίδες που ακολουθούν μια κριτική του συνδικαλισμού του οποίου η επίσημη μορφή προσπαθεί να επιστρέψει δριμύτερη για να εγκλωβίσει αυτήν την αναδυόμενη νέα υπερεθνική κοινωνικότητα (βλ. το θέαμα των ευρωπαϊκών και ευρωδιαδηλώσεων που διοργάνωσαν βελγικά, γαλλικά και ισπανικά συνδικάτα ενάντια στο κλείσιμο της Ρενώ στο Βέλγιο).

Κατά τα άλλα, το τελευταίο κείμενο αναφέρεται στο πως αναπτύσσεται στην Ελλάδα ο τομέας των μεταφορών και τι είδους αντίσταση συνάντησε.

² Απευθυνόμαστε στα άτομα του «χώρου» που έχουν μια τέτοια άποψη: μήπως μπορείτε, ανοιχτά και δημόσια, να ρίξετε και σε μας τη συνταγή την πονηρή σύμφωνα με την οποία μπορεί κανείς να επιβιώνει περιφρονώντας το χρήμα; Γιατί απ' ό,τι γνωρίζουμε μόνο τρεις τρόποι υπάρχουν για ν' αποφύγεις τους διεκδικητικούς, «οικονομίστικους» αγώνες: ή να τα παίρνεις απ' τους γονείς σου, ή νά'χεις μια καλοπληρωμένη δουλειά, ή να παίρνεις τα ψίχουλα που σου δίνουν τ' αφεντικά σου αδιαμαρτύρητα. Εν πάσει περιπτώσει, οι οικονομολόγοι φαίνεται να έχουν μια πιο συνολική εικόνα των επιπτώσεων των διεκδικητικών αγώνων απ' τους αναρχικούς και τους αυτόνομους όταν δηλώνουν: «Η προσαρμογή των μισθών σε σχέση με τον πληθωρισμό για τους δημόσιους υπαλλήλους τείνει να οδηγεί σε γενικότερη αύξηση των μισθών στην οικονομία καθώς η εισοδηματική πολιτική της κυβέρνησης επηρεάζει τον καθορισμό των μισθών σε άλλους τομείς». (Ένα από τα «προβλήματα» που επισημαίνει η πρόσφατη έκθεση του ΟΟΣΑ προς την ελληνική κυβέρνηση, βλ. το άρθρο «Απελευθερώστε την αγορά εργασίας», εφ. ΤΟ ΒΗΜΑ, 16-3-97).

ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ!

Συνάδελφοι,

Αυτήν την απεργία που την ξεκίνησε και τη στηρίζει με πάθος η βάση του συνδικάτου, η ηγεσία της ΟΛΜΕ επιχειρεί από χθες Κυριακή να την τελειώσει με συμβιβασμούς. Η ηγεσία της ΔΟΕ βέβαια *ούτε καν προσποιείται ότι διαπραγματεύεται*, αλλά όσοι αγωνιστές δάσκαλοι απεργούν από σήμερα, νιώθουν τον αγώνα των καθηγητών δικό τους *γιατί είναι και δικός τους*.

Συνάδελφοι,

Από σήμερα είμαστε περισσότεροι και πιο δυνατοί. Γι' αυτό δεν πρέπει να γίνει καμμία υποχώρηση-κανένας συμβιβασμός. **Ή ΤΩΡΑ Ή ΠΟΤΕ!** Πρέπει να ικανοποιηθούν **ΟΛΑ** τα αιτήματα! Ο αγώνας μας πρέπει να είναι συνεπής ως προς τους αρχικούς του στόχους *και ακόμη περισσότερο* **ΝΑ ΓΕΝΙΚΕΥΤΕΙ!** Δεν είναι ένας αγώνας των εκπαιδευτικών και μόνο. Εκφράζει, αν και σ' ένα μεμονωμένο τομέα, την αγανάκτηση και την οργή **ΟΛΟΚΛΗΡΗΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ**, ενάντια στην κυβέρνηση του κεφαλαίου που προσπαθεί να ταπεινώσει, να εκφοβίσει και να πατήσει **ΟΛΟΥΣ** τους εργαζόμενους. Η σύνδεση μισθού-παραγωγικότητας, η αύξηση του ορίου συνταξιοδότησης, ο περιορισμός των εργασιακών δικαιωμάτων, η αύξηση των ασφαλιστικών εισφορών και της φορολογίας, η ενίσχυση του διευθυντισμού είναι μέτρα που το κεφάλαιο και το κράτος του προωθούν εδώ και χρόνια ενάντια σε **ΟΛΟΥΣ** τους εργαζόμενους. Είναι μέτρα πειθάρχησης και επέκτασης του χρόνου εργασίας. Θέλουν να μας κάνουν να αγωνιζόμαστε ως τα γεράματα για την **ΕΠΙΒΙΩΣΗ**. Να ξεχάσουμε την **ΖΩΗ**. Να δουλεύουμε για την κρεατομηχανή του **ΚΕΡΔΟΥΣ** και της **ΕΞΟΥΣΙΑΣ** και από πάνω να λέμε: «καλά πάμε».

ΑΡΚΕΤΑ!

Συνάδελφοι,

Ν' ανοίξουμε τις γενικές συνελεύσεις μας σ' **ΟΛΟΥΣ** τους εργαζόμενους του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, στους «μόνιμους» και τους προσωρινούς, στους ντόπιους και τους μετανάστες, τις γκαρσόνες, τους εμποροϋπάλληλους, τους οικοδόμους, τους ναυτεργάτες· τους χιλιάδες εργάτες που δεν έχουν συνδικάτο όπως εμείς, που δεν έχουν φωνή γιατί φοβούνται να μιλήσουν, σ' όλους τους μοναχικούς εργάτες αυτής της πόλης που είναι πεταμένοι και τρελλαμένοι. **ΟΛΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΚΑΠΟΤΕ ΗΤΑΝ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΑΣ** και σήμερα προσπαθούν να επιβιώσουν μ' ένα μισθό 130.000 το μήνα σε μια σκατοκοινωνία που εμάς έβαζε το κράτος να τους παραμυθιάζουμε ότι «αν προσπαθήσεις θα πετύχεις» και ότι «οι καλοί αμοίβονται!» Ξέρετε άλλωστε καλά για τι δουλειές μιλάμε αφού και σεις οι ίδιοι είσαστε αναγκασμένοι να κάνετε δεύτερη δουλειά για να επιβιώσετε.

Εργαζόμενοι της Αθήνας,

Ενωθείτε **ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ** με τους καθηγητές και τους δασκάλους που αγωνίζονται. Δεν υπάρχει **ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ** παρά μόνο στον **ΚΟΙΝΟ ΑΓΩΝΑ!**

– 250.000 βασικό μισθό για όλους, εργαζόμενους και άνεργους

– 4 ώρες δουλειά τη μέρα

Πριν μας τρελλάνει το κεφάλαιο και το κράτος, ας τρελλαθούμε μ' ένα διαφορετικό είδος τρέλλας!

ΖΩΗ ΕΔΩ ΚΑΙ ΤΩΡΑ!

ΜΕΡΙΚΟΙ ΑΠΕΡΓΟΙ ΔΑΣΚΑΛΟΙ/ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ

3-2-97

Προκήρυξη που αντανakλά την άποψη που υποστηρίξαμε στις γενικές συνελεύσεις των δασκάλων κατά τη διάρκεια της απεργίας.

Όταν οι προλετάριοι φλυαρούν ο κόσμος τρέμει συθέμελα¹

Δεν είναι τυχαίο που εδώ και δύο αιώνες η Ευρώπη δεν έχει πάψει να στρέφει το βλέμα της στους ταξικούς αγώνες στην Γαλλία: 1789, 1830, 1848, 1871, 1936, 1968... Κάθε φορά που ξεκινούσε μια νέα επίθεση ή αντεπίθεση στην εκάστοτε κυρίαρχη τάξη πραγμάτων στην Ευρώπη, ήταν στη Γαλλία που αυτή έβρισκε την πιο αναπτυγμένη της μορφή. Έτσι και το Δεκέμβρη του 1995...

Όλα ξεκίνησαν όταν τον Οκτώβρη εκείνης της χρονιάς η κυβέρνηση ανακοίνωσε το πάγωμα των μισθών στο δημόσιο τομέα και την πρόθεσή της να περιορίσει τα «ειδικά προνόμια» των εργαζόμενων σε κρατικές επιχειρήσεις όπως η France Telecom και η SNCF. Κι όλα αυτά μέσα σε μια ατμόσφαιρα τρομοκρατικής σχεδόν προπαγάνδας γύρω από τα ελλείμματα του δημόσιου τομέα και τη διόγκωση του «εθνικού χρέους». Λίγους μήνες πριν, το Μάρτη του '95, ο Σιράκ κέρδιζε τις προεδρικές εκλογές μ' ένα λαϊκίστικο πρόγραμμα, που υποσχόταν δουλειά για τους ανέργους, άνοδο των μισθών, περικοπές στη φορολογία, προστασία των κοινωνικών επιδομάτων! Η πίεση επί του γαλλικού φράγκου στις διεθνείς χρηματαγορές μέσα στο καλοκαίρι έστειλε το σήμα στην κυβέρνηση, ότι δεν θα'πρεπε να υπάρξει καμιά αργοπορία ή δισταγμός ως προς το δέον γενέσθαι. Τα κριτήρια σύγκλισης του Μάαστριχτ και η επιταγή του γαλλικού κεφαλαίου συνολικά -είτε κάποιες μερίδες του ακολουθούν φιλοευρωπαϊκή πολιτική είτε όχι- για δραστική μείωση της φορολογίας των επιχειρήσεων με παράλληλη μείωση των κοινωνικών δαπανών του κράτους και επιμήκυνση του χρόνου εργασίας, οδήγησαν τον πρωθυπουργό Αλλάιν Ζιππέ στη γενναία απόφαση. Στις 15 Νοεμβρίου, και εν μέσω μιας εντεινόμενης φοιτητικής αναταραχής που απαιτούσε μεγαλύτερες κρατικές επενδύσεις στα πανεπιστήμια, ο πρωθυπουργός ανακοινώνει ένα πακέτο μέτρων που έμεινε στην ιστορία ως «Juppe Plan». Το σχέδιο προέβλεπε:

- * Αύξηση του αναγκαίου χρόνου εργασίας των δημόσιων υπαλλήλων για να βγουν στην σύνταξη από 37,5 σε 40 χρόνια — ένα μέτρο που είχε επιβληθεί στους εργαζόμενους του ιδιωτικού τομέα το 1993. Κατάργηση των «ειδικών προνομίων» για εκείνους που δουλεύουν στο δημόσιο τομέα «υπό δυσμενείς συνθήκες». (Οι οδηγοί των τρένων της SNCF και της RATP βγαίνουν στη σύνταξη στα 50· άλλοι εργαζόμενοι της RATP και οι εργαζόμενοι στη ΔΕΗ, τα ταχυδρομεία και τα ορυχεία στα 55).
- * Αύξηση των νοσηλείων και περιορισμό στη χορήγηση φαρμάκων.
- * Πάγωμα του οικογενειακού επιδόματος (που δίνεται σε φτωχές οικογένειες με παιδιά) το 1996 και φορολόγησή του από το 1997.
- * Αύξηση των κοινωνικών εισφορών για τους συνταξιούχους και τους ανέργους.
- * Ένα νέο φόρο της τάξης του 0,5 % σ' όλα τα εισοδήματα, μικρά ή μεγάλα, με στόχο τη μείωση των ελλειμμάτων της κοινωνικής ασφάλισης».
- * Αναδιάρθρωση της διοίκησης του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, με στόχο να την αναλάβει άμεσα το κράτος και να περιορίσει τις κοινωνικές δαπάνες. (Ως τώρα η χρηματοδότηση του ασφαλιστικού συστήματος ελέγχεται από κοινού από τα συνδικάτα και τους εργοδότες).

Οι «μεταρρυθμίσεις» δεν σταματούσαν εδώ. Ταυτόχρονα ανακοινώθηκε το «contrat de plan», ένα σχέδιο «εξυγίανσης» του σιδηροδρομικού δικτύου, που προέβλεπε το κλείσιμο πολλών γραμμών και την απόλυση 30.000-50.000 εργατών. Ένα άλλο σχέδιο προέβλεπε την μερική ιδιωτικοποίηση του Οργανισμού Τηλεπικοινωνιών. Ένα ακόμη καταργούσε μια φοροαπαλλαγή της τάξης του 20% που αφορούσε όλους τους μισθωτούς. Εν ολίγοις, η κυβέρνηση φρόντισε να προωθήσει μια σειρά μέτρων που έθιγαν όχι μόνον ολόκληρη την εργατική τάξη, αλλά ακόμα και τους ίδιους τους γραφειοκράτες των συνδικάτων!

Το σχέδιο Ζιππέ τράβηξε το χαλί κάτω απ' τα πόδια της εργατικής εκείνης ομοσπονδίας που αποτελούσε έναν απ' τους στυλοβάτες του γαλλικού καπιταλισμού, της Force Ouvriere, του πιο απεργοσπαστικού συνδικάτου. Η FO προήλθε από μια διάσπαση μέσα στην, υπό σταλινική ηγεσία, CGT την επαύριο του Ψυχρού Πολέμου το 1948-49. Κατάφερε να επιβιώσει ως σήμερα χάρη στην υποστήριξη των κυβερνήσεων και των ενώσεων των εργοδοτών. Για 28 χρόνια συμμετείχε μαζί με τους εργοδότες στη διαχείριση των 300 δισ. φράγκων του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Ο γενικός γραμματέας της Marc Blondel -εκλεγμένος από τους φιλο-σιρακικούς

¹ Jean-Pierre Voyer.

των εργατικών ενώσεων της ομοσπονδίας, καθώς και από μια τροτσικιστική σέκτα- διατηρούσε άριστες σχέσεις με την κυβέρνηση.

Η πρώτη «ημέρα δράσης» ενάντια στα σχέδια του Ζιππέ οργανώθηκε από τη CGT και την FSU στις 24 Νοέμβρη. 500.000 εργαζόμενοι του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα συμμετείχαν στις πορείες που ήταν ιδιαίτερα επιτυχημένες στις μικρές πόλεις. Ο αριθμός των διαδηλωτών εξέπληξε ακόμα και τους ίδιους τους διοργανωτές. Η ηγέτης της CFDT Nicole Notat, που είχε επιδοκιμάσει τις «μεταρρυθμίσεις», αναγκάστηκε να φύγει κακήν-κακώς απ' τη διαδήλωση στο Παρίσι, κυνηγημένη απ' τα ίδια τα μέλη του συνδικάτου της.

Οι γενικές συνελεύσεις που έγιναν στους σιδηροδρομικούς σταθμούς, και στις οποίες πρωτοστάτησαν οι αριστεριστές ακτιβιστές των συνδικάτων και οι πιο μαχητικοί -συνήθως μη συνδικαλισμένοι- εργάτες, φανέρωσαν τη διάθεση των σιδηροδρομικών να πάνε παραπέρα απ' τις συνήθειες «ημέρες δράσης» και τις 24ωρες απεργίες. Στο σταθμό της πόλης Melun, στο κέντρο της χώρας, μια χούφτα άτομα κατέλαβαν το κέντρο ελέγχου και τα φυλάκια σηματοδοσίας, και με μερικές βασικές πράξεις σαμποτάζ, όπως διαγραφή της μνήμης από τα κομπιούτερ, παρέλυσαν το αυτοματοποιημένο σύστημα στο σύνολό του. Οι πρώτες αυτές αυθόρμητες ενέργειες υπήρξαν καταλυτικές. Μέχρι τη Δευτέρα 27 Νοέμβρη το σιδηροδρομικό δίκτυο της χώρας είχε παραλύσει, ενώ είχαν ήδη μπει στον αγώνα οι εργάτες του μετρό και των λεωφορείων του Παρισιού.

Αρχικά ούτε η CGT, ούτε η FO -που οργάνωσε τη δική της «ημέρα δράσης» στις 28 Νοέμβρη- ούτε κάποιες μικρότερες ομοσπονδίες είχαν πρόθεση να κηρύξουν απεργία διαρκείας και προσανατολιζόνταν σε πανεθνικές διαδηλώσεις μετά από τρεις βδομάδες, στις 17 Δεκέμβρη. Ήταν οι αριστεριστές των τοπικών εργατικών ενώσεων που τους έδειξαν το δρόμο που θα 'πρεπε ν' ακολουθήσουν, κι οι ηγέτες όχι μόνο επιδοκίμασαν τις δραστηριότητες των ακτιβιστών της βάσης αλλά επίσης ενθάρρυναν δημοσίως τις διαδικασίες «άμεσης δημοκρατίας» στη λήψη των αποφάσεων στις καθημερινές τοπικές συνελεύσεις.

Ομάδες εργατών της SNCF -που άλλοτε σχηματιζόνταν με πρωτοβουλία των ενεργητικών μειοψηφιών, άλλοτε λειτουργούσαν σαν αντιπρόσωποι των καθημερινών συνελεύσεων- άρχισαν να επισκέπτονται τις παρακείμενες στους σταθμούς επιχειρήσεις (όπως τα ταχυδρομεία) και έπαιξαν ένα σημαντικό ρόλο στην επέκταση της απεργίας. Οι πρώτες μέρες του Δεκέμβρη βρήκαν όχι μόνο τους εργάτες στις κρατικές επιχειρήσεις μεταφορών αλλά και τους δάσκαλους και τους ταχυδρομικούς καθώς και ένα σημαντικό αριθμό εργαζόμενων στην Telecom και την EDF-GDF σε απεργία διαρκείας. Οι άλλες δημόσιες επιχειρήσεις έκλειναν μόνο τις «ημέρες δράσης». Οι καταλήψεις κυβερνητικών κτιρίων, τα μπλοκαρίσματα των αυτοκινητόδρομων, οι συνεχείς, όλο και πιο μαζικές διαδηλώσεις που συγκέντρωναν στις 12 Δεκέμβρη 2 εκατομμύρια κόσμο σε 200 πόλεις, η συμμετοχή εργαζόμενων του ιδιωτικού τομέα, άνεργων ή φοιτητών στις διαδηλώσεις και τις ανοιχτές συνελεύσεις στους σταθμούς ή σε άλλα σημεία των πόλεων- όλα αυτά μετέτρεψαν σε σύντομο χρονικό διάστημα μια περιορισμένη απεργία του δημόσιου τομέα σε γενικευμένη κοινωνική κρίση. Ήταν μάλιστα τόσο μεγάλη η συμπάθεια, όσων παρέμειναν παθητικοί, προς τους απεργούς και τους διαδηλωτές, που η έκκληση του κυβερνώντος κόμματος προς τους οπαδούς του να διοργανώσουν μια μεγάλη αντι-διαδήλωση στο Παρίσι, στα πρότυπα αυτού που έκανε ο Ντε Γκωλ το 1968, οδήγησε σε γελοιοποίηση: ούτε 200 άτομα δεν κατάφεραν να συγκεντρώσουν.

Οι ενδόμυχες σκέψεις που αποκαλύφθηκαν και τα συναισθήματα οργής που εκφράστηκαν μέσα στη γενίκευση του κινήματος ενάντια στα σχέδια του Ζιππέ, έχουν καταγραφεί στα ρεπορτάζ των γαλλικών εφημερίδων (αλλά μ' έναν τρόπο που να προωθεί τις δημοκρατικές μεσολαβήσεις):

Δεν πιστεύουν πια στην πολιτική, στην «αριστερά και τη δεξιά». Δεν πιστεύουν ούτε στους δημοσιογράφους. «Είναι σαν τους πολιτικούς, απόμακροι, και οι εφημερίδες τους δεν έχουν σχέση με την πραγματικότητα. Δεν μας αφήνουν να μιλήσουμε στην τηλεόραση». Κι όταν οι μηχανοδηγοί μιλάνε για τη δημοκρατία στη Γαλλία, λένε ότι είναι «ολοκληρωτική», όπως και στη RATP. «Είναι μια ψευδής συναίνεση, το παίζουν ότι κάνουν διάλογο, και μετά οι εργοδότες κάνουν ό,τι γουστάρουν».²

Επειδή έχει γίνει πολύς λόγος τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα για το Εθνικό Μέτωπο του Λεπέν, θα είχε ίσως ενδιαφέρον να τονίσουμε ότι η απεργία και οι διαδηλώσεις ήταν ιδιαίτερα ισχυρές σε πόλεις (Dreux, Τουλόν, Μασσαλία) όπου το Μέτωπο έχει μεγάλες εκλογικές επιτυχίες. Πόση αμηχανία θα προξένησε στον Λεπέν και τους επαγγελματίες αντιφασίστες η εικόνα διαδηλωτών που κουβαλούν σύμβολα από όλες τις επαναστατικές παραδόσεις της Γαλλίας μέσα στα υποτιθέμενα κάστρα του «φασισμού»! Κι όταν μιλάμε για διαδηλωτές σ' αυτές τις πόλεις μιλάμε για το 1/4 των κατοίκων —κάθε χρώματος.

² Συνεντεύξεις με εργάτες στη Le Monde, 21 Δεκέμβρη 1995.

Αυτό που συζητήθηκε περισσότερο απ' ο,τιδήποτε άλλο, μετά την απεργία, και θα μας απασχολήσει και μας, ήταν ο ρόλος των συνδικάτων και του συνδικαλισμού γενικότερα σαν τρόπου δράσης σε συνθήκες κρίσης της αναπαραγωγής της καπιταλιστικής σχέσης. Όσοι σύντροφοι αντιμετωπίζουν τα συνδικάτα σαν γραφειοκρατικές οργανώσεις που τα συμφέροντά τους είναι πλήρως διαχωρισμένα από αυτά των εργατών ή όσοι, αντίθετα, τα θεωρούν σαν συντεχνιακές οργανώσεις που αντιπροσωπεύουν την ταύτιση του εργάτη με τον επαγγελματικό του χώρο, συνάντησαν μεγάλες δυσκολίες στην ερμηνεία των γεγονότων του Δεκέμβρη '95.

Τα συνδικάτα είναι προϊόντα του ταξικού αγώνα. Η μορφή τους αλλάζει καθώς μεταβάλλεται το περιεχόμενο του αγώνα, καθώς μεταβάλλονται οι όροι της αναπαραγωγής της καπιταλιστικής σχέσης από τη δράση και των δύο πόλων αυτής της αμοιβαίας σχέσης: εργασία και κεφάλαιο. Εκείνο που δεν αλλάζει -είτε αναφερόμαστε στην εποχή του «επαναστατικού» συνδικαλισμού (αρχική μορφή της CGT, IWW, CNT), είτε στην εποχή του σοσιαλδημοκρατικού καπιταλισμού (τα συνδικάτα σαν managers της εργατικής τάξης), είτε στις πρόσφατες απόπειρες «εναλλακτικού» συνδικαλισμού (συντονιστικές επιτροπές στη Γαλλία, την Ιταλία, κ.α.) -είναι ο ουσιαστικός τους ρόλος: διαπραγμάτευση της τιμής της εργατικής δύναμης. Ο συνδικαλισμός δεν έχει να κάνει με συγκεκριμένες οργανώσεις και δομές, είναι πάνω απ' όλα τρόπος δράσης της εργατικής τάξης σαν τάξη καθ' εαυτή, δηλ. σαν τάξη του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Αν οι συνδικαλιστικές ηγεσίες μπορούν να «προδίδουν», «σαμποτάρουν» ή «επαναφέρουν στην τάξη» τους εργατικούς αγώνες αυτό γίνεται επειδή οι εργάτες μάχονται ενάντια στ' **αποτελέσματα** της καπιταλιστικής σχέσης, επειδή αναζητούν μια «λύση» των συγκρούσεων **εντός** της σχέσης. Η δυναμική όμως των αγώνων δεν εξαντλείται στον συνδικαλισμό. Καθώς όλοι οι αγώνες γίνονται **ενάντια** στο κεφάλαιο, είναι δυνατόν, κάτω από ορισμένες συνθήκες -που υπήρχαν πχ το Δεκέμβρη του '95- να μετασχηματιστούν σε αγώνες ενάντια στην **ίδια** την καπιταλιστική σχέση. Άλλωστε, μέσα σε κάθε διεκδικητικό αγώνα που γίνεται συνεπής προς τον εαυτό του και **γενικεύεται**, υπάρχει το πνεύμα της γιορτής που αφυπνίζεται, η ευχαρίστηση του να μη δουλεύεις πια, να μην μετράς τις ώρες με το χρήμα, να επινοείς ξανά τη χρήση των προϊόντων της εργασίας, να γίνεσαι χαριστικός και ανοιχτός στην επικοινωνία. Είναι μόνο σ' αυτές τις σπάνιες στιγμές που γίνεται αντιληπτή στον καθένα **η συντηρητική φύση όλων των μορφών συνδικαλισμού** —ενός τρόπου δράσης τον οποίο, σε πρώτη φάση, κανένας εργατικός αγώνας δεν μπορεί ν' αποφύγει.

Καθώς η αναδιάρθρωση του κεφαλαίου σε παγκόσμια κλίμακα απειλεί το ίδιο τους το επάγγελμα ως μεσολαβητών/μεταπρατών/διευθυντών, οι συνδικαλιστικές ηγεσίες στη Γαλλία -όπως έχει αρχίσει να γίνεται κι' αλλού- ήταν αναγκασμένες να φροντίσουν για την επέκταση του αγώνα ελπίζοντας ότι θα κατάφερναν να τον λήξουν σ' ένα σύντομο χρονικό διάστημα. Σωστά παρατηρήθηκε ότι οι συνεχείς διαδηλώσεις που οργάνωναν απέκοβαν την κίνηση του αγώνα και εμπόδιζαν τη συγκρότηση επαφών σε περιφερειακό επίπεδο. Και όντως αυτή ήταν η άλλη όψη της διαδήλωσης: προκαθορισμένη γιορτή και συνάντηση. Παρ' όλα αυτά δεν ήταν οι μυστικές συναντήσεις με την κυβέρνηση ούτε το fax που έστειλε η CGT το πρωί της 15ης Δεκέμβρη σ' όλες τις τοπικές ενώσεις για λήξη της απεργίας και «συνέχιση του αγώνα μ' άλλα μέσα» που οδήγησε στην υποχώρηση του κινήματος. Σ' ελάχιστους άλλωστε σταθμούς οι εργάτες, ή ακόμα και οι ακτιβιστές των τοπικών ενώσεων, «υπάκουσαν» στην έκκληση. Η απεργία έληξε σταδιακά, με τα χίλια ζόρια, επειδή η κυβέρνηση απέσυρε το «contrat de plan», επειδή οι σιδηροδρομικοί δεν μπορούσαν να παλαίψουν μόνοι τους ενάντια στο σύνολο των σχεδίων του Ζιππέ, επειδή η απεργία δεν επεκτάθηκε στον ιδιωτικό τομέα -ούτε καν σ' ολόκληρο το δημόσιο τομέα. Υπήρξαν βέβαια σημαντικές εξαιρέσεις. Οι μισθωτοί φορτηγατζήδες μπλοκάραν τους δρόμους σε διάφορα σημεία της χώρας ζητώντας σύνταξη στα 55 (αυτόν τον αγώνα τον έδωσαν τελικά μετά από ένα χρόνο). Στη Λοραίν και το Merlebach οι ανθρακωρύχοι απήργησαν ζητώντας μεγαλύτερους μισθούς και έδωσαν σκληρές μάχες με τα MAT. Στη Ρουέν απεργοί και εργάτες της Ρενώ έκλεισαν από κοινού τους δρόμους και οργάνωσαν απεργιακά ταμεία.

Τα «παιδιά από τα προάστεια» -κυρίως μετανάστες- έλλειψαν απ' τις περισσότερες διαδηλώσεις. Για πολλούς ισχύουν οι λόγοι που αναφέρει στο κείμενό του ο Charles Reeve. Για κείνους τους «σπάστες» όμως που εργάζονται στη μαύρη αγορά των ναρκωτικών πρέπει ν' αναφερθούν κάποιοι ειδικοί «συντεχνιακοί» λόγοι που τους έκαναν εχθρικούς απέναντι στην απεργία. Το dealing γίνεται κυρίως στους σταθμούς και κατά τη διάρκεια της απεργίας η συγκεκριμένη έγχρωμη «άγρια νεολαία» έμεινε χωρίς ...δουλειά, αφού αυτοί είχαν μετατραπεί σε χώρους γενικών συνελεύσεων.

Για να γίνει το παρόν αφιέρωμα μαζεύαμε επί ένα χρόνο προκηρύξεις, προσούρες, περιοδικά και βιβλία. Κατά τη διάρκεια της έρευνάς μας είχαμε την τύχη να μιλήσουμε στο Παρίσι με ανθρώπους που συμμετείχαν στις απεργίες και τις συνελεύσεις. Οι οικονομικές μας δυνατότητες δεν μας επιτρέπουν την έκδοση ενός βιβλίου. Γι' αυτό δημοσιεύουμε μόνο μερικές προκηρύξεις, μια μαρτυρία για την απεργία στη Νιμ και δύο αναλύσεις.

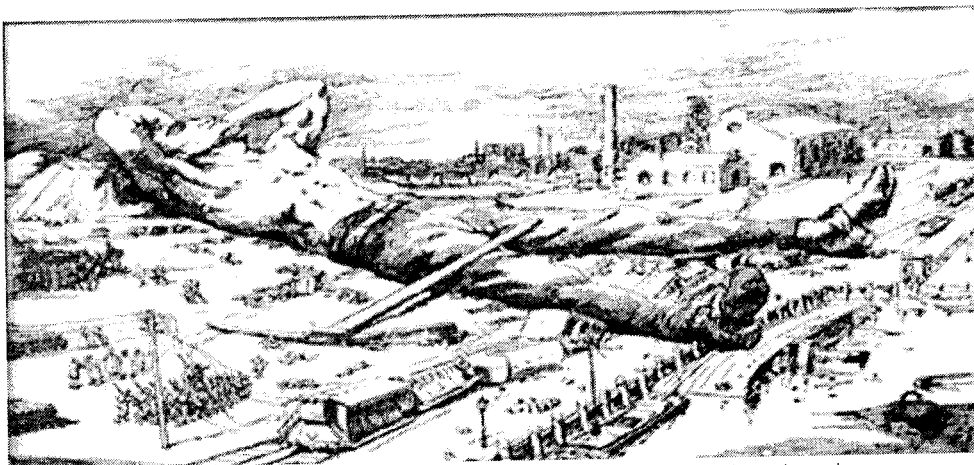
Καθώς τα τρία πρώτα ντοκουμέντα είναι ανώνυμα, θα περιοριστούμε στο να δώσουμε κάποιες πληροφορίες για τους συγγραφείς των αναλύσεων. Ο Maurizio Lazzarato είναι, μαζί με τον Τόνι Νέγκρι, τον Paolo Virno και άλλους, μέλος της ομάδας που εκδίδει στο Παρίσι το περιοδικό Futur Antérieur και δουλεύει μέσα στα θεωρητικά πλαίσια της παράδοσης της μαρξιστικής εργατικής αυτονομίας. Ίσως στο μέλλον μεταφράσουμε κάποια βασικά θεωρητικά κείμενα αυτής της ομάδας ώστε να γίνει περισσότερο κατανοητή η πρώτη απ' τις παρατηρήσεις που κάνουμε στο κείμενό του. Ο Charles Reeve είναι συμβουλευτικός κομμουνιστής, πρώην μέλος της ομάδας GLAT (Groupe de Liaison pour l' Action de Travailleurs). Οι απόψεις του για την κρίση του κεφαλαίου κινούνται στα πλαίσια των θεωρητικών εργασιών του Πάουλ Μάττικ. Το κείμενο του Lazzarato είναι «φευγάτο» και επικεντρώνεται στις μοντέρνες διαστάσεις του κινήματος του Δεκέμβρη. Αντίθετα ο Reeve τονίζει περισσότερο τα όριά του και ό,τι ήταν ακόμα «παλιό» σ' αυτό. (Όλες οι μεταφράσεις έγιναν από γερμανικές ή αγγλικές εκδόσεις των κειμένων).

«Μοντερνιστές» κοινωνιολόγοι, τσιράκια του γαλλικού κεφαλαίου, όπως οι Τουραίν, Περρινώ κ.α., ισχυρίστηκαν ότι το κίνημα ήταν μια αμυντική διαμαρτυρία των «εξασφαλισμένων», ένα «συντεχνιακό» κίνημα που δεν μπορούσε να συμπεριλάβει τα αιτήματα των «αποκλεισμένων» και των άνεργων και ως εκ τούτου δεν είχε καμιά «παγκόσμια διάσταση» ούτε αντιπροσωπεύει καμιά «αναβίωση της ταξικής πάλης». Παρόμοιες ξεπερασμένες απόψεις ειπώθηκαν και στην Ελλάδα σ' ένα απληροφόρητο άρθρο του περιοδικού *Σαμποτάζ* no.21. Ότι, δηλαδή, οι απεργοί «νοσταλγούν τη σιγουριά της φορντικής μισθωτής σχέσης», ότι συμμετέχουν (έτσι απλά: «συμμετέχουν»!) στον εμφύλιο πόλεμο «απ' την μεριά των αφεντικών» (τι συκοφαντία!), ότι σε τέτοιες απεργίες «δεν αμφισβητείται καμιά εξουσία», ότι ο αγώνας των δημόσιων υπαλλήλων και των «μαζικών» βιομηχανικών εργατών «είναι ουσιαστικά περιθωριακός»! Το αστείο είναι ότι ο εκδότης του *Σαμποτάζ* αναφέρεται σωστά «στην επεξεργασία από τα αφεντικά μιας πολιτικής μίσους για προλεταριακή χρήση, μιας πολιτικής χειραγωγικού μίσους». Μόνο που δεν έχει αντιληφτεί ότι αυτός ο ίδιος αποτελεί ένα ακόμα θύμα αυτής της χειραγωγώσης. Γιατί παρά τις αντικαπιταλιστικές του προθέσεις στην τελική αναπαράγει την πολιτική διαίρεσης και μίσους που προωθούν το κράτος και τα ΜΜΕ.

Θα κλείσουμε το εισαγωγικό σημείωμα με μερικές σκέψεις που βρήκαμε στο ημερολόγιο ενός συντρόφου απεργού:

Βέβαια το κίνημα θα λάβει τέλος αλλά με τη διαυγή συνείδηση ότι κάθε υποχώρηση των αφεντικών και του κράτους είναι εφήμερη, ότι δεν υπάρχουν κεκτημένα σ' αυτήν την κοινωνία, ότι τα πάντα αποτελούν αντικείμενο διαρκούς διαμάχης. Η συνείδηση της επισφαλούς κατάστασης του προλεταριάτου (της προσωρινότητας) έγινε η καρδιά της ταξικής συνείδησης: ιστορική ειρωνεία ότι αυτό έπρεπε να φανεί σε μια απεργία του δημόσιου τομέα...

Δεν είναι ανόητο να σκεφτόμαστε ότι ένα κίνημα μπορεί να ξεπεράσει τους αρχικούς σκοπούς του... Αυτό συνέβη τόσο αυθόρμητα απ' την αρχή του κινήματος που δεν το αντιληφτήκαμε, όταν αυτό το κίνημα του δημόσιου τομέα για την ασφάλιση και το καθεστώς των συντάξεων, ορίστηκε ευθύς εξαρχής ως κίνημα για όλη την μισθωτή τάξη που περιλαμβάνει στον πυρήνα της την κατάσταση της προσωρινότητας. Αυτό ακριβώς κάνει η δυναμική μιας σύγκρουσης: μαθαίνει τον εαυτό σου.³

Το προλεταριάτο — ο αναπαυόμενος γίγαντας (ιταλική αφίσα)

Λασεναίρ

Primo - -
- **Maggio**

Il gigante
riposa!

³ Louis Martin, Journal d' un greviste (Decembre 1995 - Janvier 1996).

Γ Λ Ω Σ Σ Α Ρ Ι

- CFDT** Confederation Francaise Democratique du Travail (Γαλλική Δημοκρατική Συνομοσπονδία Εργασίας). Προήλθε από ένα σχίσμα στο καθολικό συνδικάτο CFTC τη δεκαετία του '60. Υπέρμαχος κάποτε της «αυτοδιαχείρισης», έχει σήμερα στενές σχέσεις με το Σοσιαλιστικό Κόμμα (PS) και ξεκάθαρη πολιτική υπέρ της «ελεύθερης αγοράς».
- CGT** Confederation Generale du Travail (Γενική Συνομοσπονδία Εργασίας). Είναι το αρχαιότερο και το μεγαλύτερο συνδικάτο με περίπου 600.000 μέλη. Από το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και μετά ελέγχεται από το ΚΚΓ.
- CIP** Contrat d' Insertion Professionel (Συμβόλαιο Επαγγελματικής Ένταξης). Παρουσιάστηκε από την κυβέρνηση το Φεβρουάριο του '94 και προέβλεπε περικοπές κατά 20% στο κατώτατο μισθό για όσους νέους προσλαμβάνονταν σε κάποια δουλειά για πρώτη φορά. Μετά από ένα μήνα διαδηλώσεων και εξεγέρσεων αποσύρθηκε στις 30 Μάρτη. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά μ' αυτό το κίνημα βλ. Αυτοποmedia τ. 3 και Παιδιά της Γαλαρίας τ.5.
- CNT** Confederation Nationale du Travail (Εθνική Συνομοσπονδία Εργασίας). Τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια ήταν μια μικρή προπαγανδιστική ομάδα υπέρ του επαναστατικού συνδικαλισμού. Τις τάξεις της πύκνωσαν πρόσφυγες αγωνιστές της ισπανικής CNT αλλά ποτέ επίσημα δεν αυτοπροσδιορίστηκε πολιτικά σαν «αναρχική». Σήμερα έχει περάσει από την ιδεολογία του «συνδικαλισμού της άμεσης δράσης» στην ιδεολογία του «συνδικαλισμού της άμεσης διαπραγμάτευσης». Αριθμεί περίπου 500 μέλη και εκδίδει από το Μπορντώ τη μηνιαία εφημερίδα Le Combat Syndicaliste.
- Comites d' entreprise** (Επιχειρησιακές Επιτροπές). Θεσμός αντιπροσώπευσης και ενσωμάτωσης των εργατών που μπήκε μπροστά το 1946. Οι επιτροπές εκλέγονται σε κάθε επιχείρηση που απασχολεί περισσότερους από 50 εργάτες μέσα από λίστα εκπροσώπων που προτείνουν τα συνδικάτα. Ο ρόλος τους είναι να επιβλέπουν αν η εταιρεία τηρεί τους κανόνες ασφαλείας στη δουλειά και να διαχειρίζονται την καντίνα και τον αθλητικό σύλλογο. Ο εργοδότης είναι θεωρητικά υποχρεωμένος να συμβουλευτείται την επιτροπή σε θέματα μισθολογικής και γενικότερα οικονομικής πολιτικής της εταιρείας και να την ενημερώνει σχετικά με τα κέρδη και τα επενδυτικά σχέδια. Στην πράξη αυτός ο θεσμός πάντα υπολειπομένησε στις μικρές επιχειρήσεις.
- Contrat de plan** Σχέδιο αναδιάρθρωσης της SNCF. Βλ. στην εισαγωγή.
- EDF - GDF** Electricite De France - Gaz De France. Κρατική (προς το παρόν) επιχείρηση παραγωγής και διανομής ηλεκτρικού ρεύματος και φωταερίου.
- FO** Force Ouvriere (Εργατική Δύναμη). Συνδικάτο που, όπως αναφέρουμε στην εισαγωγή, δημιουργήθηκε την εποχή του Ψυχρού Πολέμου. Έχει λιγότερα από 300.000 μέλη, κυρίως δημόσιους υπαλλήλους, αλλά ελάχιστη δύναμη στην SNCF ή στα ταχυδρομεία. Αν και είναι πιο κοντά στο Σοσιαλιστικό

Κόμμα συμπεριλαμβάνει εντούτοις αρκετούς Γκωλλικούς, Τροτσκιστές ή και αναρχοσυνδικαλιστές.

FSU

Federation Syndicale Unitaire (Ενωτική Συνδικαλιστική Ομοσπονδία). Προήλθε πρόσφατα από σχίσμα μέσα στη FEN (Εθνική Εκπαιδευτική Ομοσπονδία), συνδικάτο που ελέγχεται από το Σοσιαλιστικό Κόμμα και έχει μεγάλη δύναμη στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η FSU είναι δημιούργημα μελών του ΚΚΓ και της άκρας αριστεράς. Υπερτερεί της FEN στα λύκεια και τα πανεπιστήμια.

RATP

Regie Autonome des Transports Parisiens (Αυτόνομη Διοίκηση των Μεταφορών του Παρισιού). Δημόσιος οργανισμός στον οποίο υπάγονται το μετρό του Παρισιού, το μετρό εξπρές (RER) και τα λεωφορεία.

SNCF

Societe Nationale de Chemins de fer Francais (Εθνική Εταιρεία Σιδηροδρόμων Γαλλίας). Είναι κρατικό μονοπώλιο.

SUD

Συνδικαλιστική Ομοσπονδία στα ταχυδρομεία. Δημιουργήθηκε τα τελευταία χρόνια από πρώην μέλη της CFDT που διαγράφηκαν επειδή θεωρήθηκαν πολύ μαχητικά. Αν και συμμετέχουν σε θεσμούς συνδιαχείρισης θεωρούν ότι κάνουν «άτυπο» συνδικαλισμό. Υπέρμαχοι της «άμυνας της κοινωνίας των πολιτών ενάντια στις επιθέσεις του κράτους».

Σχέδιο Vigipirate

Σχέδιο που τέθηκε σε εφαρμογή μετά τις εκρήξεις βομβών το καλοκαίρι του '95 για να καταπολεμήσει, υποτίθεται, την «ισλαμική τρομοκρατία». Είχε σαν αποτέλεσμα της αύξηση της αστυνομοκρατίας: κάμερες, στρατός και χωροφυλακή σ' ολόκληρη την πόλη του Παρισιού. Μπήκαν μυστικοί κώδικες πρόσβασης σε θύρες σταθμών όπου είχαν γίνει μαζικές συνελεύσεις στην απεργία του '86-87.

Ή ΤΩΡΑ Ή ΠΟΤΕ!

Καθώς το κοινωνικό κίνημα μεγαλώνει, μας δίνει την ευκαιρία για πρώτη φορά μετά από πολύ καιρό να φτιάξουμε εμείς οι ίδιοι την ιστορία μας. Οι φοιτητές δεν διαμαρτύρονται ενάντια σε κάποια μεταρρύθμιση, αλλά εξεγείρονται ενάντια στην αθλιότητα, ενάντια στο άδαιο μέλλον, ενάντια στην κοινωνία που δημιούργησε αυτόν τον παραλογισμό. Οδηγημένοι αρχικά από τους συνδικαλιστές που φοβούνται μη χάσουν την δουλίτσα τους, εκατοντάδες

χιλιάδες εργάτες στη συνέχεια ρίχνονται σε μια απεργία που πάει πέρα απ' την αντίθεση στο σχέδιο Ζιππέ. Όταν τα αιτήματα πολλαπλασιάζονται, όταν οι εργαζόμενοι στις μεταφορές συνεχίζουν τις κινητοποιήσεις τους, όταν οι ταχυδρομικοί μπαίνουν στην απεργία, όταν οι εργάτες της Air France βρίσκονται πάλι στις πίστες, τότε νιώθει κανείς ότι η υποταγή στην λογική των θυσιών, για ν' αντιμετωπίσουμε την κρίση, που μας κοπανάνε εδώ και 20 χρόνια, αρχίζει να σπάει... Όταν η απεργία στο μετρό ακυρώνει το σχέδιο Vigipirate... Όταν, όπως στη Μασσαλία, οι άνεργοι μπαίνουν επικεφαλής των διαδηλώσεων... Όταν, όπως στο Jussieu, «τα παιδιά απ' τα προάστεια» και οι φοιτητές μαζί συγκρούονται με τους μπάτσους... Όταν, όπως στην Τουλούζ, φοιτητές βοηθάνε τους απεργούς να μπλοκάρουν την λειτουργία των λεωφορείων.. Όταν οι κατηγορίες που μας έχουν φυλακισμένους εξαφανίζονται... τότε παίρνει μορφή μια **γενικευμένη κοινωνική εξέγερση** ενάντια στην καπιταλιστική τάξη.

Απ' την άλλη ο πρόεδρος της καταστροφής και η Ζιππετίτσα του η Notat, το αφεντικό της επαγγελματικής αριστεράς, εν χορώ άδουν το γνωστό εκβιαστικό τροπάριο: «Πρέπει να προσαρμοστούμε για να επιβιώσουμε στην Παγκόσμια Αγορά».

Μπροστά σε μια κυβέρνηση που τα έχει ποντάρει όλα σ' ένα φύλλο, όλοι αντιλαμβάνονται ότι πίσω απ' τον σημερινό αγώνα υπάρχει ο κίνδυνος μιας μεγάλης ήττας που θα την ακολουθήσει η κοινωνική οπισθοχώρηση των πάντων.

Θα καταδικαστούμε σε κάτι τέτοιο απ' τους Νόμους της Οικονομίας; Ας τους διαλύσουμε! Για ν' αγωνιστούμε, να μιλήσουμε μεταξύ μας και να φανταστούμε άλλους τρόπους συλλογικής ζωής, πρέπει να πάρουμε πίσω τον χρόνο που μας έκλεψε η μισθωτή σκλαβιά.

Ζήτω η ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΕΡΓΙΑ!
Μια χώρα που απεργεί,
είναι ένας νέος κόσμος που φτιάχνεται απ' την αρχή!

(ανώνυμο)

Η ΣΤΙΓΜΗ ΕΦΤΑΣΕ...

ΑΝ ΜΑΣ ΞΕΦΥΓΕΙ Θ' ΑΡΓΗΣΟΥΜΕ ΠΟΛΥ ΝΑ ΤΗΝ ΞΑΝΑΒΡΟΥΜΕ

ανώνυμη αφίσα απ' την Τουλόν, 23 Μαρτίου 1789

Πίσω απ' τα συγκεκριμένα αιτήματα συχνά υπάρχει ένα γενικό αίσθημα δυσανεξίας και αγανάκτησης. Η μιζέρια των ανθρώπων πηγάζει απ' την ανημπόρια τους να εκφράσουν την απομόνωσή τους.

Όλοι όσοι είναι εγκλωβισμένοι στους ρόλους τους σαν άνεργοι, προσωρινοί... βρίσκονται σε μια θέση που πολλοί θα βρεθούν αύριο. Τις τελευταίες αυτές μέρες διαδηλώναμε μαζί με τους απεργούς.

Έχουμε πειστεί ότι η σημερινή αναταραχή απαιτεί περισσότερα απ' αυτά που φαίνονται. Βλέπουμε την άρνηση της επιδείνωσης των συνθηκών ζωής, την άρνηση του τόκου που δημιουργεί ο καταναγκασμός του χρήματος, την άρνηση της διάβρωσης όλων όσα κάνουν τον άνθρωπο, άνθρωπο. Αυτή η άρνηση ξεχειλίζει πάνω απ' την επιφάνεια των διαφόρων συγκεκριμένων αιτημάτων.

Σε πολλές πόλεις οι διαδηλώσεις ήταν οι μεγαλύτερες των τελευταίων 30 χρόνων. Στο Merlebach, στο Ορλύ, στη Ναντ, στο Παρίσι, στο Μονπελλιέ, στη Σαιν-Ετιέν... οι απεργοί και οι διαδηλωτές ξεσηκώνονται ενάντια στον αστυνομικό στόλο που υπερασπίζεται το εμπόρευμα, που εμποδίζει τους ανθρώπους να συναντιούνται και να μιλάνε, που αποδυναμώνει τον αγώνα. Στο δρόμο, στα μέρη που γίνεται απεργία, μισθωτοί, άνεργοι και φοιτητές αρχίζουν να μιλάνε. Στη Ναντ, στο Παρίσι, στο Μονπελλιέ οι διαδηλωτές αρνούνται να διαλυθούν, καταλαμβάνουν το δρόμο, ψάχνουν μέρη για να είναι μαζί.

Στο Clermont-Ferrand, οι σιδηροδρομικοί καλούν άλλους απεργούς και τους επιβάτες σε τιμπούσια μέσα στο σταθμό. Την άλλη βδομάδα οργανώνουν ένα χορό...

Σε πολλές πόλεις οι εργαζόμενοι της EDF [ΔΕΗ] βάζουν το ρεύμα στο νυχτερινό τιμολόγιο. Άλλοι κλέβουν ρεύμα απ' την ΔΕΗ. Άλλού, απεργοί ταχυδρομικοί εξυπηρετούν μόνο τους άνεργους και τους φτωχούς [διανέμοντας τα επιδόματα κλπ]... Και πολλές άλλες πρωτοβουλίες που έγιναν σιωπηρά ή τις διαστρέβλωσαν τα media.

Αυτή η αντιπαράθεση ανάμεσα στους ανθρώπους και το κράτος έχει ήδη κάποια θύματα — αυτούς που επιτίθενται σε αντικείμενα: αυτοκίνητα, σκουπιδοτενεκέδες, κάμερες, βιτρίνες, ασπίδες των ΜΑΤ... έχουν χτυπηθεί, έχουν συρθεί στα δικαστήρια και έχουν φυλακιστεί.

- ένα χρόνο φυλακή για μια βιτρίνα και 2 μπλούζες στο Μονπελλιέ
- 3 μήνες για την καταστροφή ενός τραπεζιού στο Παρίσι
- 2 μήνες για το αναποδογύρισμα 2 αυτοκινήτων στο Παρίσι.

Μιλάμε για «σπάστες» [casseurs]; Μα είναι φοιτητές, άνεργοι, άστεγοι, μισθωτοί, δάσκαλοι... Όλοι εκφράζουν μια γενική οργή, σαν τους ανθρακωρύχους του Merlebach ή τους απεργούς του Ορλύ.

Απαιτώντας απελευθέρωση και αμνηστία για όλους τους διαδηλωτές αρνούμαστε τους ψευδείς διαχωρισμούς ανάμεσα σε εργαζόμενους στο δημόσιο τομέα και σε εργαζόμενους στον ιδιωτικό τομέα, σε «σπάστες» και διαδηλωτές, μισθωτούς και άνεργους, απεργούς και επιβάτες...

Να πολεμήσουμε το φόβο, το φόβο του αύριο, του άγνωστου, του εαυτού μας, των άλλων, του να χάσουμε τα λίγα που έχουμε...

Ν' αντιστρέψουμε την τάξη πραγμάτων ενάντια σ' αυτούς που τη συντηρούν, να επανακτήσουμε την αυτοπεποίθησή μας, να συναντηθούμε στη δουλειά, στα κέντρα ευρέσεως εργασίας, στα πανεπιστήμια, στα σχολεία, παντού, αφήνοντάς τα ανοιχτά, προσκαλώντας τον κόσμο...

Αν είμαστε διαιρεμένοι θα χάσουμε. Η δύναμή μας βρίσκεται στη δυνατότητα συνάντησής μας.

Κι αν βρέχει καρεκλοπόδαρα, αυτός δεν είναι λόγος για να σταματήσουμε να κατουράμε.

[ανώνυμο]

Παρίσι, 10 Δεκεμβρίου 1995

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ (ΑΛΛΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ) ΣΤΙΓΜΗ ΤΗΣ ΑΠΕΡΓΙΑΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΑΠΕΡΓΙΑΣ ΣΤΗ ΝΙΜ

Τρίτη 19 Δεκεμβρίου 1995

Απ' την Παρασκευή τα media ψέλναν τα γνωστά «για την τάση για επιστροφή στην δουλειά», «η απεργία πνέει τα λούσθια», «στις γενικές συνελεύσεις επικρατεί οργή», «οι σιδηροδρομικοί σταθμοί ψηφίζουν για επιστροφή στην εργασία». Το Σάββατο στις 16 Δεκεμβρίου αποδείχτηκε ότι είχαν δίκιο: ο σταθμός του Στρασβούργου ψήφισε επιστροφή στη δουλειά. Την επόμενη όμως μέρα η ίδια γενική συνέλευση ψήφισε πάλι απεργία: αυτό το γεγονός δεν αναφέρθηκε.

Πριν μερικές μέρες οι συνδικαλιστικές συνομοσπονδίες είχαν δυστυχώς επανέλθει και είχαν αρχίσει κάποιες διαπραγματεύσεις με υπουργούς. Το βράδυ του Σαββάτου προς Κυριακή, φτάνει ένα φαξ απ' τον υπουργό μεταφορών σ' όλους τους σιδηροδρομικούς μέσω των συνδικαλιστών: «Το contrat de plan παγώνει. Οι συντάξεις δεν θα πειραχτούν. Όλες οι μεταρρυθμίσεις που αφορούν τους σιδηροδρομικούς αναβάλλονται για αργότερα». Ο συντεχνιασμός επιστρέφει. (Σ' όλη τη διάρκεια των απεργιών, οι άνθρωποι του κράτους και οι συνεργάτες τους ισχυρίζονταν ότι το κίνημα ήταν συντεχνιακό και πολιτικό για να το δυσφημίσουν. Το κράτος και τα συνδικάτα πάσχιζαν να το κάνουν να φαίνεται ότι αυτοί θα ήθελαν να είναι και ό,τι δεν ήταν). Η επιστροφή των συνομοσπονδιών είναι η επιστροφή της παραδοσιακής συνδικαλιστικής τάξης: καναλιζάρισμα, διαστρέβλωση, δημαγωγία. Είναι η επιστροφή στις προσταγές και στις απειλές στα τοπικά συνδικαλιστικά όργανα που λειτουργούσαν μέσα στην απεργία παντού σαν ένα διευρυμένο συνδικάτο, σ' οποιαδήποτε συνομοσπονδία κι αν ανήκαν.

Το απόγευμα της 19ης Δεκεμβρίου οι σιδηροδρομικοί στη Νιμ ψηφίζουν για «αναστολή της απεργίας». Το τελευταίο βήμα για να προωθήσουν «προσωρινά», όπως λένε, τις διαπραγματεύσεις είναι η συζήτηση με την τοπική διοίκηση της SNCF, πάνω στο εξής ζήτημα: στη θέση κάθε εργαζόμενου που φεύγει (είτε αυτός συνταξιοδοτείται είτε μετατίθεται) κάποιος καινούργιος να προσλαμβάνεται.

Μέσα σ' ένα δωμάτιο κάτω απ' τον σταθμό, σ' ένα μεγάλο ορθογώνιο τραπέζι κάθετα ο προϊστάμενος περιστοιχισμένος από διευθυντές συναφών υπηρεσιών και από εκπροσώπους συνδικάτων (CGT, CFDT και FO) και γύρω απ' αυτό το σκληρό συμβατικής οικειότητας όρθιοι, 200 περίπου σιδηροδρομικοί. Ο τοπικός διευθυντής (που λέγεται M. Verite, δηλ. κος Αλήθειας στα γαλλικά) δεν καταφέρνει να επικοινωνήσει με τον περιφερειακό διευθυντή του Μονπελλιέ στο κινητό του. Δηλώνει ότι τα σχέδια των προσλήψεων δεν θα συζητηθούν ξανά και ότι

θα ακολουθήσει τις διαδικασίες όπως αυτές είχαν καθοριστεί απ' την αρχή. Μερικοί σιδηροδρομικοί εξηγούν ότι αυτή η απαίτηση δεν εννοείται απ' την μεριά τους σαν ζήτημα προσλήψεων για να καλυφτούν κάποια κενά σε συγκεκριμένα πόστα, αλλά έχει να κάνει με το να «δώσεις δουλειά σε κάποιον άνεργο». «Δεν παλεύουμε για την μικρή μας SNCF. Παλεύουμε για τα παιδιά μας, για όλους. Παλεύουμε για όλους αυτούς που δεν μπορούν πια ν' αγωνιστούν, στον ιδιωτικό τομέα και αλλού». «Ψηφίσαμε για αναστολή της απεργίας γιατί θέλουμε να περάσουμε ήσυχα τις διακοπές και να μπορέσει ο κόσμος να μετακινηθεί. Για να μαζέψουμε δυνάμεις. Εν πάσει περιπτώσει, γενικές συνελεύσεις θα ξαναγίνουν αρχές Γενάρη». Κάποιος άλλος που δήλωσε μη-συνδικαλισμένος μετανιώνει για την αναστολή της απεργίας: «Δεν θά'πρεπε να σταματήσει έτσι. Μετά από 3 βδομάδες θα νομίζουμε ότι κουραστήκαμε». Και αρχίζει να λέει μ' ένα μισοτραγουδιστό τόνο μόνος του: «Είστε κουρασμένοι...» Και όλοι απαντάνε «δεν είμαστε κουρασμένοι...».

Στο δωμάτιο επικρατεί αναστάτωση. Εδώ και δύο ώρες οι σιδηροδρομικοί φλυαρούν και αστειεύονται μεταξύ τους. Ο διευθυντής λέει ότι θα τηλεφωνήσει ξανά. Απομακρύνεται με το κινητό του. Μετά από δέκα λεπτά γυρνά στο δωμάτιο. Δεν έχει νέα απ' το Μονπελλιέ. Ένας σιδηροδρομικός του δηλώνει: «Καλύτερα να τους πεις το εξής στο Μονπελλιέ. Ότι είμαστε καμιά διακοσαριά εδώ σ' αυτό το δωμάτιο και ότι σ' έχουμε βάλει στη μέση και ότι δεν έχουμε σκοπό να σ' αφήσουμε να φύγεις». Ο διευθυντής ρωτά: «Με κρατάτε όμηρο;» «Ακριβώς». Ο διευθυντής ζητά λίγο χρόνο για να ξανατηλεφωνήσει. Ένας σταθμάρχης ξεσπά: «Verite, είσαι μεγάλος μαλάκας, μας περνάς στ' αλήθεια για ηλίθιους. Ένα τηλεφώνημα στο Μονπελλιέ σημαίνει ότι οι καπιταλιστές κερδίζουν χιλιάδες σ' ένα δευτερόλεπτο. Verite, θα σε σκοτώσω (!) αν συνεχίσεις!». Οι συνάδελφοί του μπαίνουν μπροστά του. «Ηρέμησε, ηρέμησε, έλα λίγο έξω να πάρεις αέρα». Ο εκπρόσωπος της CGT λέει: «Βλέπετε, κύριε Verite, μέχρι τώρα η απεργία έγινε με αξιοπρέπεια και υπευθυνότητα. Βλέπετε τι θα συμβεί. Θα έχετε να κάνετε με μια απεργία που δεν θα μπορούμε πια να ελέγξουμε, και εσείς θα έχετε την αποκλειστική ευθύνη». Ένας σιδηροδρομικός διακόπτει το σταλινικό λογίδριο. «Εντάξει, φτάνει. Θα βρούμε κάτι και θα κλειδώσουμε την πόρτα με τον Verite μέσα. Μετά θα συγκολλήσουμε τις πόρτες του σταθμού. Προτείνω να ψηφίσουμε υπέρ ή κατά του να ξανακάνουμε απεργία». «Θα ψηφίσουμε! Θα ψηφίσουμε!» Οι εκπρόσωποι των συνδικάτων στριμώχνονται γύρω από τους σιδη-

ροδομικούς. «Ποιος είναι υπέρ της απεργίας;» Όλα τα χέρια σηκώνονται και όλοι φωνάζουν χαρούμενα «Όλοι μαζί! Όλοι μαζί!». Ένας σιδηροδρομικός που είχε μείνει έξω προτείνει σε μερικούς άλλους να βρουν το αμάξι του διευθυντή και να του βάλουν φωτιά. Ένας άλλος που καταφθάνει με μπύρες προτείνει να κρατήσουν τα άδεια μπουκάλια. «Είναι καλά για βλήματα, ποτέ δεν ξέρεις». Μια ομάδα βγαίνει έξω και καλεί όλους να μπλοκάρουν τα δύο τραίνα που είναι έτοιμα να φύγουν. «Όλοι μαζί!» Αναταραχή. Πετάνε τα βαγονέτα μέσα στις γραμμές. Μερικοί σιδηροδρομικοί μπαίνουν μέσα στα τραίνα, αναγκάζουν τους σταθμάρχες να φύγουν και βαράνε τους συναγερμούς. Ωραία μουσική. Μια άλλη ομάδα αποφασίζει να κλείσει το σταθμό. Μαζεύουν λοστούς, ραβδιά και βαγονέτα και τρέχουν γύρω απ' το σταθμό. Μπλοκάρουν τις εισόδους και στήνουν οδοφράγματα. Ο κόσμος στους δρόμους μένει έκπληκτος γιατί έχει

ακούσει στην τηλεόραση και στο ράδιο ότι η απεργία παντού έχει σταματήσει. Ένας επιβάτης λέει: «Πραγματικά, μεγάλοι ψεύτες αυτοί οι δημοσιογράφοι». Και όλοι φωνάζουν «Όλοι μαζί! Όλοι μαζί!» Όλοι χαμογελούν και κυρίως οι σιδηροδρομικοί. Ο κόσμος μαζεύεται μπροστά απ' το δωμάτιο. «Γιατί δεν

ήρθατε στις γενικές συνελεύσεις; Ήταν ανοιχτές σ' όλους. Όλοι μπορούσαν να μιλήσουν. Υπήρχαν άνεργοι, δάσκαλοι, παιδιά απ' τη ΔΕΗ, απ' την Cacharel, άστεγοι, μαθητές λυκείων, νοικοκυρές και μίλησαν όλοι». Ο εκπρόσωπος της CGT αρχίζει πάλι να μιλά: «Σύντροφοι, ξέρουμε πως να παραμένουμε αξιοπρεπείς, έχουμε δείξει ότι είμαστε υπεύθυνοι και περήφανοι για την εταιρεία μας. Ξέρουμε ν' αντιμετωπίζουμε τις προβοκάτσιες και αυτό θα συνεχίσουμε να κάνουμε. Η συμπεριφορά των διευθυντών είναι προκλητική. Δεν θα τους ακολουθήσουμε». Δεν είχε καλά-καλά τελειώσει αυτός ο μαλάκας, όταν όλοι άρχισαν να χειροκροτούν και να φωνάζουν πάλι «Όλοι μαζί!» κλπ. Προβοκάτσια; Που; Πότε;

Ο συνδικαλιστής πάει σε μια σκοτεινή γωνιά. Έχει κι αυτός κινητό και μάλλον τηλεφωνεί στο δικό του αφεντικό. Μιλάνε πολύ ώρα.

Ξανά μέσα στο δωμάτιο. Ο διευθυντής δεν έχει κινηθεί. Μερικοί σιδηροδρομικοί πάνε να βρουν τους επιβάτες που είναι στα μπλοκαρισμένα τραίνα. Το δωμάτιο γεμίζει με παιδιά, νέους με αποσκευές, γυναίκες, γέροντες. Ένας σιδηροδρομικός δηλώνει ότι οι επιβάτες «είναι

μαζί μας» και λέει ότι ο Verite είναι υπεύθυνος γι' αυτήν την κατάσταση. «Πείτε του τι πιστεύετε». Μια γυναίκα καταφέρνει να τον πλησιάσει. «Κύριε, έχουν δίκιο. Πρέπει να δεχτείτε ό,τι ζητάνε». Όλο το δωμάτιο φωνάζει: «Όλοι μαζί! Όλοι μαζί!».

Καταφθάνουν δημοσιογράφοι απ' τον τοπικό τύπο. Ένας απεργός τους φωνάζει απ' το βάθος: «Προσέχτε μάγκες, έχουμε σταμπάρει τις φάτσες σας και αύριο θα διαβάσουμε την εφημερίδα: αν γράψετε ψέμματα θα σας βρούμε». Οι δημοσιογράφοι χαμηλώνουν το βλέμμα. Βραιοί και μπινελίκια εξακοντίζονται προς την μεριά του διευθυντή. Η ατμόσφαιρα είναι πολύ εύθυμη. Όλοι ξαναβγαίνουν έξω και στο δωμάτιο μένουν μόνο οι διευθυντές με τους συνδικαλιστές. Έξω συζητάνε γι' άλλους

σταθμούς που απ' ό,τι φαίνεται έχουν ξαναρχίσει απεργία με παρόμοια αιτήματα. Μερικοί αναφέρονται στις οικογένειές τους, στα παιδιά τους. «Δεν έχει νόημα να σκέφτεσαι μόνο την πάρτη σου». Άλλοι στεναχωριούνται που ο ιδιωτικός τομέας δεν μπήκε στην απεργία. «Ήταν ευκαιρία γι' αυτούς. Αφού δεν το κάναν τώρα, πότε θα το κάνουν;». Κάποιος περιγράφει την δουλειά της ξαδερφής του σε μια ιδιωτική εταιρεία και λέει ότι όλοι έχουν μπουχτίσει, ότι όλα πρέπει ν' αλλάξουν, ότι ο ιδιωτικός τομέας πρέπει ν' απεργήσει κι αυτός. «Θ' αναγκαστούν να το κάνουν».

Τους λέω για τους ανθρακωρύχους στο Freyling-Merlebach που επιτέθηκαν σε δημόσια κτίρια, στην αστυνομία και έβαλαν φωτιά στα γραφεία των διευθυντών. Ο σιδηροδρομικός απαντάει: «Μ' αυτούς δεν είναι το ίδιο, γι' αυτούς είναι ζήτημα επιβίωσης». «Ζήτημα επιβίωσης; Και για μας είναι ζήτημα επιβίωσης, βλέπεις τι κόσμο πάνε να φτιάξουν».

Επιστροφή στο δωμάτιο. Ο διευθυντής και ο συνδικαλιστής της CGT είναι εκεί. Ο διευθυντής λέει: «Κύριοι, μόλις μίλησα με Μοντελλιέ. Ο περιφερειακός διευθυντής συμφωνεί. Για κάθε εργαζόμενο που φεύγει προσλαμβάνεται ένας άλλος για τους επόμενους 3 μήνες». Ο συνδικαλιστής αρχίζει να λέει: «Καταλαβαίνετε καλά τι είτε μόλις τώρα ο M. Verite. Για κάθε έναν που φεύγει, ένας άλλος προσλαμβάνεται για την περίοδο της επαναδιαπραγμάτευσης του contrat de plan. Θα ψηφίσουμε υπέρ ή κατά της απεργίας». Ακούγονται ζητωκραυγές: «Νικήσαμε, νικήσαμε!» κλπ. Η φασαρία σταματά. Ένας σιδηροδρομικός φωνάζει: «Για κοιτάξτε! Αυτό που λέει ο συνδικαλιστής και ο διευθυντής δεν είναι το ίδιο πράγμα». Μουρμουρητά. Ο συνδικαλιστής μαζεύεται. Ο διευθυντής τρέχει να του σφίξει το χέρι. «Κατά τη διάρκεια

της περιόδου του *contrat de plan*, ένας φεύγει, ένας προσλαμβάνεται». Ο σταλινικός χαμογελά ξανά. Όλοι ξαναρχίζουν: «Νικήσαμε!» κλπ. Γίνεται πάλι ησυχία και ένας άλλος σιδηροδρομικός λέει: «Όχι, όχι. Δεν θα γίνει έτσι. Ο Verite να υπογράψει τώρα. Πάει να μας τουμπάρει». Ο Verite λέει: «Θα υπογράψω αύριο στις διαπραγματεύσεις που θα γίνουν με τα συνδικάτα». «Όχι, θα υπογράψεις τώρα. Τελείωσε». Όσο το δωμάτιο σείεται απ' τα γέλια τόσο ο σταλινικός και ο διευθυντής πρασινίζουν. «Χαρτί για τον Verite. Αυτή είναι η στιγμή της αλήθειας (Verite)». Και ένας σιδηροδρομικός πετάγεται: «Όχι! Ο Verite υπέγραψε, όχι όμως και οι άλλοι διευθυντές· πρέπει να υπογράψουν κι αυτοί». Ένας απ' τους διευθυντές λέει ότι δεν μπορεί ν' αναμιχθεί. «Δεν δίνουμε δεκάρα. Θα υπογράψεις κι αν οι από πάνω σου δεν συμφωνούν, τότε κάνε κωλοτούμπες, δεν είσαι παρά ένα βύσμα». Ο τύπος υποχωρεί. Ο συνδικαλιστής ξεφυσά με ανακούφιση και ξεσπαθώνει: «Σύντροφοι, μόλις κερδίσαμε μια ωραία νίκη. Νομίζω ότι ήρθε η στιγμή να ξαναψηφίσουμε με υπευθυνότητα και αξιοπρέπεια. Προτείνω να ματαιώσουμε την απεργία». Ένας σταθμάρχης προτείνει ν' ανασταλεί και όχι να ματαιωθεί η απεργία. Όλοι συμφωνούν με τον τρόπο που το έθεσε. Ομόφωνα ψηφίζουν γι' αναστολή. «Νικήσαμε! Όλοι μαζί!» κλπ.

Φεύγουν όλοι. Στο πάρκινγκ δίπλα στο δωμάτιο, ανάβουν κόκκινα πυροτεχνήματα και γεμίζουν την ατμόσφαιρα με καπνό. Γίνονται διάφορες συζητήσεις, και παραδόξως επικρατεί ένα κλίμα πικρίας και θλίψης. Ένας σιδηροδρομικός μου λέει: «Τι μαλακία, πρέπει να πάω αύριο στη δουλειά. Στ' αλήθεια δεν γουστάρω καθόλου». Ένας άλλος λέει: «Λέτε ότι νικήσαμε. Το μόνο όμως που κερδίσαμε ήταν η ικανοποίηση που αναγκάσαμε τους διευθυντές να σκύψουν λίγο και στ' αλήθεια δεν είναι και τίποτα σπουδαίο. Θέλουμε πολύ περισσότερα. Θέλουμε περισσότερα απ' αυτήν την κοινωνία». Αλλά πολύ λίγοι εκφράζονται έτσι αν και όλοι το σκέφτονται. Κανείς δεν το λέει δυνατά και ξεκάθαρα· ο λόγος παραδίδεται στους επαγγελματίες, τους συνδικαλιστές. Αρχίζω να εκνευρίζομαι πιο πολύ με την συμπεριφορά των ανώνυμων σιδηροδρομικών που γελάνε στις παρέες κάνοντας αστεϊάκια παρά με τους συνδικαλιστές που κάνουν την συνηθισμένη τους δουλειά, αυτή που όλοι περιμένουν απ' αυτούς να κάνουν. Ο συνδικαλιστής παίρνει το μικρόφωνο και προσπαθεί ν' αντιστρέψει τις εντυπώσεις: «Σύντροφοι, καταφέραμε μια μεγάλη νίκη εδώ πέρα. Τα καταφέραμε χάρη στην αίσθηση ευθύνης. Βγήκαμε απ' αυτό πιο δυνατοί. Αυτή η απεργία θα μείνει παραδειγματική για την ηρεμία και την αξιοπρέπειά της». Αρχίζει να χειροκροτά. Ο εκπρόσωπος της FO λέει: «Είναι αλήθεια ότι νικήσαμε. Αλλά τίποτα δεν έχει τελειώσει. Οι γενικές συνελεύσεις θα ξαναγίνουν στις αρχές Γενάρη για να επικυρώσουμε ό, τι κερδίσαμε». Τα χειροκροτήματα ζωηρεύουν. Μερικοί σιδηροδρομικοί με τους οποίους μιλούσα και με τους οποίους είχα σφίξει το χέρι όταν έκλεισε ο

σταθμός με σπρώχνουν προς το μικρόφωνο. «Όλοι εδώ ξέρουν ότι δεν είμαι σιδηροδρομικός. Δεν αντιπροσωπεύω κανέναν. Αυτό που θέλω να πω είναι το εξής: ευχαριστώ. Ευχαριστώ που παλαίψατε για όλους, που εκφράσατε τα συναισθήματά μας σ' αυτή τη χώρα που εδώ και χρόνια τα καταπίναμε όλα. Ευχαριστώ που μας ξαναδώσατε την διάθεση να μιλάμε και να μιλάμε μεταξύ μας. Ευχαριστώ και τα λέμε σύντομα». Οι σιδηροδρομικοί απαντάνε «όλοι μαζί, όλοι μαζί». Ακόμα και ο συνδικαλιστής της CGT χειροκροτά. Μερικοί σιδηροδρομικοί με αγκαλιάζουν. Για ένα λεπτό... χάθηκα μες στο σκοτάδι. Μερικοί με πλησιάζουν και ρωτάνε πως μπορούν να έρθουν σ' επαφή μαζί μου. Τους δίνω τη διεύθυνσή μου.

Την άλλη μέρα σε μια τελευταία διαδήλωση, συνάντησα ένα σιδηροδρομικό που μου είπε: «Σήμερα στη δουλειά η ατμόσφαιρα ήταν βαρεία. Κανείς δεν γούσταρε να δουλέψει. Έχουμε αλλάξει. Φαντάσου, αυτές τις 23 μέρες ήταν η πρώτη φορά που χαιρόμουν να πηγαίνω στον σταθμό. Και δουλεύω 15 χρόνια στην SNCF. Η γυναίκα μου γκρίνιαζε λίγο γιατί δεν με πολυέβλεπε. Αναμενόμενο ήταν αυτό. Αλλά η ατμόσφαιρα ήταν καταπληκτική. Δεν θέλαμε να σταματήσουμε. Τα συνδικάτα λένε ότι νικήσαμε αλλά κανείς σιδηροδρομικός δεν το πιστεύει. Η αλήθεια είναι ότι χάσαμε. Δεν κερδίσαμε τίποτα. Αλλά το ηθικό μας είναι καλό. Και κυρίως, τώρα είμαστε πραγματικά θυμωμένοι. Όταν λέμε ότι αναστείλαμε την απεργία, δεν είναι σχήμα λόγου. Η απεργία έχει ανασταλεί. Θα περιμένουμε για μετά την Πρωτοχρονιά. Και μετά θα ξαναρχίσουμε. Όλοι το λένε». Φέρνω την κουβέντα στον σιδηροδρομικό που απείλησε να επιτεθεί στον διευθυντή την προηγούμενη μέρα. «Φυσικά και έχει δίκιο. Όλοι έτσι νιώθουν. Δεν δίνουν δεκάρα για μας. Αλλά δεν πρέπει να υποκύψουμε στους μπάσταρδους. Αυτό μας αποδυναμώνει. Λες και δεν έχουμε ήδη πολλά να υπερασπιστούμε». Μιλάμε για καταστάσεις που δεν υπάρχει τίποτα πια να προσθέσουμε. Συζητάμε για τη δωρεάν λειτουργία των τραίνων απ' τους απεργούς. «Πάνω σ' αυτό συζητάμε εδώ και πολύ καιρό. Μπορούμε να το κάνουμε. Το πρόβλημα είναι ότι θα μας μηνύσουν. Όσο το κίνημα είναι δυνατό, μπορούμε ν' αντέξουμε, οι σταθμάρχες κι οι άλλοι δεν ρισκάρουν τίποτα. Αλλά όταν το κίνημα αποδυναμωθεί, θά'ρθουν οι μπάτσοι και θα συλλάβουν αυτούς που έχουν βάλει στο μάτι και θα τους απομονώσουν. Άρα... Το κίνημα πρέπει να είναι διαρκές. Φυσικά αυτό δεν είναι κάτι απλό».

ΓΑΛΛΙΑ – ΤΑΞΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΣΤΗΝ ΜΕΤΑΜΟΝΤΕΡΝΑ ΕΠΟΧΗ

MAURIZIO LAZZARATO

/ DERIVE APPRODI 9/10 / -2-96

1. «...Η εξουσία ήταν πριν απ' όλα δικαίωμα της λείας: πάνω στα πράγματα, στον χρόνο, στα σώματα και τελικά στη ζωή· το κορύφωμά της βρισκόταν στο πρόνομο να κυριεύει τη ζωή για να την εξοτρώσει. Από την κλασική όμως εποχή και μετά, η Δύση γνώρισε μια πολύ βαθιά μεταβολή αυτών των μηχανισμών εξουσίας. Η «παρακράτηση» τείνει όλο και περισσότερο να μην είναι πια το μείζον σχήμα της αλλά μονάχα ένα κομμάτι, ανάμεσα σ' άλλα που λειτουργούν σαν προτροπή, ενίσχυση, έλεγχος, επιτήρηση, επαύξηση και οργάνωση των δυνάμεων που είναι υποταγμένες σ' αυτήν: μια εξουσία που είναι προορισμένη περισσότερο να παράγει δυνάμεις, να τις αυξάνει και να τις οργανώνει, παρά να τις αναχαιτίζει, να τις λυγίζει ή να τις καταστρέφει... Συγκεκριμένα, αυτή η εξουσία πάνω στη ζωή αναπτύχθηκε από τον 17ο αιώνα και μετά κάτω από δύο κύριες μορφές· μορφές όχι αντιθετικές, αλλά που αποτελούν μάλλον δύο πόλους ανάπτυξης συνδεδεμένους μεταξύ τους μ' ένα ενδιάμεσο πλέγμα σχέσεων. Ο ένας απ' τους δύο πόλους, που καθώς φαίνεται σχηματίστηκε πρώτος, είχε κεντροθετηθεί στο σώμα σαν μηχανή: το ντρεσάρισμά του, την αύξηση των ικανοτήτων του, την απόσπαση των δυνάμεών του, την παράλληλη ανάπτυξη της χρησιμότητας και της υπακοής του, την ένταξή του μέσα σε αποτελεσματικά και οικονομικά συστήματα ελέγχου —όλα τούτα εξασφάλισαν διαδικασίες εξουσίας που χαρακτηρίζουν τους *επιστημονικούς κλάδους: ανατομικοπολιτική του ανθρώπινου σώματος*. Ο δεύτερος, που σχηματίστηκε λίγο αργότερα, προς τα μέσα του 18ου αιώνα, κεντροθετείται πάνω στο σώμα-είδος, το σώμα που διασχίζεται από την μηχανική του ζώντος και που χρησιμεύει σαν στήριγμα στις βιολογικές διαδικασίες: πολλαπλασιασμός, γεννήσεις και θνησιμότητα, επίπεδο υγείας, διάρκεια ζωής, μακροβιότητα, και όλες οι συνθήκες που κάνουν τις διαδικασίες αυτές να ποικίλουν· η ανάληψή τους γίνεται με μια ολόκληρη σειρά από επεμβάσεις και *ρυθμιστικούς ελέγχους: μια βιοπολιτική του πληθυσμού...* Η παλιά δύναμη του θανάτου που ήταν το σύμβολο της κυρίαρχης εξουσίας καλύπτεται τώρα προσεχτικά από τη χειραγώγηση των σωμάτων και την

Αυτό που μου έκανε εντύπωση στο γαλλικό απεργιακό κίνημα, ήταν η ταχύτητα με την οποία οι κλαδικές απαιτήσεις μετατράπηκαν σε γενικές. Ωστόσο αυτή η γενίκευση δεν έγινε αφηρημένα, σαν ένα είδος πολιτικοποίησης, δηλ. σαν μετάβαση από οικονομικά αιτήματα σε πολιτικά, σύμφωνα με μια παράδοση του εργατικού κινήματος, αλλά αντίθετα ακολούθησε μια γενίκευση και παγκοσμιοποίηση που κατέληξε στη συγκρότηση μιας νέας κοινωνικής συνοχής, μιας υψηλότερης κοινωνικότητας. Δημιουργήθηκε μια συλλογικότητα, μια πολυμορφία που αντέταξε τη «ζωή» και το «χρόνο» αυτής της υπό διαμόρφωση κοινωνικής συνοχής στη «ζωή» και το «χρόνο» του κεφαλαίου. Μπορεί κανείς να εξηγήσει αυτό το κίνημα, σε μια πρώτη προσέγγιση, αν αντιστρέψει τον ορισμό του Φουκώ για την «βιο-εξουσία». Στη συγκεκριμένη περίπτωση, αντίθετα μ' αυτό που περιγράφει ο Φουκώ, το ζήτημα της «εξουσίας πάνω στη ζωή» τίθεται με τρόπο ριζοσπαστικό, δημοκρατικό από τα κάτω και δεν είναι απλά έκφραση άκαμπτου σχηματισμού και επιτήρησης.¹ Τα διάφορα αιτήματα των απεργών (μισθός, σύνταξη, κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση και επιμόρφωση) μπορούν να ερμηνευτούν απ' αυτήν την άποψη ακριβώς σαν διαφορετικές αρθρώσεις των προβλημάτων της ζωής, του θανάτου, της υγείας, του πόνου, της γνώσης και της υποκειμενικότητας στη σημερινή καπιταλιστική οικονομία. Η άρνηση να υποταχθεί η «ζωή» στις επιταγές της νεοφιλελεύθερης ηθικής, εκφράστηκε με εκπληκτικά ανοιχτό τρόπο περισσότερο στο λόγο των απεργών παρά στις διακηρύξεις των συνδικάτων. Το ζήτημα της σύνταξης τέθηκε ταυτόχρονα με αυτό του «μέλλοντος της νεολαίας», γιατί «γι' αυτήν δεν υπάρχει ούτε δουλειά ούτε σύνταξη». Το πρόβλημα της «ανεργίας» ταυτίστηκε δια μίας με το ζήτημα του κοινωνικού κράτους και του προβλήματος των νεώτερων γενιών. Οι φοιτητές είναι υποχρεωμένοι να θέτουν την ακαδημαϊκή γνώση σε σχέση με την αγορά εργασίας, με τις σχέσεις εξουσίας και την κοινωνία συνολικά.

Η αντίσταση ενάντια στο Σχέδιο Ζιππέ δεν στόχευε μόνο στο να σταματήσει την αύξηση των κοινωνικών εισφορών, αλλά συγχρόνως επιτάχυνε ένα άνοιγμα, που αφήνει περιθώρια για εναλλακτικές μορφές της σχέσης με το σώμα, την αρρώστια, τον πόνο, (πάνω σ' αυτό οι νοσοκόμες σίγουρα θα είχαν πολλά να πουν) και την υποκειμενικότητα. Ο οικονομικός αγώνας τείνει να

υπολογιστική διαχείριση της ζωής. Παγδαία ανάπτυξη, στη διάρκεια της κλασσικής εποχής των διαφόρων κλάδων— σχολεία, κολλέγια, στρατώνες, εργαστήρια· εμφάνιση, επίσης, στο πεδίο της πολιτικής πρακτικής και των οικονομικών παρατηρήσεων, των προβλημάτων της γεννητικότητας, της μακροζωίας, της δημόσιας υγείας, της κατοικίας, της μετανάστευσης· έκρηξη δηλαδή πολλών και διαφορετικών τεχνικών για να επιτευχθεί η καθυπόταξη των σωμάτων και ο έλεγχος των πληθυσμών. Ανοίγει έτσι η εποχή μιας «βιο-εξουσίας»... Αυτή η βιο-εξουσία υπήρξε αναμφίβολα ένα στοιχείο απαραίτητο για την ανάπτυξη του καπιταλισμού, ο οποίος δεν μπόρεσε να σιγουρευτεί παρά μόνο με τίμημα την ελεγχόμενη εισόδο των σωμάτων μέσα στον παραγωγικό μηχανισμό και με μια προσαρμογή των πληθυσμιακών φαινομένων στις οικονομικές διαδικασίες. Αλλά απαιτήσε και περισσότερο· του χρειάστηκε η αύξηση και των μεν και των δε, το δυνάμιά τους και συνάμα η ευχρηστία τους και η πειθινιότητά τους· του χρειάστηκαν μέθοδοι εξουσίας τέτοιες που να επαυξάνουν τις δυνάμεις, τις ικανότητες, τη ζωή γενικότερα, χωρίς ωστόσο να τις κάνουν πιο δυσυπόταχτες· αν η ανάπτυξη των μεγάλων μηχανισμών του κράτους, σαν *θεσμών* εξουσίας, εξασφάλισε τη διατήρηση των σχέσεων παραγωγής, τα πρώτα στοιχεία ανατομικο- και βιο-πολιτικής που επινοήθηκαν τον 18ο αιώνα σαν *τεχνικές* εξουσίας, παρούσες σ' όλα τα επίπεδα του κοινωνικού σώματος και χρησιμοποιούμενες από θεσμούς που διαφέρουν πολύ αναμεταξύ τους (οικογένεια αλλά και στρατός, σχολείο ή αστυνομία, ατομική ιατρική ή διοίκηση των συλλογικών ομάδων), έδρασαν στο επίπεδο των οικονομικών διαδικασιών, της εξέλιξής τους, των δυνάμεων που τις κινούν και τις υποβαθάζουν· λειτουργήσαν επίσης σαν παράγοντες κοινωνικής διάκρισης και ιεράρχησης, επιδρώντας πάνω στις αντίστοιχες δυνάμεις των μεν και των δε, εξασφαλίζοντας σχέσεις κυριαρχίας και εκδηλώσεις ηγεμονίας· η προσαρμογή της συσσώρευσης των ανθρώπων στη συσσώρευση του κεφαλαίου, η συνάρθρωση της ανάπτυξης ανθρώπινων ομάδων με την επέκταση των παραγωγικών δυνάμεων και τη διαφορική κατανομή του κέρδους, έγιναν δυνατά, ως ένα βαθμό, χάρη στην άσκηση της βιο-εξουσίας με τις πολλαπλές μορφές και μεθόδους της. Η επένδυση του ζωντανού σώματος, η αξιοποίηση και η διανομητική διαχείριση των δυνάμεων του υπήρξαν σ' εκείνη τη φάση απαραίτητα... Αν μπορούμε να ονομάσουμε «βιο-ιστορία» τις πιέσεις με τις οποίες οι κινήσεις της ζωής και οι διαδικασίες της ιστορίας διαπλέκονται, θα έπρεπε να μιλήσουμε για «βιο-πολιτική» για να δηλώσουμε αυτό που μπάζει τη ζωή και τους μηχανισμούς της στον χώρο των ανοιχτών σχεδιασμών, και που κάνει την εξου-

πάρει μια παγκόσμια διάσταση και στοχεύει στο συνολικό, όχι πια μόνο στις πολιτικές σχέσεις εξουσίας, αλλά και στις γενικές συνθήκες ζωής εκείνων που, μέχρι τώρα, ελλείπει καλύτερου όρου, χαρακτηρίζουμε σαν προλεταριάτο.

Η σύνδεση των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων μ' εκείνα της συγκρότησης της υποκειμενικότητας φαίνεται ότι χαρακτήρισε αυτή την απεργία. Σε σχέση μ' αυτό, μπορούμε να κατανοήσουμε την απόσταση που την χωρίζει από τους κλασσικούς εργατικούς αγώνες, όπου η μετάβαση στο πολιτικό απαιτούσε την επέμβαση της οργάνωσης που είχε σαν εχθρό το κράτος, το οποίο αντιπροσώπευε το γενικό συμφέρον κι όχι την οργάνωση της βιο-εξουσίας όπως σήμερα. Απ' αυτήν την άποψη η πείρα και η θεματική του γυναικείου κινήματος ιδιαίτερα έχουν γίνει κτήμα των σημερινών κινήματων, γιατί εδώ δεν πρόκειται μόνο για τη σχέση μεταξύ του εργατικού μισθού και του εργάσιμου χρόνου (όπως στους παραδοσιακούς εργατικούς αγώνες) αλλά συγχρόνως για τη σχέση μεταξύ της μισθωτής εργασίας και του χρόνου της «ζωής» (σύμφωνα με την μαρξιστική ορολογία: για την αναπαραγωγή). Το γυναικείο κίνημα ήταν το πρώτο που αντέστρεψε τη λογική της βιο-εξουσίας· εδώ αποκαλύπτεται η σημασία των αγώνων των νοσοκόμων και της κινητοποίησης των γυναικών στον μεταφορντισμό. Στην αλληλεγγύη, που δημιούργησαν αυτά τα κινήματα, βρίσκει αυτή η παγκοσμιοποιημένη προοπτική την δική της υλική δύναμη. Ακόμα και όποιος δεν συμμετείχε άμεσα στην οργάνωση της απεργίας, ένιωθε αλληλέγγυος γιατί αυτά που παίζονταν ήταν οι μορφές της «ζωής», και αυτές αφορούν όλους προσωπικά. Αυτή η παγκόσμια οπτική πρέπει εφεξής να γίνει προϋπόθεση όλων των προταγμάτων και των απαιτήσεων. Η έντονη αντιπαράθεση σχετικά με τη μείωση του εργάσιμου χρόνου και το εγγυημένο εισόδημα αποκτά μια νέα διάσταση, στο βαθμό που ο εργάσιμος χρόνος γίνεται αντιληπτός σαν χρόνος ζωής. Μια οπτική που αποκλίνει από τις κλασσικές εργατικές φιγούρες. Αυτό που συνεχώς μας έφερνε αμηχανία, δεν ήταν το αίτημα για μείωση του εργάσιμου χρόνου σαν τέτοιο, αλλά η πραγμάτωσή του σύμφωνα με το μοντέλο του εργάσιμου χρόνου της εργατικής τάξης· μια οργάνωση του χρόνου και της παραγωγής, που δεν αντιστοιχεί πια στην αναπτυξιακή τάση του καπιταλισμού και στην υποκειμενικότητα. Σ' αντίθεση μ' αυτό που πιστεύει η ελίτ των διανοουμένων, των πολιτικών και των ανθρώπων των *media*, δεν εξαφανίζεται η σύγκρουση στον μεταμοντέρνο καπιταλισμό, αλλά αντίθετα εντείνεται μ' έναν τρόπο που αφορά άμεσα όλη την κοινωνία και αντιπαραβάλλει ολόκληρο τον πλούτο της κοινωνικής ζωής στην απρόσωπη κενότητα του χρήματος (παρά την απόλυτη κυριαρχία του).

2. Αυτοί οι αγώνες είναι βιο-πολιτικοί και με μια ευρύτερη έννοια: επιτίθενται στην ψυχιατρικοποίηση του κοινωνικού, στην

σία-γνώση όργανο μεταμόρφωσης της ανθρώπινης ζωής: τούτο δε σημαίνει ότι η ζωή ενσωματώθηκε ολοκληρωτικά μέσα σε τεχνικές που την εξουσιάζουν και τη διευθύνουν: τους ξεγλιστράει συνέχεια... Κι ενάντια σ' αυτή την εξουσία, που ήταν ακόμα καινούργια τον 19ο αιώνα, οι δυνάμεις που αντιστέκονται στηρίχτηκαν πάνω σ' αυτό ακριβώς που εκείνη περιβάλλει — πάνω δηλ. στη ζωή και στον άνθρωπο ως έμβιο ον. Από τον περασμένο αιώνα και μετά, οι μεγάλοι αγώνες που αμφισβητούν το γενικό σύστημα εξουσίας δεν γίνονται πια στο όνομα μιας επιστροφής σε παλιές δικαιοσύνες ή σε συνάρτηση με το πανάρχαιο όνειρο ενός χρονικού κύκλου και μιας χρυσής εποχής. Δεν περιμένουν πια τον αυτοκράτορα των φτωχών, ούτε το βασίλειο των έσχατων ημερών, ούτε έστω την αποκατάσταση κάποιας προγονικής τάχα δικαιοσύνης: εκείνο που διεκδικούν και που χρησιμεύει σα στόχος είναι η ζωή, νοημένη ως θεμελιακές ανάγκες, συγκεκριμένη ουσία του ανθρώπου, ολοκλήρωση των δυνατοτήτων του, πληρότητα του δυνατού. Λίγο ενδιαφέρει αν πρόκειται για ουτοπία ή όχι: έχουμε εδώ μια διαδικασία πάλης πολύ πραγματική: η ζωή ως πολιτικό αντικείμενο πάρθηκε κάπως στα σοβαρά και στράφηκε ενάντια στο σύστημα που αναλάμβανε να την ελέγξει. Η ζωή, πολύ περισσότερο από το δίκαιο, έγινε τότε το γέρας των πολιτικών αγώνων, έστω κι αν αυτοί εκφράζονται μέσα από διακηρύξεις δικαίου. Το «δικαίωμα» στη ζωή, στο σώμα, στην υγεία, στην ευτυχία, στην ικανοποίηση των αναγκών, το «δικαίωμα» πέρα από κάθε καταπίεση ή «αλλοτρίωση», να ξαναβρείς αυτό που είσαι και ό,τι μπορείς να είσαι, αυτό το «δικαίωμα», το τόσο ακατανόητο για το κλασσικό δικαιοσύνη σύστημα, ήταν η πολιτική απάντηση σ' όλες τούτες τις καινούργιες διαδικασίες της εξουσίας, που κι αυτές άλλωστε είναι άσχετες προς το παραδοσιακό δίκαιο της κυριαρχίας».

Μισέλ Φουκώ, *La volonté de savoir* (Η δίψα της γνώσης)

2. «...Να ονειρευτήκαν άραγε ποτέ αυτοί οι ως τα τώρα γενεαλόγοι της ηθικής, έστω κι ακροθιγώς μόνο, πως, λόγου χάρη, εκείνη η βασική ηθική έννοια «ενοχή» (Schuld), οφείλει την καταγωγή της

ψυχική εσωτερίκευση της κρίσης σαν πόνο, φόβο, αίσθημα ενοχής. Ο Νίτσε παρουσίασε τη δική του γενεαλογία των ηθικών αξιών (Moral) ενάντια στην Ηθική (Ethik), που βασίζεται στην ανταλλαγή (και στην αυταπάρνηση), στην ενοχή. Στα γερμανικά το ηθικό παράιτωμα και η χρηματική οφειλή περιγράφονται με την ίδια λέξη: Schuld [χρέος].² Για τον Νίτσε οι τύψεις και η μνησικακία έχουν κοινή προέλευση. Σχετικά μ' αυτό οι πολιτικοί και τα media μας υπενθυμίζουν σήμερα ότι είμαστε, ατομικά και συλλογικά, χρεωμένοι στο παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα για τις επόμενες εφτά γενιές. Αν δεν εξοφλήσουμε τα χρέη, θα πληρώσουμε με ενοχές, με τύψεις. Στις μέρες μας δεν χαράσσεται πια το χρέος πάνω στο σώμα, αλλά σημαδεύει την υποκειμενικότητά μας (και επιβαρύνει τον τραπεζικό μας λογαριασμό όπως και αυτό των εθνών). Ένας 35χρονος σιδηροδρομικός έλεγε κατά την διάρκεια της απεργίας, πως από τότε που θυμάται, δεν άκουγε τίποτα άλλο από κρίση και θυσίες που ήταν απαραίτητες για το ξεπέρασμά της. Αλλά η κρίση και τα χρέη αυξάνονται έτσι κι αλλιώς, και το γιατρικό της οικονομικής ανάπτυξης είναι μια καθαρή αυταπάτη.— Φτάνει πια! Οι αγώνες απώθησαν την επαναφορά του προπατορικού αμαρτήματος (που δεν απαιτεί πίστη και πειθώ) μέσα στον μεταμοντέρνο καπιταλισμό. Αυτό το κίνημα ήταν φορέας της συνειδησης ότι η κρίση δεν είναι μια προσωρινή κατάσταση και ότι η χρέωση και η κρίση είναι μια μέθοδος για την διεύθυνση της οικονομίας και την ψυχιατροποίηση της υποκειμενικότητας. Οι αγώνες απείχαν πολύ απ' το να εκφράσουν την «πιο βαθιά απελπισία», όπως πιστεύουν οι εγκόσμι-οι παπάδες κι οι οργανωτές των θεσπισμένων, ξενέρωτων παθών — οι δημοσιογράφοι, οι διανοούμενοι κι οι πολιτικοί. Αυτό που εκφράζεται σ' αυτούς είναι η επιθυμία και η διασκέδαση. Το κοινωνικό κράτος θά'πρεπε ν' ανταμείψει όλους τους απεργούς, γιατί συνέβαλαν στο να εξοικονομηθούν ψυχοφάρμακα, ψυχοθεραπευτές, κοινωνικοί λειτουργοί και εν ολίγοις όλα αυτά που διαχειρίζονται τον «πόνο».

Αυτές οι μέρες αγώνα αντιπαρέβαλλαν στην κρίση της υποκειμενικότητας κάτω απ' τις κυρίαρχες συνθήκες της μισθωτής εργασίας κάτι άλλο απ' την κρατική της επανενσωμάτωση μέσω της επίκλησης της εθνικής κοινότητας: άνοιξαν χώρο σ' ένα πλήθος δυνατοτήτων της υποκειμενικής διαμόρφωσης. Σ' αυτές εκφράστηκε κάτι περισσότερο απ' την ετερογένεια και την πολυμορφία των υποκειμενικότητων: ήταν ένα πείραμα των μαζών ν' αποτινάξουν την μεταφορντιστική τους υποδούλωση (σαν άνεργοι και μακροχρόνια άνεργοι, σαν απασχολούμενοι στις δημόσιες υπηρεσίες και στον ιδιωτικό τομέα, σαν προσωρινοί, σαν καταναλωτές, φοιτητές, εργαζόμενοι στα media, σαν νοικοκυρές κλπ). Είναι τα πρώτα σημάδια αυτόνομης και ανεξάρτητης υποκειμενικής διαμόρφωσης. Ο περιορισμός των νέων μορφών υποκειμενικοποίησης και εξατομίκευσης στην ατέλειωτη μεταβολή των «υποκειμένων» της νέας οικονομίας

στην πολύ υλική έννοια του «χρέους» (Schuld); ...Κι από πού πήρε, άραγε, τη δύναμή της η πανάρχαιη εκείνη, βαθιά ριζωμένη, κι ίσως αξερριζώτη πια σήμερα, ιδέα, μιας αντιστάθμισης της ζημιάς από τον πόνο; Το φανέρωσα κιόλας πιο πριν: από τη συμβατική σχέση μεταξύ πιστωτών και οφειλετών, που είναι τόσο παλιά, όσο, γενικά, κι η ύπαρξη «υποκειμένων δικαίου», και που και τούτη πάλι ανάγεται στις βασικές μορφές της αγοράς, πωλήσεως, ανταλλαγής, εμπορίου και συναλλαγής... Ο οφειλέτης, για να εμπνεύσει εμπιστοσύνη στην υπόσχεσή του, πως θα εξοφλήσει το χρέος του, για να εγγυηθεί για τη σοβαρότητα και την ιερότητα της υπόσχεσής του, μα και για να χαράξει πάνω στην ίδια του την συνείδηση την εξόφληση του χρέους του σαν υποχρέωση και καθήκον, ενεχυριάζει, με γραπτή συμφωνία, για την περίπτωση κείνη που δεν θα πλήρωνε το χρέος του στον δανειστή του, κάτι που ακόμη «αποτελεί ιδιοκτησία» του, που ακόμη το εξουσιάζει, λόγου χάρη το σώμα του, ή τη γυναίκα του, ή την ελευθερία του, ή ακόμη και την ίδια του τη ζωή... Αλλά κυρίως ο πιστωτής μπορούσε να εξευτελίσει και να βασανίσει με χίλιους τρόπους το σώμα του οφειλέτη του, να του αποκόψει, λόγου χάρη, ένα κομμάτι τόσο ακριβώς, όσο θα φαινόταν ανάλογο με το μέγεθος του χρέους — και με βάση τη νοστορπία αυτή παντού, κι από πολύ νωρίς, δημιουργήθηκαν ακριβείς και συχνά εξαιρετικά φριχτοί για τη λεπτολογία και τη μικρολογία τους υπολογισμοί, νομικά καθορισμένοι υπολογισμοί, για την αξία που είχαν τα διάφορα μέρη και μέρη του ανθρωπίνου σώματος... Χάρη σε τούτη την τιμωρία του οφειλέτη του, ο δανειστής συμμετέχει στο *δίκαιο των αρχόντων*: επιτέλους, απολαμβάνει κι αυτός μια φορά το εξυψωτικό συναίσθημα, ότι μπορεί κι αυτός να περιφρονεί και να κακομεταχειρίζεται ένα ανθρώπινο πλάσμα σαν κάτι «κατώτερό του» — ή, τουλάχιστον, στην περίπτωση που το αποκλειστικό δικαίωμα της εκτέλεσης και της εφαρμογής της τιμωρίας έχει ανατεθεί στην «κρατική εξουσία», να βλέπει να περιφρονούν και να κακομεταχειρίζονται αυτό το πλάσμα. Το αντιστάθμισμα, επομένως, συνίσταται στην άδεια και στο δικαίωμα που παρέχεται στον πιστωτή να είναι ανελέητος. Σε τούτη τη σφαίρα, του ενοχικού δικαίου δηλαδή, οφείλει την πηγή της ύπαρξής του ο κόσμος των ηθικών εννοιών, όπως η «ενοχή», η «συνείδηση», το «καθήκον», η «ιερότητα του καθήκοντος» — η αρχή του κόσμου αυτού, όπως και κάθε μεγάλο που υπάρχει στη γη, ποτίστηκε ως βαθιά και για πάρα πολύ καιρό, με άφθονο αίμα. Και δεν θα μπορούσε κανείς να προσθέσει, ότι αυτός ο κόσμος, στο βάθος, δεν έχασε ποτέ πια τη χαρακτηριστική μπου-

βιώθηκε σαν κάτι αυταρχικό και εχθρικό. Μια τελευταία παρατήρηση αφορά τον ρατσισμό, που έχει συνοδεύσει την αναδιάρθρωση μέσα στην κρίση σαν αναζωπυρωμένη μορφή μνησικακίας. Τρεις βδομάδες αγώνα μετατόπισαν τους όρους της διαμάχης γύρω από την μετανάστευση — κάτι που δεν κατάφερε η οργάνωση SOS-Ρατσισμός με την ιδεολογία της των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παρά την υποστήριξη απ' την Μιττεράν και τα media.

3. Είναι πολύ χυδαίο ν' αντιπαραθέτει κανείς την ασφάλεια και τα προνόμια των δημόσιων υπαλλήλων στην ανασφάλεια των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα και των ανέργων. Γιατί οι «υπηρεσίες» δεν είναι κανένας τομέας που δεν έχει ακόμα υπαχθεί στην παγκόσμια οικονομία, όπως ισχυρίζονται οι διανοούμενοι της εξουσίας (σαν τον Τουραίν), αλλά αντίθετα ο μοντέρνος τύπος των σχέσεων παραγωγής και εκμετάλλευσης, στον οποίο πρέπει να προσαρμοστεί αυτό που χαρακτηρίζουμε βιομηχανία. Οι «δημόσιες υπηρεσίες» είναι στρατηγικά σημεία της νέας οργάνωσης της μεταφορντιστικής παραγωγής. Οι μεταφορές εγγυώνται την ελαστικότητα και κινητικότητα των εμπορευμάτων και της εργατικής δύναμης. Οι τηλεπικοινωνίες είναι ήδη το επίκεντρο της οικονομίας της πληροφορίας και παίζουν ένα παρόμοιο ρόλο μ' αυτόν του αυτοκινήτου σ' αυτόν τον αιώνα επειδή περιλαμβάνουν την πληροφορική και την πολιτιστική παραγωγή. Η εκπαίδευση παράγει την πρώτη ύλη της οικονομίας του 21ου αιώνα: την γνώση. Οι κοινωνικές παροχές ρυθμίζουν την «υγεία» του κοινωνικού σώματος, απ' την οποία εξαρτάται η παραγωγικότητα του συστήματος. *Ο τριτογενής τομέας, στον οποίο εστιάζεται αυτός ο νέος αγώνας, είναι η καρδιά της νέας καπιταλιστικής παραγωγής, κι όχι ένας απαρχαιωμένος, αντιοικονομικός τομέας. Γι' αυτό το μπλοκάρισμά του με την απεργία είναι τόσο αποτελεσματικό, γιατί αυτές οι υπηρεσίες, μακράν του να είναι μια οργάνωση της εργασίας με χαμηλή παραγωγικότητα, παρουσιάζουν τις αναπτυξιακές τάσεις της καπιταλιστικής σχέσης.*

Σ' αντίθεση με την άποψη των «Ρεμπουμπλικάνων» και εκείνων των αριστερών, που εμμένουν στην γιακωβίνικη ταύτιση του κράτους και της κοινωνίας, το κράτος θα σταματήσει να εγγυάται στο εξασφαλισμένο προλεταριάτο μια φορντιστική μισθωτή σχέση. Άρα δεν πρόκειται για ένα θεσμό που αντιτίθεται στην λογική της αγοράς αλλά αντίθετα για τον πρωταγωνιστή στην διαδικασία της αναδιάρθρωσης.

Το κράτος είναι αυτό που αλλάζει και αναδιαμορφώνει τις ποιτικές συνδέσεις μεταξύ παραγωγής και εξασφαλισμένου εισοδήματος, μεταξύ παραγωγής και εκπαιδευτικού συστήματος, μεταξύ του κοινωνικού και του οικονομικού. Το κράτος είναι αυτό του οποίου οι μηχανισμοί γεννούν τα υποκείμενα. Η απορρύθμιση, όπως φαίνεται παντού στην παγκόσμια οικονομία, απαιτεί μια νέα ρύθμιση, εγγυημένη από το κράτος. Η αντίθεση μεταξύ κράτους και αγοράς είναι μία από τις πολυάριθμες αυταπάτες των αριστερών και

διά του αίματος και του μαρτυρίου; ...»

Φ. Νίτσε, *Η Γενεαλογία της Ηθικής*

Στμ. Τα αποσπάσματα από τα βιβλία των Φουκώ και Νίτσε έχουν επιλεγεί από μας.

του εργατικού κινήματος. Γι' αυτό ο αγώνας των δημόσιων υπαλλήλων είναι σήμερα τόσο αποτελεσματικός, επειδή αποτελεί κριτική της νέας πράξης υποταγής και της νέας ρύθμισης του κράτους.

Η παλιά μαρξική θέση της απονέκρωσης του κράτους επανέρχεται στην ημερήσια διάταξη και παραδόξως σήμερα το κάνει σαν οικονομική αναγκαιότητα. Το κράτος έχει γίνει ένας αντιπαραγωγικός εργοδότης. Η αναπαραγωγή των κρατικών λειτουργιών έχει γίνει πολύ δαπανηρή για την κοινωνία. Η φορολογία των εισοδημάτων του κεφαλαίου και της κερδοσκοπίας δεν θίγει όμως με κανένα τρόπο τους μηχανισμούς ελέγχου και την οργάνωση του κράτους πρόνοιας. Ίσως είναι αναγκαίο να μειωθούν τα κρατικά χρέη. Αλλά αν θα το έπαιρνε κανείς αυτό στα σοβαρά, τότε θα έπρεπε να καταργήσει την κρατική μορφή της διοίκησης και να την επαναπροσδιορίσει σαν μια δημοκρατική διαδικασία από τα κάτω. Δεν είναι τα κοινωνικά έξοδα που κοστίζουν πολύ, αλλά η συγκεντρωποίηση κι η ιεράρχησή τους με σκοπό τον έλεγχο και την πειθάρχηση. Η απονέκρωση του κράτους γίνεται μια νομιμοποιημένη δυνατότητα. Οι αγώνες αυτών των εβδομάδων μας δίνουν τη δυνατότητα ν' απορρίψουμε τις εναλλακτικές λύσεις ανάμεσα στο κρατικό και το ιδιωτικό. Απαιτούν τον επαναπροσδιορισμό της έννοιας του δημόσιου και επιτρέπουν να σκεφτούμε μια άλλη λύση πέρα απ' την κρατικοποίηση και την ιδιωτικοποίηση, την οικονομία της αγοράς και τον κρατικό καπιταλισμό. *Οικειοποίηση της διοίκησης— ν' αποσπάσουμε τον δημόσιο τομέα απ' την εποπτεία του κράτους καθώς και απ' τον ιδιωτικό σφετερισμό και να τον δημιουργήσουμε ξανά με δημοκρατικό τρόπο απ' τα κάτω.*

4. Οι απεργίες του 1995 είναι σίγουρα το πρώτο μεγάλο ρήγμα και η μέχρι τώρα ισχυρότερη αντίσταση ενάντια στην ανοικοδόμηση του μεταφορντιστικού μοντέλου παραγωγής και ενσωμάτωσης στην Ευρώπη. Για να τις αποκρυπτογραφήσουμε σωστά, προτείνω, να τις εξηγήσουμε ταυτόχρονα σαν μετεξέλιξη και σαν ένα ποιοτικό άλμα μέσα στον κύκλο των αγώνων ενάντια στον μεταμοντέρνο καπιταλισμό, που άνοιξε με τα κινήματα των φοιτητών και των σιδηροδρομικών το 1986. Γιατί οι αγώνες του νοσηλευτικού προσωπικού, οι απεργίες των εργατών της Πεζώ το 1989, τα μπλοκαρίσματα των φορτηγατζήδων, οι κινητοποιήσεις των τελειόφοιτων ενάντια στο CIP τον Μάρτη του 1994, οι αγώνες γύρω από το στεγαστικό, οι αγώνες των ελεύθερων συνεργατών στον χώρο των media, οι κινητοποιήσεις γύρω απ' τα ταμεία (κινητοποιήσεις για την υπεράσπιση του δικαιώματος στην έκτρωση) και οι εξεγέρσεις στα προάστεια παραπέμπουν σε μία κοινωνικοποίηση, μια ανασύνθεση της αντίστασης και μια ριζοσπαστικοποίηση που οδηγεί σε νέες μορφές αγώνα και οργάνωσης. Η κινητοποίηση ενάντια στο CIP διέλυσε όλες τις αυταπάτες για την προνομιακή θέση των φοιτητών και για την απρόσκοπτη ενσωμάτωση της εκπαίδευσης στην κοινωνία της γνώσης και της πληροφορίας. Οι αγώνες των νοσοκό-

ΝΑ ΔΟΥΛΕΥΨΩ 40 ΧΡΟΝΙΑ;
ΜΕ ΤΙΠΟΤΑ!

(γράφει σε τοίχο του Παρισιού
τον Δεκέμβρη του '95)

Scaville 40 ans, non ca!

μων έθεσαν το πρόβλημα της οικειοποίησης του σώματος και του ελέγχου της αρρώστειας ενάντια στην ιατρική και κρατική εξουσία και συγχρόνως αποκάλυψαν το πρόβλημα της σεξιστικής διαίρεσης της εργασίας. Το μπλοκάρισμα της κυκλοφορίας από τους σιδηροδρομικούς και τους φορτηγατζήδες φανέρωσε τις αδυναμίες ενός συστήματος που είναι οργανωμένο γύρω από την επιταχυνόμενη κυκλοφορία του κεφαλαίου, των εμπορευμάτων και της πληροφορίας. Οι αγώνες των ελεύθερων συνεργατών στα media έθεσαν στην ημερήσια διάταξη το πρόβλημα της ενσωμάτωσης της κουλτούρας στην οικονομία της πληροφορίας και συγχρόνως το πρόβλημα του εισοδήματος χωρίς σταθερή εργασιακή θέση. Καθένας απ' αυτούς τους αγώνες απ' το 1986 αποτέλεσε ένα δημοκρατικό πεδίο πειραματισμού όπου δοκιμάστηκαν μη-ιεραρχικές μορφές οργάνωσης και κινητοποίησης και όπου κάθε φορά γίναν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό συγκρούσεις με τη λογική των μηχανισμών. Σ' αντίθεση μ' ότι θέλουν να μας κάνουν να πιστεύουμε οι πολιτικοί και τα media, που εν όψει των αγώνων ψάχνουν απελπισμένα για μια μεσολαβητική δύναμη, γι' αυτό εξαφανίστηκαν οι συντονιστικές επιτροπές, επειδή είχαν θριαμβεύσει. Για να μη χάσουν περισσότερη δύναμη τα συνδικάτα, έπρεπε να υποκύψουν σε οριζόντιες και δημοκρατικές μορφές οργάνωσης. Προσαρμόστηκαν εν μέρει στην οργάνωση των απεργών και έγιναν εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν από τα κάτω. Δεν πρόκειται λοιπόν για μια νέα νομιμοποίηση των συνδικάτων, αλλά για τη διαμόρφωση νέων ριζοσπαστικά δημοκρατικών, αντιαυταρχικών και αντικρατικών οργανωτικών τάσεων.

5. Το νέο κοινωνικό υποκείμενο, που πρόβαλλε σε πολύ σύντομο διάστημα, είναι στην πραγματικότητα προϊόν μιας μακράς διαδικασίας αναδιάρθρωσης, μορφών αντίστασης και αυτοοργάνωσης των τελευταίων είκοσι χρόνων. Αυτό το κίνημα δείχνει δηλαδή, ότι ο μετασχηματισμός του φορντιστικού εργοστασίου, της εργατικής τάξης και της εργασίας δεν μείωσε την «κοινωνική εργάσιμη μέρα», αλλά αντίθετα την επιμήκυνε, υποτάσσοντας κάθε δραστηριότητα στην λογική του κεφαλαίου. Οι νοσταλγικές επικλήσεις μιας εργατικής τάξης που δεν παίζει πια όπως πριν ρόλο-κλειδί στην παραγωγή και στην πολιτική, εξυπηρετούν μόνο και μόνο την συγκάλυψη της πραγματικής δυναμικής του κινήματος. Στους σύγχρονους καιρούς αρθρώνεται ένα νέο παραγωγικό υποκείμενο. Το να το χαρακτηρίσει κανείς «εργατική τάξη» θα προκαλούσε μόνο σύγχυση και ατελείωτες παρανοήσεις και με κανένα τρόπο δεν θα αποτιμούνταν σωστά οι διαδικασίες υποκειμενικής συγκρότησης που βρίσκονται στην πορεία. Η οργάνωση της αξιοποίησης και της εκμετάλλευσης παραμένει το πρωταρχικό πρόβλημα της καπιταλιστικής κοινωνίας, λαμβάνει όμως χώρα με διαφοροποιημένες μορφές και όρους. Η εκμετάλλευση περιλαμβάνει τους τομείς των «υπηρεσιών», της γνώσης, της επικοινωνίας και αφορά την οργά-

νωση της ζωής συνολικά. Αν έχει αλλάξει η εργασία έξω απ' το εργοστάσιο, έχει αλλάξει και για τους τομείς της παλιάς εργατικής τάξης (για παράδειγμα οι μισθωτοί του παρισινού RATP και οι σιδηροδρομικοί) και έτσι έχει αλλάξει και η υποκειμενικότητα την οποία εκφράζουν. Αν μέχρι και την εποχή του φορντισμού ήταν το εργοστάσιο που είχε υποτάξει την ολότητα των κοινωνικών σχέσεων και την παραγωγικότητά της, τώρα η καπιταλιστική μηχανή αξιοποίησης είναι πιο αφηρημένη. Το (ριζικά μετασχηματισμένο) εργοστάσιο της χρησιμεύει ακόμα μόνο ως κόμβος, ως αντιπροσώπευση των «παραγωγικών» της μορφών. Η σημασία που είχαν τομείς όπως οι μεταφορές, οι δημόσιες υπηρεσίες ή το σχολείο στην απεργία δεν οφείλεται μόνο στο ότι οι μισθωτοί του παραγωγικού δηλ. του «ιδιωτικού» τομέα είναι εκτεθειμένοι στον εκβιασμό της ανεργίας, αλλά στο γεγονός ότι οι τομείς που απήργησαν

- είναι ουσιαστικοί για την αξιοποίηση του μεταφορντιστικού κεφαλαίου,
- αποτελούν στρατηγικά τμήματα για την οργάνωση του μεταμοντέρνου καπιταλισμού,
- αφορούν άμεσα την αναπαραγωγή της κοινωνίας και άρα είναι χώροι αντίστασης ενάντια στην βιο-πολιτική του κράτους.

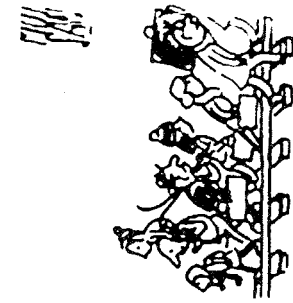
6. Οι νέες χωροχρονικές διαστάσεις των αγώνων.
Η απεργία καταλαμβάνει άμεσα την πόλη και την περιφέρεια σε χώρο οργάνωσης. Ο χώρος εργασίας μπλοκάρεται από καταληψίες και απεργούς, και λειτουργεί ως «ρελέ» για την εξάπλωση του αγώνα στην πόλη και στα περίχωρα. Η κινητοποίηση δεν είναι πια συνδεδεμένη αποκλειστικά με το χώρο εργασίας, όπως συνέβαινε στην κυρίαρχη παράδοση των εργατικών αγώνων. Εν γένει αυτοί πετύχαιναν την κοινωνική επέκτασή τους μόνο μέσω των σταδίων πολιτικοποίησης, των οποίων το σημείο κατάληξης ήταν η γενική απεργία. Τα σημερινά κινήματα επωφελούνται με συγκεκριμένο τρόπο απ' την πείρα και τη γνώση των εργαζομένων στην επαφή τους με τον οργανωτικό χώρο που τους δίνει η καπιταλιστική αξιοποίηση, αλλά σε μια κοινωνική και εδαφική διάσταση. Ενώ οι εργατικοί αγώνες μπλόκαραν ένα τμήμα ή μια αλυσίδα παραγωγής για να προωθήσουν την απεργία στο εργοστάσιο, σήμερα τα μπλοκαρίσματα των μεταφορικών μέσων έχουν ένα κλιμακωτό αποτέλεσμα, που επιδρά μέσα στην πόλη και έξω απ' αυτήν. Οι πιο αποτελεσματικές μορφές αγώνα (κυρίως στην επαρχία) ήταν η οργάνωση της απεργίας σε στρατηγικά κομβικά σημεία κυκλοφορίας, τα μπλοκαρίσματα στους αυτοκινητόδρομους και οι μαζικές συνελεύσεις στο κέντρο της πόλης. Υπάρχει συνέχεια στην ιστορία της εργατικής τάξης αλλά υπάρχουν και ρήγματα. Ο σημερινός αγώνας έχει ξαναπροσλάβει τις μορφές κινητοποίησης των φοιτητών ενάντια στο CIP. Η διαδήλωση μέσα στην πόλη γίνεται κεντρική στιγμή της κοινωνικοποίησης και κινητήρια δύναμη της ανασύνθεσης. Οι αγώ-

νες ενάντια στο CIP είχαν προαναγγείλει τις ισχυρές τοπικές κινητοποιήσεις (στις μεγαλουπόλεις και συγχρόνως στις επαρχιακές πόλεις) των σημερινών απεργιών. Ο γιακωβίνικος συγκεντρωτισμός του κράτους, που αναγκάζει τα ταξικά κινήματα να το διασχίζουν αντεστραμμένα κλονίστηκε πολύ απ' αυτές τις απεργίες. Δεν λείπει απ' αυτές η ιστορική μνήμη αναφορικά με τις εποχές και τις κινητοποιήσεις που χαρακτήρισαν την ανάδυση και τη συγκρότηση του προλεταριάτου. Ο Βάλτερ Μπένγιαμιν μας υπενθυμίζει πως οι εξεγερμένοι στην επανάσταση του 1830 πυροβολούσαν τα ρολόγια της πρωτεύουσας για να σταματήσουν το χρόνο.

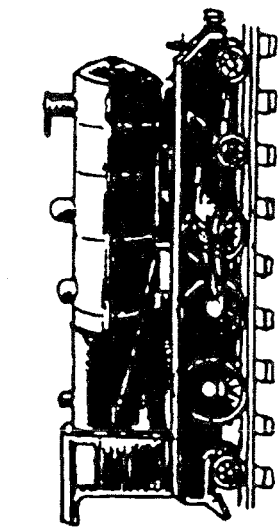
Το εύθυμο και αισθησιακό αίσθημα του «σταματημένου χρόνου» και η προσδοκία μιας άλλης χρονικότητας αιωρείτο καθ' όλη τη διάρκεια της απεργίας πάνω απ' το Παρίσι. Η ρήξη με τον ενοποιημένο χρόνο του κεφαλαίου και η διάλυσή του έδωσαν τις νέες συντεταγμένες για τον πολλαπλασιασμό των υποκειμενικοτήτων.

7. Η γενίκευση των αγώνων και η ανασύνθεση, που έχουν την τάση να συγκροτούν μια τέτοια συλλογική συνοχή, προφανώς άφησαν τις παραδοσιακές πολιτικές οργανώσεις (τόσο της αριστεράς όσο και της δεξιάς) έξω απ' τη δυναμική των αγώνων. Το οργανωτικό πρόβλημα εξακολουθεί μεν να παραμένει, αλλά έχει πλήρως υπαχθεί στις διαδικασίες συγκρότησης του κοινωνικού σώματος. Σ' αυτούς τους αγώνες που έχουν ενσωματώσει την πείρα των κοινωνικών κινήματων απ' το 1968, η σύγκρουση με το κράτος δεν είναι κάτι που θα έπρεπε να επιτευχθεί, αλλά αντίθετα άμεσα δεδομένη. Γιατί το κράτος είναι συγχρόνως εργοδότης και οργανωτής της εξουσίας πάνω στη ζωή. Η γενίκευση λοιπόν του κινήματος τοποθετείται διαφορετικά και βρίσκει απ' την αρχή τη δική της συγκρότηση. Ωστόσο πολλά ζητήματα είναι ανοιχτά: πως μπορεί κανείς να δημιουργεί συλλογικά εργαλεία οργάνωσης και αντιπαράθεσης που να συνθέτουν την ετερογένεια και την πολυμορφία των πρωταγωνιστών, των υποκειμένων και των επιθυμιών χωρίς να τα ισοπεδώνει σε μια μεσολάβηση που δεν θα ήταν παρά μια αφαίρεση; Πως φτάνει κανείς σε μορφές οργάνωσης και έκφρασης που ξεπερνούν τις διαιρέσεις και τις ιεραρχίες με τις οποίες ο καπιταλισμός και το κράτος συνεχώς προσπαθούν να εμποδίσουν τη δημιουργία μιας τέτοιας συλλογικής συνοχής; Αυτά τα κινήματα θέτουν το πρόβλημα της εξουσίας και της πολιτικής με ριζοσπαστικά διαφορετικό τρόπο απ' ό,τι η παράδοση του εργατικού κινήματος (τουλάχιστον η λενινιστική παράδοση και όλες της οι παραλλαγές, που έχουν επιζήσει μέχρι σήμερα όπως και άλλοι αρχαϊσμοί του 19ου αιώνα). Μπορεί κανείς εν τέλει να «ανακαλύψει» πάλι την μαρξική αντίληψη της πολιτικής, σύμφωνα με την οποία ο στόχος της οργάνωσης δεν είναι να γίνει κράτος, να καταλάβει την κρατική εξουσία, αλλά αντίθετα να πραγματώσει μια άλλη κοινωνική συγκρότηση.

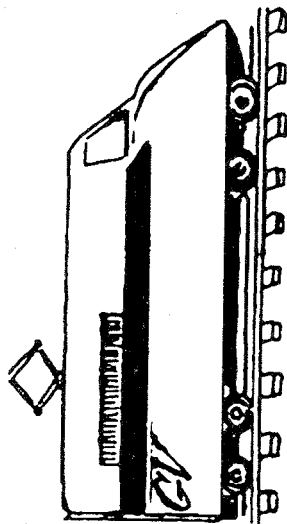
Η αιτία του χάσματος ανάμεσα στο κράτος, τις πολιτικές οργα-

1850

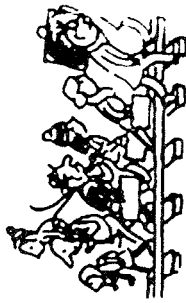

1910

1980

1995

1995

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΩΝ

μερικές κριτικές παρατηρήσεις στο κείμενο του M. Lazzarato...

1. Συμφωνούμε με την ανάλυση ότι οι «υπηρεσίες» (δημόσιες ή μη) είναι στο επίκεντρο της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης και της ανασύνθεσης του προλεταριάτου. Τι πάει να πει όμως «να οικοδομήσουμε ξανά τον δημόσιο τομέα δημοκρατικά από τα κάτω»; Προπαγάνδα υπέρ της «κοινωνίας των πολιτών», στο στυλ της προπαγάνδας του EZLN, των σοκολόγων και, εν γένει, της νέας σοσιαλδημοκρατίας; Σίγουρα όχι. Ο Lazzarato φαίνεται να υποστηρίζει την παράδοση, για μας, άποψη ότι η δημοκρατία οικοδομείται καθώς καταργείται η μισθωτή εργασία (δηλ. «ο διαχωρισμός του ανθρώπου σε εργαζόμενο και πολίτη»). Ο Lazzarato και ο συνεργάτης του ο Νέγκρι δεν έχουν κανένα απολύτως πρόβλημα να χρησιμοποιούν τους όρους «λαός» και «δημοκρατία», απ' τη στιγμή που θεωρούν ότι στον κόσμο σήμερα δεν υπάρχουν παρά **μόνο δύο**, ανταγωνιστικές μεταξύ τους, τάξεις: το (μεταφορντιστικό) προλεταριάτο, το οποίο αποκαλούν «λαό», και η (παρασιτική, χωρίς παραγωγικές λειτουργίες) μπουρζουαζία, η οποία εκφράζεται **μόνο** μέσω της χρηματιστικής επιβολής. Εδώ βλέπουμε να επαναλαμβάνονται όλες οι παλιές γνωστές αδυναμίες των αναλύσεων της ιταλικής εργατικής αυτονομίας: εξακο-

λουθούν ν' αντιμετωπίζουν την ανάπτυξη του κεφαλαίου και τη ρύθμιση των καθεστώτων συσσώρευσης σε παγκόσμιο επίπεδο μ' έναν αδιαφοροποίητο τρόπο και, αυτό που εδώ μας ενδιαφέρει περισσότερο, θεωρούν ότι ένας συμβιβασμός της κοινωνίας των ιδιωτών (πολιτών) και του κράτους είναι **ήδη** αναχρονιστικός, ξεπερασμένος -υποτίθεται- από την ίδια την «συνεργατική, ανεξάρτητη και αυτόνομη» κυριαρχία του κοινωνικού εργάτη (ή, με τους όρους που χρησιμοποιούν σήμερα, της «μαζικής διανοητικότητας») πάνω στο σύνολο της παραγωγικής εργασίας και απ' τη μορφή του σημερινού κράτους (που την αποκαλούν «μεταμοντέρνο φασισμό»). Δυστυχώς, για τους αυτόνομους και για μας, οι πολιτικές δημοκρατικές μεσολαβήσεις εξακολουθούν να βαραίνουν μέσα στα κεφάλια και πάνω στις ζωές των ζωντανών, ακριβώς επειδή αναδημιουργούνται μέσα απ' την ταξική πάλη.

2. «Τα συνδικάτα έγιναν εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν από τα κάτω». Τα συνδικάτα δεν είναι μια ουδέτερη δύναμη (βλ. την εισαγωγή μας και το κείμενο του C. Reene). Είναι μορφή οργάνωσης της εργατικής τάξης **σαν εργατική τάξη**. Αν, όπως ισχυρίζεται ο Lazzarato, οι αγώνες αυτοί ήταν εντελώς διαφορετικοί από τους παλιούς αγώνες του εργατικού κινήματος, τότε πως εξηγείται το ότι κερδίζουν σε δύναμη «εναλλακτικά» συνδικάτα («εναλλακτικές» μεσολαβήσεις) σαν το SUD; Είναι σημαντικό να μιλάμε και για την εκ νέου -έστω και προσωρινή- νομιμοποίηση του συνδικαλισμού που μπαίνει εμπόδιο στην προλεταριακή αυτονομία. Όπως είναι σημαντικό να μην υποτιμάμε το βάρος των παραδοσιακών θεσμών και μεσολαβήσεων.

3. Στους τομείς που είναι απ' τους πιο ουσιαστικούς «για την αξιοποίηση του μεταφορντιστικού κεφαλαίου», δηλ. στον ηλεκτρισμό και τις τηλεπικοινωνίες, είτε δεν έγινε απεργία είτε χτυπήθηκε νωρίς από συνδικάτα και μπάτσους. Η δε κυκλοφορία των εμπορευμάτων βασίζεται όλο και περισσότερο στα ιδιωτικά μέσα μεταφοράς και δυστυχώς οι οδηγοί ιδιωτικών εταιρειών μεταφοράς **δεν απήγγησαν**, γι' αυτό και στον τομέα των μεταφορών δεν υπήρξε τόσο μεγάλο πρόβλημα όσο θα υπήρχε πριν από 30 χρόνια, ή σαν αυτό που δημιουργήθηκε απ' τα μπλοκαρίσματα των φορτηγατζήδων τον Νοέμβρη του '96.

4. Φαίνεται πως η βιο-πολιτική -που αναδύθηκε μέσα απ' την νεολαιίστικη εξέγερση- χαρακτηρίζει μάλλον τον προηγούμενο κύκλο αγώνων που ξεκινά το '68 και διαρκεί ως το τέλος της δεκαετίας του '70. Το Δεκέμβρη του '95 η βιο-πολιτική επανεμφανίστηκε σαν τάση, σαν χειρονομίες περισσότερο ενάντια στο φόβο και τη σύγχυση -στα πλαίσια μιας λανθάνουσας εξέγερσης- παρά σαν κυρίαρχη, ρητή γλώσσα του κινήματος.

νωτικές μορφές και την κοινωνία δεν είναι ένα έλλειμμα επικοινωνίας και αντιπροσώπευσης, αλλά η ύπαρξη δύο διαφορετικών αρχών συγκρότησης, που έχουν δύο ριζικά αντιτιθέμενους τρόπους νομιμοποίησης και ύπαρξης. Η μία, πλούσια σε παραγωγική γνώση και σε μορφές υποκειμενικότητας, πρώτη ύλη του νέου σώματος που συγκροτήθηκε μέσα απ' την αντίσταση και την αυτοεπιβεβαίωση, αντιπαρατίθεται στην κενή αρχή του χρήματος και στις καταπιεστικές μορφές του. Ανάμεσα σ' αυτές τις δύο αρχές δεν είναι πια δυνατή καμιά μεσολάβηση, σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί η αντίθεσή τους να γεφυρωθεί με την «εργασία», που εξασφάλιζε στην μεταπολεμική εποχή την «ειρήνη» ανάμεσα σε συνδικάτα, εργοδότες και κράτος.

Θα πείτε ότι φαντασιοκοπώ και ανακαλύπτω πράγματα που δεν υπάρχουν. Αλλά ισχυρίζομαι ότι είμαστε ακόμα τυφλοί μπροστά στις τάσεις της εποχής. Όσο πλησιάζουμε στο τέλος του αιώνα, τόσο πιο επιτακτική γίνεται μια ριζοσπαστική και ανελέητη κριτική στον καπιταλισμό, στ' αφεντικά του και στο κράτος του. Η πτώση του τείχους απλά επιτάχυνε τις νέες μορφές του ταξικού αγώνα απελευθερώνοντάς μας απ' τις γκροτέσκες, γελοίες και καπιταλιστικές εικόνες του «σοβιετικού κομμουνισμού». Αυτό το φάντασμα στοίχειωνε την Ευρώπη για πολύ καιρό. Σήμερα πρέπει να σκεφτούμε σοβαρά την επικαιρότητα του προτάγματος μιας πλήρους και ισχυρής συνοχής, μιας κοινωνικής συγκρότησης που είναι σε θέση να βάλει τέλος στην προϊστορία της ανθρωπότητας. Αυτό σημαίνει το τέλος της αυταπάτης ότι η ανθρώπινη ουσία μπορεί να πραγματωθεί εντός του αναχρονιστικού διαχωρισμού του ανθρώπου σε εργαζόμενο και πολίτη.

ΑΝΑΓΓΕΛΙΑ ΘΥΕΛΛΗΣ

Στις αρχές του Δεκέμβρη του 1995 θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει ότι τα πιο διαδεδομένα συναισθήματα και συμπεριφορές στη γαλλική κοινωνία ήταν ο φόβος, η παραίτηση και η παθητικότητα. Η κατασταλτική πολιτική της κυβέρνησης σε συνάρτηση με την παράξενη εκστρατεία τρομοκρατικών δολοφονικών επιθέσεων, μπορεί να ερμηνευτεί ως ακολούθως: στόχευε στο να ενδυναμώσει τη συναίνεση προς το κράτος. Έχουν περάσει οι καιροί που ο καπιταλισμός έθετε κατευθυντήριες γραμμές για την ενσωμάτωση του προλεταριάτου -τρόπους ζωής και συμπεριφοράς που ανέβαζαν τις μετοχές των ρεφορμιστικών οργανώσεων. Εδώ και δεκαετίες η ακολουθία της αθλιότητας, του αποκλεισμού και της βίας έχει εμπεδώσει το αίσθημα της ανασφάλειας στον κόσμο της μισθωτής εργασίας. Η δράση των κομμάτων και των συνδικάτων είχε σημαντικές συνέπειες. Ετεροκαθορισμός, πατριωτισμός και ξενοφοβία, υπακοή στ' αφεντικά και πίστη στο σύστημα, όλα αυτά δημιούργησαν τελικά ανεύθυνες και υποταγμένες υπάρξεις, που σαν παραλυμένες αντικρίζουν την ερήμωση που προκάλεσε η οικονομική κρίση. Και το σύνολο όλων αυτών των απογοητεύσεων, των εγωισμών και των ατομικισμών πρόβαλλε σαν πρώτη ύλη μιας αυταρχικής κοινωνικής νοοτροπίας που απαιτεί τάξη και ασφάλεια.

Τέτοιες βαθυστόχαστες σκέψεις κάναμε περισσότερο χρισμένοι από στρατιώτες και ένοπλους χωροφύλακες με ηλιοκαμμένα πρόσωπα, αλλά αυτό που θα έφερνε η πραγματικότητα δε μπορούσαμε να το προβλέψουμε. Η απεργία στις δημόσιες υπηρεσίες εξαπλώθηκε σαν πυρκαγιά και παρέλυσε τη χώρα. Έκανε να ξεχαστούν και οι τρομοκρατικές εκρήξεις και οι ρατσιστικές έφοδοι στους σταθμούς των τραίνων του μετρό και στους δρόμους. Μέσα σε λίγες μέρες μια ταξική σύγκρουση υπερφαλλάγγισε όλες τις άλλες συγκρούσεις και τα κοινωνικά προβλήματα.

Εδώ ας κάνουμε μια πρώτη διαπίστωση. Ο συσχετισμός δυνάμεων ανάμεσα στις τάξεις δεν μπορεί ποτέ να μετρηθεί μόνο από τις επιφανειακές, ορατές μορφές της κοινωνικής υποταγής. Μόλις αρχίζουν οι ταξικές συγκρούσεις, τίποτα δεν παραμένει παγωμένο, όλα είναι δυνατά ακόμα και το πιο απρόβλεπτο. Ένας δυναμικός αγώνας μπορεί να διαρρήξει τα τείχη της κοινωνικής παραίτησης. Οι συλλογικές δυνατότητες που κανείς τις θεωρούσε κοιμισμένες και εγκλωβισμένες απελευθερώνονται μέσα σε μια μέρα. Αλλά η κοι-

νωνική υποταγή και παθητικότητα που διαπιστώναμε δεν ήταν μόνο μια θεωρητική σύλληψη. Ήταν επίσης έκφραση αυτού του συσχετισμού δυνάμεων.

Αυτό το κίνημα έθεσε επί τάπητος πολυάριθμα ζητήματα. Ποιά δύναμη κινητοποίησε δεκάδες χιλιάδες εργαζομένων, και έσπρωξε στους δρόμους των γαλλικών πόλεων εκατομμύρια ανθρώπους, νέους, εργαζόμενους, άνεργους και συνταξιούχους; Γιατί βγήκαν απ' τον λήθαργο και την χρόνια παραίτησή τους; Πως αφυπνίστηκε το ένστικτο αυτοσυντήρησής τους απέναντι σε μια μπουρζουαζία που η αλαζονεία της φαινόταν να μην έχει όρια; Τα σχόλια που ακολουθούν επιχειρούν να κατανοήσουν τα γεγονότα και τα βιώματα. Οι συλλογικές πράξεις μας δίνουν την ευκαιρία να καταλάβουμε πραγματικά την κοινωνία. Ένα κοινωνικό κίνημα τέτοιας έκτασης μπορεί να θέσει σε δοκιμασία ένα αναλυτικό έργαλειο, το κατά πόσο δηλ. αξίζει ή πρέπει ν' απορριφθεί ή εν ανάγκη να αναθεωρηθεί. Σ' αυτό το κείμενο δεν θα επαναλάβουμε το χρονικό και την εξέλιξη της απεργίας. Επίσης δεν θα εξετάσουμε τις μορφές και τους στόχους της φοιτητικής κινητοποίησης που προηγήθηκε της απεργίας στις δημόσιες υπηρεσίες. Μας ενδιαφέρουν ιδιαίτερα συγκεκριμένες πλευρές του κινήματος: ο ρόλος των συνδικάτων, η σύνδεση μεταξύ των κοινωνικών νοοτροπιών εν καιρώ κρίσης και της συλλογικής δράσης, οι πολιτικές επιπτώσεις της απεργίας και η ανάδυση του εργατικού εθνικισμού ως ενοποιητικής δύναμης του αγώνα.

I.

Η θεμελιώδης αρχή της εργατικής δράσης είναι η οργάνωση. Χθες, σήμερα και πάντα όποια κι αν είναι η σύνθεση της εργατικής τάξης, χωρίς οργάνωση δεν γίνεται τίποτα στον αγώνα ενάντια στον καπιταλισμό. Γι' αυτό είναι σημαντικό να συζητήσουμε για το ρόλο των συνδικάτων στο κίνημα του Δεκέμβρη του '95. Αυτή η απεργία καθοδηγήθηκε από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις και μάλιστα χωρίς ανοιχτή σύγκρουση με τη δράση των εργατών. Μια μάλλον ενοχλητική διαπίστωση αν λάβουμε υπόψη, ότι όλοι οι μεγάλοι αγώνες των τελευταίων δεκαετιών αναπτύχθηκαν σ' αντίθεση με τους συνδικαλιστικούς μηχανισμούς και δημιούργησαν ανεξάρτητες συνδικαλιστικές δομές νέου τύπου: τις συντονιστικές επιτροπές.¹ Την απουσία τους μερικοί την είδαν ευθύς αμέσως ως απόδειξη

¹ Είναι συμβολικό το γεγονός, ότι η απεργία του Δεκέμβρη του '95 ξεκίνησε στο Παρίσι απ' τους σιδηροδρομικούς στο σταθμό Gare du Nord, εκεί όπου το 1986 σχηματίστηκε μια απ' τις πρώτες συντονιστικές επιτροπές.

της «επιστροφής των συνδικάτων», ως «αποκατάσταση του συνδικαλισμού», εν ολίγοις ως αναίρεση της κριτικής των συνδικάτων η οποία υποτίθεται ήταν «μοντερνιστικές θεωρίες που κυκλοφορούσαν τα τελευταία χρόνια στα παρισινά σαλόνια». Φυσικά, πρώτοι απ' όλους έσπευσαν να καθησυχάσουν τον εαυτό τους, μ' ένα τόσο αβασάνιστο τρόπο, αυτοί που έπρεπε να υπερασπιστούν τη δουλειά τους.² Άλλοι πίστευαν, από μια καιροσκοπική σκοπιά, ότι το πρόβλημα δεν τέθηκε καθόλου στην πράξη· γι' αυτό, λένε, είναι πρόωρο -άρα περιττό και βλαβερό- να εξεταστεί το ζήτημα από θέση αρχής. Σε ποιο βαθμό συγχρονίστηκαν τα συνδικάτα με το κίνημα; Δεν θα ξεπερνιόταν αναπόφευκτα η παραδοσιακή μορφή του συνδικάτου σ' έναν αγώνα καθοδηγούμενο απ' τους ίδιους τους εργάτες; Μπορεί κανείς στα σοβαρά να ισχυριστεί, ότι η πείρα σχεδόν ενός αιώνα καπιταλιστικής ενσωμάτωσης των συνδικαλιστικών οργανώσεων μπορεί να διαγραφεί μόνο μ' αυτήν την απεργία;

Η απεργία του Δεκέμβρη του '95 ήταν ταυτόχρονα προετοιμασμένη και αυθόρμητη. Απ' το καλοκαίρι οι ηγέτες των συνδικάτων είχαν «πολλές φορές συναντηθεί με τον πρωθυπουργό, τον είχαν προειδοποιήσει για τις κοινωνικές εντάσεις τις οποίες γνώριζαν».³ Επειδή ήταν ξεκάθαρο ότι η κυβέρνηση ήταν αποφασισμένη και ότι θα αγνοούσε τις προειδοποιήσεις τους, τα συνδικάτα είχαν προετοιμάσει τη βάση τους (στους σιδηρόδρομους και στις τοπικές δημόσιες συγκοινωνίες) για μια κινητοποίηση ενάντια στην κατάργηση των ιδιαίτερων συνταξιοδοτικών ρυθμίσεων σ' αυτούς τους τομείς. Η γενίκευση ωστόσο του κινήματος, το ξεπέρασμα των συντεχνιακών πλαισίων δεν ήταν στο πρόγραμμα· αυτό ήταν το αποτέλεσμα των αποφάσεων και της δράσης της βάσης. Γι' αυτό θα ήταν πιο σωστό, να μιλάμε για ένα αναπάντεχο παρά για ένα αυθόρμητο κίνημα, με την έννοια ότι αυτή η έκρηξη εγγράφηκε σαν μια λανθάνουσα εξέ-

γερση. Απ' την αρχή μέχρι το τέλος της απεργίας οι συνδικαλιστικοί μηχανισμοί ακολούθησαν τις ενέργειες των απεργών και μάλιστα τις συνόδευσαν. Επέπλεαν πάνω σ' ένα υπόγειο κύμα, που δεν το ελέγχαν πάντα, αλλά και απ' το οποίο ποτέ στην πραγματικότητα δεν ανατράπηκαν.

Επιώθηκε ότι τα συνδικάτα είχαν πάρει το μάθημά τους τα προηγούμενα χρόνια απ' την ανάδυση των συντονιστικών επιτροπών. Η ανάπτυξη νέων συνδικαλιστικών δομών (όπως το SUD), που απαιτήσαν περισσότερη δημοκρατία στη βάση, η σχετική αλλά αδιαμφισβήτητη αναγέννηση του αναρχοσυνδικαλιστικού ρεύ-

ματος [της CNT] είναι σαφή σημάδια της βαθιάς κρίσης του γαλλικού συνδικαλισμού και έκφραση μιας νέας φάσης αυτοοργάνωσης. Τελείωσε η εποχή που μπορούσε κανείς να ποντάρει στον εκδημοκρατισμό των μεγάλων συνδικάτων. Σήμερα οι πιο δραστήριοι αγωνιστές εγκαταλείπουν τα παλιά συνδικάτα, για να ομαδοποιηθούν εκ νέου σε νέες δομές ή για να τις δημιουργήσουν. Άλλωστε αυτό ίσως σκέφτονται μερικοί γραφειοκράτες για την συρρίκνωση των συνδικάτων: η κρίση των συνδικάτων δεν είναι μια ιδέα, που βγήκε απ' τα

Χαριεντισμοί μεταξύ του Ζιππέ και των ηγετών των συνδικάτων.

παρισινά σαλόνια, είναι η αληθινή πραγματικότητα μέσα στις επιχειρήσεις. Αυτή την περίοδο το να μιλάει κανείς για την κρίση του συνδικαλισμού, έχει γίνει κοινοτοπία στα καφενεία. Οι διορατικοί πολιτικοί είναι ανήσυχoi, οι συνδικαλιστές ηγέτες είναι τρομαγμένοι κι οι πληρωμένοι απ' το κράτος ερευνητές μελετούν το φαινόμενο. Αν κανείς πιστεύει, όπως εμείς, ότι η λειτουργία των συνδικάτων στον μοντέρνο κόσμο είναι αυτή ενός ρυθμιστή της καπιταλιστικής παραγωγής, τότε εκεί θα εντοπίσει ένα ίχνος για ν' αντιληφτεί την αιτία του κακού. Με τους αγώνες του στο παρελθόν ο συνδικαλισμός επέβαλλε τους όρους ενός «νορμάλ καπιταλισμού» και εξουδετέρωσε την αυθαιρεσία και τις καταχρήσεις του άγριου καπιταλισμού.

² «Η επιστροφή των συνδικάτων», Jean-Louis Mourgue, γραμματέας της FO-PTT, στο *Maintenant*, 20 Δεκέμβρη 1995.

³ *Le Monde*, 21 Δεκεμβρίου 1995

Ενσωμάτωσε τους εργαζόμενους, με το να τους εγγυηθεί τη βελτίωση των συνθηκών ζωής και έτσι έδωσε τη δυνατότητα στον καπιταλισμό να έχει στη διάθεσή του μια λιγώτερο εξαντλημένη, πιο ικανοποιημένη και παραγωγική εργατική δύναμη. Όπως το εξέφρασε μετά τις μεγάλες απεργίες του 1936 ένας ηγέτης του γαλλικού ρεφορμιστικού ρεύματος: «*Τώρα αρχίζει η εποχή των άμεσων σχέσεων ανάμεσα στις δύο μεγάλες οργανωμένες οικονομικές δυνάμεις στη χώρα*».⁴ Σήμερα αυτή η ουσιαστική λειτουργία του συνδικαλισμού υπονομεύεται απ' την ίδια την κρίση του συστήματος. Σ' ένα καπιταλιστικό σύστημα που ασφυκτιά, οι μισθολογικές αυξήσεις δεν μπορούν πια όπως στο παρελθόν ν' απορροφηθούν απ' την αύξηση της παραγωγικότητας. Τα συνδικάτα δεν είναι πια σε θέση, όπως παλιά, να διαπραγματεύονται την «κοινωνική πρόοδο». Τα κέρδη της παραγωγικότητας επιτυγχάνονται προ πάντων με την εντατικοποίηση της εργασίας, τη μείωση των θέσεων εργασίας και την αυξανόμενη ανεργία· με μια γενική πτώση των μισθών εντείνεται η εκμετάλλευση. Εν ολίγοις, η συνεργασία ανάμεσα στις «*δύο μεγάλες οικονομικές δυνάμεις*» δεν μπορεί πια να στηριχτεί στην οικονομική επέκταση· τα άμεσα συμφέροντα των εκμεταλλευόμενων ταυτίζονται όλο και λιγώτερο με τα γενικά κοινωνικά συμφέροντα. Και τα συνδικάτα καταλήγουν να εγγυώνται την υποβάθμιση των συνθηκών εργασίας και ζωής, μεσολαβούν για να εγγυηθούν την πτώση των μισθών και τις περικοπές στις κοινωνικές παροχές, που για πολύ καιρό αποτελούσαν ένα από τα στηρίγματα για την πρόσδεση των εργαζομένων στο σύστημα· οι περίφημες «κοινωνικές κατακτήσεις», οι οποίες πιστεύαμε ότι θα διαρκούσαν αιωνίως.

Το ποσοστό συνδικαλιστικής οργάνωσης σήμερα στη Γαλλία είναι ένα απ' τα χαμηλότερα στις βιομηχανικές χώρες. Η προσχώρηση στα συνδικάτα μάλιστα μειώνεται πιο γρήγορα απ' ότι στις χώρες στις οποίες εφαρμόζεται κυρίως η νεοφιλελεύθερη πολιτική.⁵ Αυτά τα ποσοστά φυσικά δεν δίνουν το ακριβές μέτρο της αξιοπιστίας των συνδικάτων στα μάτια των μισθωτών. Η πραγματική τους αξιοπιστία βασίζεται σε μια ατομικιστική χρήση των συνδικάτων, καθώς αντιμετωπίζονται σαν κοινωνικοί οργανισμοί ή ακόμα και σαν νομικοί σύμβουλοι. Αν και η μαζική απόρριψη των συνδικάτων ολοφάνερα δεν απορρέει από μια ριζοσπαστική κριτική της λειτουργίας τους, εν τούτοις περιέχει κάποια τέτοια στοιχεία. Η επιταχυνόμενη εξατομίκευση που γεννιέται από την κρίση και οι νέες εργασιακές συνθήκες δεν μπορούν να εξηγήσουν επαρκώς αυτή

τη μεταβολή στη Γαλλία. Γιατί οι ίδιες συνθήκες υπάρχουν και σε άλλες κοινωνίες αλλά δεν έχουν φτάσει σε μια τέτοια ορμητική απαξίωση των συνδικάτων. Όπου όμως και να οφείλεται, οι συνέπειες στην λειτουργία αυτών των μηχανισμών και στην λειτουργία τους εντός του συστήματος είναι τεράστιες. Η κατάρρευση των σοσιαλιστικών ιδεολογιών σαφώς αποδυνάμωσε την συνδικαλιστική δουλειά. Η αγωνιστική βάση των συνδικάτων έχει συρρικνωθεί σε μια χούφτα πιστών, ανάμεσα στους οποίους, εκτός απ' τους τελευταίους επιζώντες του κομμουνιστικού κόμματος, βρίσκονται τροτσκιστές και ελευθεριακοί αγωνιστές. Για πρώτη φορά στην ιστορία του γαλλικού συνδικαλιστικού κινήματος, οι τελευταίοι απέκτησαν μια σημασία που ξεπερνά κατά πολύ το κοινωνικό τους έρεισμα. Πολλοί παλιοί ακτιβιστές των συντονιστικών επιτροπών έχουν γίνει αγωνιστές μέσα στα ίδια τα συνδικάτα, ενάντια στα οποία αγωνίζονταν πριν από 10 χρόνια. Εκείνοι που παλιά είχαν εκφράσει μια συνδικαλιστική κριτική στα «ενσωματωμένα» συνδικάτα, τώρα έχουν οι ίδιοι ενσωματωθεί σ' αυτά. Αυτό ρίχνει νέο φως στη φύση των συντονιστικών επιτροπών. Αυτό που κριτίκαραν αυτοί οι αγωνιστές δεν ήταν η λειτουργία των συνδικάτων μέσα στο σύστημα, ούτε έθεταν σε αμφισβήτηση την αναγκαιότητα των διαπραγματεύσεων και των συμβιβασμών. Οι διαμαρτυρίες τους στρέφονταν ενάντια στις γραφειοκρατικές μεθόδους αυτών των διαπραγματεύσεων και στους δυσμενείς όρους των συμβιβασμών. Έτσι αποκαλύπτεται λοιπόν το μεγάλο μυστήριο της ανανέωσης του συνδικαλισμού στη Γαλλία! Περισσότερο κι απ' την μεταμόρφωση των συνδικάτων, έχουμε παρακολουθήσει τα τελευταία χρόνια την μεταμόρφωση της βάσης τους. Ένα νέο στρώμα ακτιβιστών έχει επέμβει δυναμικά στις παλιές δομές κι έχει επιφέρει μια πιο δημοκρατική λειτουργία. Παραδόξως, όσο πιο αναποτελεσματικός φαίνεται ο συνδικαλισμός στα μάτια των εργαζομένων, τόσο περισσότερο τον υπερασπίζονται οι κομμουνιστές και αναρχικοί ακροαριστεροί. Η συνδικαλιστική δράση στη βάση έχει γίνει το αγωνιστικό πεδίο υποχώρησης αυτού του «χώρου» και η λέξη «αριστεριστής» έχει γίνει σχεδόν συνώνυμη του συνδικαλιστή. Έτσι εύκολα μπορούμε να καταλάβουμε γιατί η συνδικαλιστική γραφειοκρατία συγκεκριμένων μεγάλων συνδικάτων (της CGT ιδιαίτερα, αλλά επίσης και της FO) δείχνει τόση ανεκτικότητα σ' αυτούς τους ακτιβιστές που επί χρόνια κινήγαγε με βιαιότητα. Πρόκειται για την επιβίωση των θεσμών της, που εγκαταλείπονται απ' την μεγάλη μάζα των εργαζόμε-

⁴ Jouhaux, Λόγος της 8ης Ιουνίου 1936.

⁵ Στη Γαλλία το ποσοστό συνδικαλιστικής οργάνωσης είναι 9% (δημόσιος και ιδιωτικός τομέας μαζί). Μέσα σε 20 χρόνια έπεσε κατά 12%, ενώ στη Μ. Βρετανία κατά 6% και στις ΗΠΑ 7%.

νων, άρα και για την ίδια της την επιβίωση. Όταν οι συνδικαλιστές μανδρινόι αλληλοσυγχαίρονταν με φρόνηση για την απουσία των συντονιστικών επιτροπών, ήθελαν μ' αυτό τον τρόπο ν' ανεβάσουν το image τους και ν' αποδείξουν τον έλεγχο τους πάνω στο κίνημα. Σκόπιμα επίσης αποσιώπησαν ότι τα πρώην μέλη των συντονιστικών επιτροπών έχουν γίνει το ίδιο τους το πεζικό. Η έλλειψη συντονιστικών επιτροπών δεν αποδεικνύει ότι οι συνδικαλιστικοί μηχανισμοί είναι σήμερα ισχυρότεροι, αλλά αντίθετα την αυξανόμενη τους αδυναμία. Οι συντονιστικές επιτροπές ήταν για κάποιο χρονικό διάστημα η οργανωμένη έκφραση της κρίσης των γαλλικών συνδικάτων: γιατί οι μηχανισμοί πίστεψαν ότι θα μπορούσαν ν' αντιταχθούν στην πίεση της βάσης και στις προσπάθειες για περισσότερη ενδοσυνδικαλιστική δημοκρατία. Σήμερα οι συνδικαλιστές ηγέτες δεν μπορούν πια ν' αντισταθούν. Έχουν αναγκαστεί ν' ανέχονται αυτές τις τάσεις, γιατί μόνο αυτές μπορούν πια να συντηρήσουν την συνδικαλιστική δουλειά στη βάση.

Σε σχέση μ' αυτή την απουσία σύγκρουσης ανάμεσα στους μηχανισμούς και τους εργαζόμενους έγινε λόγος για «εργατική χρήση των συνδικάτων». Αυτή η φόρμουλα χρησιμοποιήθηκε μεταξύ άλλων απ' τα ρεύματα της ιταλικής αυτονομίας τις δεκαετίες του '70 και του '80. Αναφέρεται σε μια αντίληψη του ζητήματος των συνδικάτων που σηκώνει πολλή συζήτηση. Σύμφωνα μ' αυτήν, μια εργατική οργάνωση μπορεί ν' αποκτήσει ανταγωνιστικό χαρακτήρα, αν υπάρχουν αντίστοιχοι πολιτικοί συσχετισμοί δυνάμεων στον ταξικό αγώνα. Μ' αυτήν την έννοια οι οργανωτικές μορφές είναι τρόπον τινά ουδέτερες. Η εργατική δράση «εγκαταλείπει» το συνδικάτο και το κεφάλαιο αρχίζει την «επίθεση» για να κάνει μια «αντιεργατική χρήση» του ίδιου συνδικάτου. Είναι όμως ακριβώς η αξιοπιστία του συνδικάτου στα μάτια των εργαζόμενων, που επιτρέπει μια συνδικαλιστική χρήση του συνδικάτου. Το συνδικάτο μπορεί να λειτουργήσει εντός του συστήματος, αν πράγματι έχει έρεισμα μέσα στους εργαζόμενους. Η δύναμη του συνδικάτου ως ενός (αναγνωρισμένου απ' τον καπιταλισμό) θεσμού για την ρύθμιση της αγοράς εργασίας είναι η ίδια το αποτέλεσμα του ταξικού αγώνα και της εργατικής δράσης. Σύμφωνα με τα λόγια ενός άτεγκτου αντικαπιταλιστή απ' το πρώτο μισό του αιώνα και ενός δριμύ κριτικού της ενσωματωμένης λειτουργίας των συνδικάτων: «Όλα αυτά που δένουν τους εργάτες με τα συνδικάτα (αυτούς τους οργανισμούς, που αυτοί οι ίδιοι έφτιαξαν, για τους οποίους έκαναν τόσες θυσίες, δώσαν τόσους αγώνες και δείξαν τόσο ενθουσιασμό),

εν ολίγοις, όλα αυτά που τους κάνουν να τα έχουν μέσα στην καρδιά τους, είναι αυτά ακριβώς που τους κάνουν υπάκουους απέναντι στην θέληση των αφεντικών τους».⁶ Μ' άλλα λόγια, η «εργατική χρήση των συνδικάτων» δεν είναι αναγκαστικά ανταγωνιστική προς τα καπιταλιστικά συμφέροντα. Εξάλλου, και για να επανέλθουμε στην απεργία του Δεκέμβρη του '95, θα ήταν πιο σωστό να μιλήσουμε αντίθετα για μια «χρήση των συνδικάτων απ' τους συνδικαλιστές αγωνιστές». Πίσω απ' την φόρμουλα της «εργατικής χρήσης των συνδικάτων» βρίσκεται ωστόσο μια συγκεκριμένη αντίληψη για την πολιτική και την αυτονομία. Θα έφτανε οι μισθωτοί να έθεταν προκαταβολικά στόχους που κατευθύνονται ενάντια στην «καπιταλιστική βούληση», για να κάνουν την συνδικαλιστική οργάνωση χώρο της αυτόνομης δράσης τους. Συνεπώς η αυτονομία καθορίζεται από την ύπαρξη ενός πολιτικού προτάγματος που μπορεί να κινητοποιήσει την εργατική πρωτοβουλία ενάντια στον «έλεγχο του κεφαλαίου». Σύμφωνα μ' αυτό το σχήμα οι οικονομικοί κύκλοι του κεφαλαίου δεν είναι παρά οι συνεχείς προσπάθειές του να πλήξει την εργατική πρωτοβουλία, και αντίστροφα [η εργατική πρωτοβουλία ρίχνει το κεφάλαιο κάθε τόσο σε κρίση]. «Η μοναδική δυνατή ιστορία του κεφαλαίου είναι η εργατική ιστορία του κεφαλαίου», έγραψε ο πιο γνωστός θεωρητικός της ιταλικής αυτο-

⁶ Α. Πάνεκουκ, «Εργατικά Συμβούλια», εκδ. Spartacus [ελλην. έκδοση Ελεύθερος Τύπος].

νομίας.⁷ Συνεπώς το καθήκον των αγωνιστών της αυτονομίας έγκειται στο να δημιουργήσουν αυτή την πολιτική στρατηγική⁸ και να την προωθήσουν, η οποία θεωρείται απαραίτητος όρος για την ανασύνθεση της τάξης στο πεδίο του μισθού. Για τα τελικά αποτελέσματα αυτών των διεύθυντικών πολιτικών σχεδίων και για τον ασφυκτικό ρόλο αυτών των ειδικών της στρατηγικής η ιστορία αυτού του αιώνα έχει εκδώσει την απόφασή της. Η ποιότητα ενός κινήματος δεν βρίσκεται στην ικανότητά του να έρχεται σε ρήξη με την λογική της πολιτικής και της οικονομίας; Όταν λείπει η φαντασία απ' τις σκέψεις και τις συλλογικές πράξεις, δεν μπορεί να υπάρξει καμιά απελευθερωτική προοπτική. Ακριβώς εκεί βρίσκεται η αυτονομία ενός κινήματος. Απ' αυτή την σκοπιά η μοναδική δυνατή «εργατική χρήση του συνδικάτου» είναι το ξεπέρασμά του σαν οργανωτική μορφή και η απόρριψη της λειτουργίας του που είναι να ρυθμίζει την τιμή της εργατικής δύναμης.

II.

Ο Δεκέμβρης του '95 ήταν προ πάντων η εκ νέου ανακάλυψη της συλλογικής αντίστασης ενάντια στις επιταγές της κυρίαρχης τάξης και την αλαζονεία των καπιταλιστών. Η χαρά του αγώνα, η περηφάνεια και η αξιοπρέπεια επικράτησαν της υποταγής και του φόβου. Η μεγάλη αδυναμία ωστόσο της απεργίας ήταν ορατή ακριβώς εκεί που φαινόταν να βρίσκεται η δύναμή της. Γιατί η αδυναμία δεν έγκειται μόνο στο ότι απέτυχε η επέκταση της απεργίας στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας, αλλά και στο ότι η συμμετοχή των ίδιων των απεργών παρέμεινε μικρή. Σίγουρα, παντού όλοι λίγο-πολύ είχαν σαν σημείο αναφοράς τις γενικές συνελεύσεις των συνδικαλιστών και μη, οι οποίες συχνά ήταν ανοιχτές προς τους έξω. Απ' την αρχή οι απεργοί πόνταραν στην επέκταση του κινήματος, κάναν προπαγάνδα και δείξαν αλληλεγγύη και κινητικότητα και κάναν καμπάνιες εκεί που πίστευαν ότι θα μπορούσαν να κινητοποιηθούν άλλοι εργαζόμενοι. Αυτή η αποφασιστικότητα ήταν ένδειξη ενός ισχυρού κινήματος και έκφραση ενός ποιοτικού άλματος σε σύγκριση με τις συντεχνιακές απεργίες των τελευταίων χρόνων. Μάλιστα όπως είπαν πολλοί απ' αυτούς που συμμετείχαν, τις γενικές συνελεύσεις τις είχαν

συχνά οργανώσει και διευθύνει συνδικαλιστές ακτιβιστές που ανήκαν σε πολιτικές ομάδες. Ήταν οι πρώτοι που τόνισαν την αναγκαιότητα της οργάνωσης οριζόντιων επαφών και του ξεπεράσματος της διαίρεσης σε κατηγορίες. Ως γνωστόν, η ύπαρξη ανοιχτών συνελεύσεων δεν εμπόδισε τη χρήση πρακτικών και μανούβρων χειραγώγησης. Γι' άλλη μια φορά παρατηρήσαμε πως εγκαθίσταται ο διευθυντισμός ενεργητικών μειοψηφιών μέσα στα πλαίσια μιας φαινομενικής δημοκρατίας της βάσης. Αυτή η απεργία ήταν μια απεργία των αντιπροσώπων και των πολιτικών ακτιβιστών —η αναπόφευκτη συνέπεια της αναιμικής κατάστασης στην οποία βρίσκεται ο γαλλικός συνδικαλισμός. Η άτονη συμμετοχή των εργαζόμενων στην απεργία εξηγεί σε μεγάλο βαθμό την έλλειψη φαντασίας και την απουσία κριτικής των συνδικάτων. Οι μη συνδικαλισμένοι —που στις απεργίες του 1986 είχαν βρει ένα χώρο στις συντονιστικές επιτροπές όπου μπόρεσαν να εκφραστούν— έλειπαν, όπως επίσης και οι ίδιες οι συντονιστικές επιτροπές. Μπορούσαν μεν να εκφραστούν στις συνελεύσεις σε διάφορα σημεία των πόλεων όπου συμμετείχαν όλοι ανεξαρτήτως επαγγέλματος ή στις διαδηλώσεις, όμως ήταν ελάχιστα τα πανώ που θα έκαναν ορατή την παρουσία τους. Η απεργία του Δεκέμβρη του '95 ήταν ένα κίνημα στο οποίο το φαινόμενο της αντιπροσώπευσης σε διάφορα επίπεδα ήταν κυρίαρχο. Η μάζα των εργαζόμενων που δεν απήγγησε πρόβαλλε πάνω στη δράση των απεργών τις δικές της επιθυμίες για εξέγερση. Οι απεργοί με τη σειρά τους ανέθεσαν τη διεύθυνση και διεξαγωγή της απεργίας στους ακτιβιστές και στους (συνδικαλιστές) αντιπροσώπους τους. Έν γένει η απεργία ήταν ελάχιστα «πρακτική», περισσότερο «καταναλώθηκε» απ' τους εργαζόμενους. Στην ίδια την SNCF η συμμετοχή ήταν χαμηλότερη απ' το 1986, αν και παραδόξως αυτή τη φορά το κίνημα ήταν λιγώτερο συντεχνιακό. Η συμμετοχή των εργαζόμενων στις πρακτικές ενέργειες περιορίστηκε στην παρουσία τους στις συνελεύσεις και σε μερικά πόστα περιφρούρησης της απεργίας. Αντίθετα υπήρξαν χεροπιαστές νίκες εκεί που υπήρξε μεγάλη συμμετοχή της βάσης: στην απεργία αλληλεγγύης των εργαζόμενων στα τραμ στη Μασσαλία (για την εξίσωση του καθεστώτος απασχόλησης) και στην απεργία σε μερικά ταχυδρομικά

⁷ Τρόντι, «Εργάτες και Κεφάλαιο». [Στμ. Σ' αυτό το σημαντικό κείμενο ο Τρόντι εξετάζει την περίοδο της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας και του αμερικάνικου βιομηχανικού συνδικαλισμού υπό το πρίσμα της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους εργατικούς αγώνες και τον καπιταλιστικό σχεδιασμό. Αποτελεί το τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου του *Operai e Capitale* (1970) και έχει γραφτεί μετά την επιστροφή του στο ΚΚΙ. Γι' αυτό και η ερμηνεία που προτείνει είναι προσαρμοσμένη στην δικαιολόγηση του τότε σοσιαλδημοκρατικού προγράμματος του ΚΚΙ, τονίζοντας τη σημασία των συνδικαλιστικών δραστηριοτήτων και του Κόμματος. Άλλοι θεωρητικοί και αγωνιστές της αυτονομίας ακολούθησαν την ίδια εποχή μια διαφορετική πορεία που τους οδήγησε στην κριτική του συνδικαλισμού και του λενινισμού.]

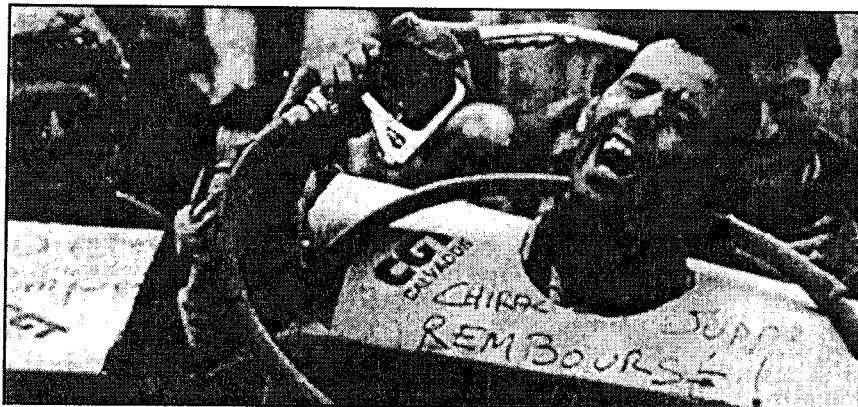
⁸ «Εργάτες ενάντια στο κράτος —υλικό για μια παρέμβαση», Παρίσι 1973.

κέντρα διανομής (για την μονιμοποίηση των προσωρινά απασχολούμενων). Η κοινωνική απελευθέρωση απαιτεί πιο πολλά απ' την περισσότερο ή λιγώτερο παθητική συναίνεση σ' έναν αγώνα. Για να επιτευχθεί η αυτονομία της δράσης, η εμπιστοσύνη στις δικές σου δυνάμεις και ο αυτοκαθορισμός απαιτούνται περισσότερο απ' την ανάθεση του αγώνα στους μιλιτάντες. Συχνά η αντιπροσώπευση αντέφασκε με την ανάπτυξη της αλληλεγγύης και την ωρίμανση της δράσης. Στην απεργία του Δεκέμβρη ένας συνδικαλισμός αντιπροσώπευσης αντικατέστησε τον συνδικαλισμό των μηχανισμών. Αυτό εξηγεί γιατί το κίνημα συμβάδιζε συνεχώς με τις αποφάσεις των μηχανισμών παρότι αυτοί στα μάτια των εργαζόμενων έχουν χάσει την αξία τους. Έλλειψε ο συλλογικός ενθουσιασμός και η αμυντική απεργία δεν μετατράπηκε σ' επιθετική. Επειδή αυτός ο συνδικαλισμός δι' αντιπροσώπων δεν βασιζόταν σ' ένα κίνημα που θα μπορούσε να του προσφέρει μια πραγματική βάση, παραμένει χωρίς μέλλον — μια στιγμή στην αργή αγωνία του παλιού εργατικού κινήματος.

III.

Η ισχύς των συνδικάτων εξυπηρετεί τη ρύθμιση και κανονικοποίηση της εκμετάλλευσης. Χωρίς αυτή την ισχύ η εξουσία του μοντέρνου καπιταλισμού δεν είναι πλήρης. Εξ αιτίας της ιδιαίτερης ιστορίας της η γαλλική μπουζουαρζία αναγνώριζε πάντα πολύ διστακτικά

τα συνδικάτα σαν εταίρους της. Αν και υπήρχαν τέτοιες λειτουργίες συνδιαχείρισης στο δημόσιο τομέα μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, μόλις μετά την γενική απεργία του Μάη

του '68 αναγνωρίστηκαν τα συνδικάτα στον ιδιωτικό τομέα. Όμως αυτή η αναγνώριση έλαβε χώρα ακριβώς τη στιγμή που η καπιταλιστική δυναμική άρχιζε ν' ασφυκτιά και ως εκ τούτου τα περιθώρια διαπραγμάτευσης ήταν περιορισμένα. Η άρνηση των γάλλων καπιταλιστών ν' αναγνωρίσουν τα συνδικάτα σαν

θεσμούς ρύθμισης, εξηγεί τη σημασία που δίνουν στις γραφειοκρατικές δομές στελεχοποίησης. Σ' αντίθεση με κοινωνίες σοσιαλδημοκρατικού μοντέλου όπου υπερτερεί η ισότιμη διαχείριση, η εργατική δύναμη στη Γαλλία διοικείται μ' αυταρχικές μεθόδους.⁹ Με την καπιταλιστική κρίση αυτές οι απαρχαιωμένες δομές απέκτησαν μια νέα σημασία. Στο βαθμό που η ανεργία, η προσωρινότητα και η απεριορίστη αύξηση της εκμετάλλευσης αποδεικνύονταν οι νέοι κανόνες του παιγνιδιού, αναγνωριζόταν όλο και πιο απρόθυμα στα γαλλικά συνδικάτα η κύρια συνδικαλιστική λειτουργία — η κατοχύρωση των δικαιωμάτων των εργαζόμενων σαν μεταβλητό κεφάλαιο και η υπεράσπισή τους. Η πιο πρόσφατη ιστορία των γαλλικών συνδικάτων καλύπτει τα χρόνια της αύξησης της ανισότητας και του αποκλεισμού. Τα τελευταία είκοσι χρόνια τα συνδικάτα έχασαν όλους τους μεγάλους αγώνες ενάντια στην αναδιάρθρωση. Υποτάχτηκαν στη λογική του να σώσουν το σύστημα. Τέλος χάσαν τη θέση που είχαν κατακτήσει (με μια μεγάλη γενική απεργία) στη διαχείριση της μισθολογικής πολιτικής στις επιχειρήσεις. Αφού ποτέ μέχρι τώρα δεν έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη συνδιαχείριση της εργατικής δύναμης, και εγκατελειμμένα από μια βάση που τα ίδια παρέδωσαν στην καπιταλιστική αυθαιρεσία, τα γαλλικά συνδικάτα την έχουν σήμερα πολύ άσχημα. Τα τελευταία τους οχυρά (και πηγές χρηματοδότησης) βρίσκονται ακριβώς στις δημόσιες υπηρεσίες και στο ρόλο τους σαν διαχειρι-

στές των θεσμών κοινωνικής ασφάλισης.¹⁰ Στις δημόσιες επιχειρήσεις τα συνδικάτα διευθύνουν τις ακόμα ισχυρές επιχειρησιακές επιτροπές (*comités d'entreprises*), που είναι κανονικές επιχειρήσεις με χιλιάδες μισθωτούς. Και

τέλος ένα όχι αμελητέο μέρος των συνδικαλιστικών εσόδων προέρχεται τώρα από κρατική βοήθεια και από επιδόματα των ιδρυμάτων κοινωνικής ασφάλισης. Όπως λένε οι ειδικοί «αυτό το χρηματικό μάννα (...) θα διευκολύνει το διαχειριστικό τους ρόλο».¹¹

⁹ Από το τέλος του πολέμου ως τη δεκαετία του 80 ο αριθμός των στελεχών στη Γαλλία διπλασιάστηκε και των εποπτών τριπλασιάστηκε. Στους 100 εργαζόμενους στη βιομηχανία οι μισοί δεν είναι εργάτες ενώ τα ποσοστά στη Γερμανία και Ιταλία είναι 40% και 25% αντίστοιχα.

¹⁰ Πάνω από 4000 διοικητικοί υπάλληλοι των ταμείων κοινωνικής ασφάλισης είναι εκλεγμένοι συνδικαλιστές. Χιλιάδες άλλοι εκλεγμένοι κατά χάριν συνδικαλιστές δουλεύουν σε σχετικά υψηλές θέσεις σ' αυτά τα ιδρύματα.

¹¹ «Το CNAM πλήρωσε στα συνδικάτα ανάμεσα στο 1991 και 1994 180 εκατομ. φράγκα», *Le Monde*, 21 Φεβρ. 1996.

Η κρίση και η αποδυνάμωση των συνδικαλιστικών θεσμών μεγάλωσε την περιφρόνηση και την αλαζονεία των γάλλων καπιταλιστών. Η άνοδος των αριστερών σε υψηλές κρατικές θέσεις ολοκλήρωσε αυτή την μακρά διαδικασία αποδυνάμωσης των θεσμών του παλιού εργατικού κινήματος. Γιατί οι εργαζόμενοι περίμεναν ότι η αριστερά θα μπορούσε να έκανε γι' αυτούς, αυτό που τα συνδικάτα δεν μπορούσαν πια: δηλ. να εμποδίσουν την επιδείνωση των εργασιακών συνθηκών και των συνθηκών ζωής. Το αντίθετο όμως έγινε. Στο παρελθόν (το 1936 και μεταπολεμικά) οι εκλογικές νίκες των αριστερών αντιστοιχούσαν σε μια αυξανόμενη συνδικαλιστική μαχητικότητα. Μετά το 1981 παρατηρήθηκε μια οπισθοχώρηση. Ο αριθμός των μελών των συνδικάτων αυτά τα χρόνια (1981-1985) μειώθηκε ακόμα περισσότερο, καθώς οι κομμουνιστές βρέθηκαν στην κυβέρνηση (1981-1983).¹²

IV.

Η απεργία του Δεκέμβρη του '95 απέκτησε πολιτικές διαστάσεις, προπάντων, γιατί -πέρα απ' τα ειδικά και συντεχνιακά αιτήματα- συζητήθηκαν περιεχόμενα που αντιτάσσονταν στη λογική του συστήματος: η απόκρουση του φιλελεύθερου οικονομικού ορθολογισμού, το πρόβλημα του μέλλοντος και της νεολαίας καθώς και η αυξανόμενη κοινωνική εξαθλίωση. Σ' ένα κίνημα των πιο εξασφαλισμένων και λιγώτερο επισφαλών κλάδων η φιγούρα του άνεργου και του προσωρινού εργάτη αναγνωρίστηκε σαν αυτή του μέλλοντος. Όταν στη Μασσαλία χιλιάδες άνεργοι βρίσκονταν στην πρώτη γραμμή των διαδηλώσεων μπορούσε κανείς να νιώσει ότι κάτι σημαντικό συνέβαινε: ο αγώνας επρόκειτο να συνενώσει τους εργαζόμενους που είχαν διαχωριστεί απ' την κρίση. Πολύ γρήγορα ήρθε να προστεθεί η επιθυμία για ταξική εκδίκηση. Η άμεση δράση και οι παράνομες ενέργειες άρχισαν να πληθαίνουν. Κύριος στόχος έγιναν η αλαζονεία και ο πλούτος της αστικής τάξης: απαγωγές αφεντικών, στελεχών και πολιτικών, βίαιες επιδρομές σε πλούσια προάστεια. Στην κριτική των προνομίων αιωρείτο μια υποψία από «γαλλική επανάσταση».¹³ Κατά τόπους παρασχέθηκαν δημόσιες υπηρεσίες με προτίμηση στα πιο

χαμηλά στρώματα: δόθηκαν ταχυδρομικές επιταγές σε άνεργους, σε συγκεκριμένες λαϊκές γειτονίες οι λογαριασμοί του γκαζιού και του ρεύματος ήταν φτηνότεροι, άφησαν τον κόσμο να τραβήξει ρεύμα παράνομα, χρησιμοποιήθηκαν λεωφορεία για να εξυπηρετηθούν διαδηλωτές ή να μεταφερθούν άστεγοι σε κοινωνικά κέντρα. Ενίοτε τα συνδικάτα μπόρεσαν να διατηρήσουν τον έλεγχο σ' αυτές τις ενέργειες,¹⁴ αλλά πιο συχνά ήταν η βάση που έπαιρνε την πρωτοβουλία. Παρά τα όριά τους αυτές οι ενέργειες ήταν προάγγελοι του μέλλοντος και έδειξαν την αφύπνιση μιας νέας ριζοσπαστικότητας. Προφανώς υπάρχει πάντα συνάρτηση ανάμεσα στις μορφές και στο περιεχόμενο ενός αγώνα. Δεν μπορούν όλα τα περιεχόμενα να εκφραστούν με μια δεδομένη μορφή οργάνωσης κι η ανάδυση συγκεκριμένων περιεχομένων απαιτεί τη δημιουργία νέων οργανωτικών μορφών. Το Δεκέμβρη του '95 τα πιο ριζοσπαστικά περιεχόμενα δεν μπόρεσαν να γενικευτούν πραγματικά και να πάρουν μια μαζική μορφή γιατί δεν ξεπέρασαν τα οργανωτικά τους όρια. Η άμεση δράση και οι πρακτικές με τις οποίες τα μέσα παραγωγής τέθηκαν στην υπηρεσία των άλλων εργαζόμενων παρέμειναν περιορισμένες απ' τα συνδικάτα. Πρέπει ομοίως να υποθέσουμε ότι ο τρόπος με τον οποίο τα συνδικάτα συνόδεψαν ή μάλιστα πρότειναν τη δημιουργία οριζόντιων διασυνδέσεων, το ξεπέρασμα του συντεχνιασμού και το άνοιγμα των συνελεύσεων προς τα έξω, αντιστοιχούσε τόσο σε μια τακτική των μηχανισμών όσο και στην πίεση της βάσης.¹⁵ Η μειωμένη συμμετοχή των εργαζόμενων στην απεργία αναπληρώθηκε επομένως από μια στροφή για βοήθεια απ' έξω, που ήταν εύκολα χειραγωγήσιμη στο βαθμό που δεν έθετε σε αμφισβήτηση την συμπεριφορά των μηχανισμών. Το ίδιο ακριβώς συνέβη και με την οργάνωση των διαδηλώσεων. Αυτή η «*τακτική των συνεχώς επαναλαμβανόμενων διαδηλώσεων αναμφίβολα συνέβαλλε στο να εμποδιστεί μια πραγματική εδραίωση της απεργίας σε τοπικό επίπεδο. Οι απεργοί που είχαν αρχίσει να συνηθίζουν να συναντιούνται και πέρα απ' τον κλάδο τους και από κοινού να κλείνουν άλλες υπηρεσίες κι επιχειρήσεις, κινητοποιήθηκαν προπάντων για τις κεντρικές διαδηλώσεις. Σιγά σιγά, ο αριθμός των διαδηλωτών έγινε πιο σημαντικός απ' αυτόν των απεργών*».¹⁶ Απ' την

¹² «Ο ερχομός των αριστερών στην εξουσία επιτάχυνε την αποχώρηση των εργαζόμενων απ' τα συνδικάτα», Le Monde 19 Νοεμβ. 1985.

¹³ Όπως στο Μπορντώ, όπου οι σκουπιδιάρηδες άδειασαν τόνους σκουπιδιών απ' τις φτωχογειτονίες μπροστά στη βίλα του πρωθυπουργού και του πρότειναν να τα σκαλίσει για «να δει τι τρώνε οι φτωχοί».

¹⁴ «De l' electricite dans l' air», Le Monde Libertaire, 14 Δεκεμβ. 1995.

¹⁵ Μια γνωστή εξαίρεση: ο σημαντικός ρόλος που έπαιξε ένα άτυπο σχήμα δασκάλων στα βόρεια προάστεια στο Παρίσι στο ξέσπασμα της απεργίας των δασκάλων.

¹⁶ «Σκηνές απ' τη γενική απεργία του χειμώνα», Le Combat syndicaliste [CNT], Ιανουάρ. 1996.

άλλη πλευρά, ο όγκος των διαδηλώσεων στο δρόμο και η αλληλεγγύη που προκάλεσε το κίνημα απέδειξαν ότι οι πολιτικές του διαστάσεις είχαν αντανάκλαση μέσα στην κοινωνία. Ο αναγνώστης μιας μεγάλης εφημερίδας το εξέφρασε με έντονα χρώματα όταν αναφέρθηκε «*σ' αυτές τις νέες προσδοκίες, που προβάλλουν αυτή τη στιγμή της μεγάλης κρίσης: όταν η οικονομική πρόοδος πνίγει εν τη γενέσει της όχι μόνο την κοινωνική πρόοδο αλλά και κάθε ελπίδα για κοινωνική ευημερία, και όταν η απάντηση σ' αυτήν την απελπισία (τη δική μας, που έχει συσσωρευτεί πιο έντονα στους απόβλητους στο δρόμο, στα προάστεια και αλλού) είναι η περιφρόνηση, τότε η απάντηση σ' αυτήν την περιφρόνηση μπορεί να γίνει αιματηρή!*».¹⁷

Η διευθυντική τάξη και η γαλλική μπουρζουαζία νιώσαν την πνοή αυτής της εξέγερσης και φοβήθηκαν. Όχι τόσο πολύ απ' την απεργία, όπου τα περιθώρια διαπραγμάτευσης ήταν απ' την αρχή οριοθετημένα απ' τ' αφεντικά των συνδικάτων, αλλά από το πολιτικό ξεχείλισμα μιας συνολικής δυσανεξίας. «Νέες προσδοκίες», που δεν είναι διαπραγματεύσιμες, υπάρχει τίποτα πιο ανησυχητικό για τους αφέντες του κόσμου;

V.

Για τους τσακισμένους απ' την κρίση εργαζόμενους η μοναδική βεβαιότητα είναι η γνώση ότι το μέλλον θα είναι χειρότερο απ' το παρόν! Η τωρινή φάση της ταξικής συνείδησης μπορεί να συνοψιστεί στο εναγώνιο ερώτημα: «*Πως θα βγούμε απ' αυτήν την κατάσταση;*» Ας μην κοροϊδευόμαστε. Την απάντηση σ' αυτό το ερώτημα η πλειοψηφία των εργαζόμενων συνεχίζει να την ψάχνει μέσα στα πλαίσια αυτού του συστήματος. Οι προοπτικές μιας απελευθερωτικής εναλλακτικής λύσης απουσιάζουν θλιβερά απ' τις τωρινές συγκρούσεις. Ο βόθρος που έχει γίνει η πολιτική με όλη αυτή τη συγχορδία διαφθοράς, προνομίων, σκανδάλων και ατιμωρησίας σίγουρα παίζει ένα ρόλο στην αποτυχία κάθε κινήματος να προσλάβει πολιτικές προεκτάσεις. Κι' όλα αυτά έρχονται να προστεθούν στην κατάρρευση των σοσιαλιστικών μοντέλων και στην κρίση του παλιού εργατικού κινήματος.

Δεν ήταν αισθητή η ανασφάλεια και ο φόβος στο κίνημα του Δεκέμβρη του '95; Η μη εξάπλωση της απεργίας στον ιδιωτικό τομέα ήταν η πιο ορατή απόδειξη. Κατά τόπους, κυρίως στην επαρχία, υπήρξαν πράξεις αλληλεγγύης. Αλλά στο σύνολο των μεγάλων επιχειρήσεων ακόμα και οι πιο μαχητικοί συνδικαλιστές δεν κατάφεραν να κινητοποιήσουν τους εργαζόμενους. Ακόμα και η συμμετοχή τους στις διαδηλώ-

σεις στο δρόμο παρέμεινε πολύ περιορισμένη. Όποιος ισχυρίζεται ότι τα συνδικάτα φρέναραν τη γενίκευση του κινήματος, αρνείται να δει την κατάσταση διαίρεσης και αδυναμίας της εργατικής τάξης στον ιδιωτικό τομέα. Η εξήγηση βρίσκεται πολύ περισσότερο στην νέα ταξική σύνθεση (που χαρακτηρίζεται απ' τη προσωρινότητα) και στο θρυμμάτισμα της κοινότητας των εργαζόμενων που έχει προσβληθεί απ' το φόβο της ανεργίας. Μέσα απ' αυτό το πρίσμα πρέπει να ερμηνευτούν οι διάφορες μορφές έμμεσης υποστήριξης των απεργών. Έγινε πολύς λόγος για την αλληλεγγύη («*με εξουσιοδότηση*») εκείνων που συνέχισαν να δουλεύουν, καθώς και για τα δίκτυα αλληλοβοήθειας που έστησαν όσοι δεν απεργούσαν. Η ύπαρξη μιας πραγματικής αλληλεγγύης και μιας «*ενδυνάμωσης του αισθήματος της κοινότητας*» δεν πρέπει ν' αμφισβητηθεί, αλλά οι διθύραμβοι θα πρέπει να περιοριστούν. Πρώτα απ' όλα: όποιος δεν διαδηλώνει ενάντια σε μια απεργία, δεν σημαίνει απαραίτητα ότι την υποστηρίζει! Εδώ φάνηκε πόσο βαραίνει σ' αυτές τις περιπτώσεις η κοινωνική παθητικότητα. Ισχύει μεν, ότι οι απόπειρες για τη δημιουργία ενός αντιαπεργιακού μετώπου έπεσαν στο κενό, αλλά εκτός απ' τις διαδηλώσεις δεν έγιναν συγκεκριμένα βήματα για την υποστήριξη της απεργίας, π.χ. επιτροπές υποστήριξης με τον τρόπο που είχαν δημιουργηθεί το 1986. Απ' την άλλη, αυτοί που πήγαιναν στις ανοιχτές συνελεύσεις ήταν κυρίως αγωνιστές ή πολιτικοποιημένα άτομα. Για τα άτυπα δίκτυα αλληλοβοήθειας επιβάλλεται να κάνουμε κάποιες παρατηρήσεις. Πέρα απ' τις επαφές που μπόρεσαν να δημιουργηθούν μεταξύ ατόμων, αυτά τα δίκτυα ωφέλησαν μάλλον τις επιχειρήσεις παρά την κοινότητα των απεργών· ο πρωταρχικός στόχος τους ήταν να δώσουν τη δυνατότητα στους ανθρώπους να δουλέψουν. Απ' αυτήν την άποψη τα media δεν παρέλειψαν να υπογραμμίσουν το «*αίσθημα υπευθυνότητας*» των μισθωτών σ' αυτή τη «*δύσκολη στιγμή*». Σε πολλές επιχειρήσεις η διεύθυνση και τα στελέχη ανέλαβαν την καθοδήγηση του «*κινήματος*». «*Οι κοινωνικές ιεραρχίες αμβλύνονται, οι παμπόνηρες πρωτοβουλίες της βάσης γίνονται ευμενώς αποδεκτές. (...) Στις καταστάσεις ανάγκης τα κοινωνικά τείχη καταρρέουν. Οι διευθυντές πηγαίνουν τις γραμματείες με το αυτοκίνητο, τα στελέχη φιλοξενούν τους υπαλλήλους. Η εργασιακή θέση και το χρώμα του δέρματος δεν παίζουν σχεδόν κανένα ρόλο, όσο είναι κανείς αλληλέγγυος!*»¹⁸ Αυτός ο τρόπος του να πέφτουν τα κοινωνικά τείχη, μοιάζει προφανώς περισσότερο με μια ενδυνάμωση του πνεύματος της επιχείρησης παρά με μια

¹⁷ Γράμμα αναγνώστη, Le Monde, 7 και 8 Ιανουαρίου 1996.

¹⁸ «Η ατέλειωτη αμεριμνησία των αλληλέγγυων παριζιάνων τον καιρό της απεργίας», Le Monde, 21 Δεκεμβρίου 1995.

ανάπτυξη της συνοχής της αντίστασης! Και εδώ ακόμα επέδρασε η γενική πίεση. Αυτές οι μορφές αλληλοβοήθειας προέκυψαν περισσότερο απ' το φόβο, παρά από ένα πραγματικό αίσθημα αλληλεγγύης προς τους απεργούς. Εξ αιτίας του συσχετισμού δυνάμεων στις επιχειρήσεις, πολλοί επιχειρηματίες εκμεταλλεύτηκαν τις δυσκολίες μεταφοράς για να τιμωρήσουν τους εργαζόμενους ή ακόμα και για να τους απολύσουν. Μια απόδειξη, για όποιον τη χρειάζεται, του ότι η απεργία άλλαξε λίγο, ή και καθόλου, το συσχετισμό δυνάμεων. Πολλοί απεργοί αντιλαμβάνονταν πλήρως την ατμόσφαιρα φόβου που επικρατεί σε πολλές ιδιωτικές επιχειρήσεις αλλά πολύ λίγο συζητήθηκαν πρακτικές ενέργειες που θα μπορούσαν ν' ανατρέψουν αυτήν την κατάσταση. Ο πραγματικός χαρακτήρας της απεργίας του Δεκέμβρη παρέμεινε αυτός μιας απεργίας γάλλων μισθωτών που μόνο αυτοί έχουν πρόσβαση σε μια θέση στις δημόσιες υπηρεσίες. Οι μετανάστες εργάτες, που αποτελούν ένα σημαντικό κομμάτι της εργατικής τάξης, παρέμειναν παράμερα και εκτός του κινήματος, καθώς

επίσης και τα μέλη της νέας «επικίνδυνης τάξης», οι άτυχοι κάτοικοι των προαστείων-γκέττο. Κατά συνέπεια όλα τα ζητήματα που συνδέονται με την **μ ε τ α ν ά σ τ ε υ σ η** αποσιωπήθηκαν· ακριβώς όπως και αυτά των νέων μορφών εκμετάλλευσης ή της κρατικής πολιτικής της ασφάλειας. Είναι γνωστό ότι η χρήση των παράνομων ή ημι-παράνομων εργατών αποτελεί ένα στοιχείο της νέας ταξικής σύνθεσης. Η σιωπή του κινήματος σ' αυτά τα ζητήματα είναι σημαντική, αφού άλλωστε όλοι ξέρουν ότι οι ιδιωτικές επιχειρήσεις και οι υπερβολάβοι που εκμεταλλεύονται μετανάστες εργάζονται για τις μεγάλες δημόσιες επιχειρήσεις (τραίνα, ταχυδρομεία, μετρό, ΔΕΗ/γκάζι). Η λειτουργία των δημόσιων επιχειρήσεων βασίζεται σήμερα σ' αυτήν την εκμετάλλευση και θα ήταν σημαντικό τελικά να τονιστεί ότι υπάρχει μόνο ένας τυπικός διαχωρισμός ανάμεσα στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα. Οι απεργοί του δημόσιου τομέα δεν έλαβαν υπόψη τους αυτήν την εξέλιξη, και στην πραγματικότητα το χάσμα ανάμεσα στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα δεν γεφυ-

ρώθηκε ούτε καν εντός των μεγάλων δημόσιων επιχειρήσεων που γινόταν απεργία. Κατά τόπους (σε παραρτήματα του οργανισμού σιδηροδρόμων και σε μερικά ταχυδρομικά κέντρα διανομής) οι απεργοί απευθύνθηκαν στους εργαζόμενους των υπερβολαβικών εταιρειών, όπου συχνά επικρατεί μεγάλη δυσανεμία. Αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις τους αγνόησαν.¹⁹ Ο παθητικός και αποστασιοποιημένος τρόπος με τον οποίο βίωσαν οι προλεταριοποιημένοι νέοι των προαστείων την απεργία εξηγείται ομοίως εύκολα. Αφ' ενός η παράλυση των δημόσιων συγκοινωνιών εξυπηρέτησε την αναγκαιότητα για «δημόσια τάξη», γιατί έτσι το κέντρο απομονώθηκε απ' τα προάστεια. Αφ' ετέρου, το πιο σημαντικό που δεν θα πρέπει να ξεχνάμε, είναι ότι για τους νέους αυτούς η εικόνα του εργαζόμενου στο δημόσιο τομέα είναι προπάντων συνδεδεμένη με την κρατική καταστολή. Καθηγητής, κοινωνικός λειτουργός, ελεγκτής, οδηγός λεωφορείου, μηχανοδηγός και εφοριακός είναι γι' αυτούς συνεργοί της αστυνομίας.

VI.

Λίγα έχουν ειπωθεί για το ρόλο του εθνικισμού σ' αυτό το κίνημα. Ωστόσο συζητήθηκε πολύ έντονα η υπεράσπιση ενός τομέα δημόσιων υπηρεσιών «γαλλικού τύπου» (*service public «a la francaise»*) και η ευθύνη της ευρωπαϊκής πολιτικής του Μάαστριχτ για την αποδιάρθρωση του κοινωνικού μισθού και την επέλαση μιας νεοφιλελεύθερης πολιτικής.

Εν πάσει περιπτώσει, δεν μπορεί ν' αμφισβητηθεί ότι ο εθνικισμός -σαν ιδεολογία- υπήρξε μια απ' τις πιο ενοποιητικές δυνάμεις αυτού του κινήματος. Για πρώτη φορά μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο τα συνδικάτα επικαλέστηκαν αξίες ακροδεξιών που συγγενεύουν με το Εθνικό Μέτωπο και που στην απεργία βρέθηκαν δίπλα-δίπλα με τα πλειοψηφικά συνδικάτα.²⁰ Το να εκφράζονται οργανωμένες εθνικιστικές τάσεις μέσα σε εργατικούς αγώνες φαίνεται να είναι από δω και πέρα αναπόφευκτο. Επ' αυτού δύο σχόλια: αφ' ενός είναι πια καιρός να ξεμπερδεύουμε με την απλοϊκή άποψη ότι ο εθνικισμός και η ξеноφοβία εμφυτεύονται στο μυαλό των εργατών απ' τους κακούς του

¹⁹ Για παράδειγμα, μόλις δύο βδομάδες μετά το τέλος του κινήματος ξέσπασε μια άγρια απεργία σε μια εταιρεία καθαρισμού που δουλεύει για το μετρό. Απ' όσο ξέρω, οι συνδικαλιστές του μετρό δεν έδειξαν καμιά αλληλεγγύη στους απεργούς μετανάστες. Βλ. *Le Combat syndicaliste*, Φεβρ. 1996.

²⁰ Αυτό συνέβη στη Μασσαλία, όπου στα τραμ το ακροδεξιό συνδικάτο CSL βρέθηκε μέσα στην απεργιακή επιτροπή. Στο μετρό (στο Παρίσι) ανεξάρτητα συνδικάτα, συγγενικά του Εθνικού Μετώπου, κάλεσαν κι' αυτά σ' απεργία.

Εθνικού Μετώπου. Αφ' ετέρου για το ότι αυτές οι αξίες ξεφυτρώνουν σαν μανιτάρια στο έδαφος της κρίσης, πρέπει κανείς να θυμηθεί ότι αυτές τις αξίες τις υποστήριζαν για πολύ καιρό ακριβώς αυτοί που σήμερα παραπονιούνται. Δεν ήταν μήπως ο γαλλικός πατριωτισμός μία απ' τις πιο ενοποιητικές στιγμές της εργατικής κουλτούρας, την λαμπρή εποχή των αριστερών και των κομμουνιστικών κομμάτων; Διαφέρει πραγματικά ο εργάτης που τον περιφρονούν σήμερα όταν κάνει σαματά για την «Γαλλία», όπως το εννοεί το Εθνικό Μέτωπο, απ' τον εργάτη που πρόσφατα διαδήλωνε πίσω απ' τις σημαίες της κομμουνιστικής Γαλλίας; Σίγουρα, οι καιροί έχουν αλλάξει, αλλά είναι αδύνατον ν' αγνοηθούν αυτές οι συγγένειες και οι μεταβάσεις. Είναι σημάδι σοβαρής αμνησίας το να πιστεύει κανείς ότι τα «παραδοσιακά ιδανικά της παγκόσμιας αλληλεγγύης, ισότητας και κοινωνικής δικαιοσύνης» ήταν προτάσεις των οργανώσεων του παλιού εργατικού κινήματος.²¹ Δεν υπάρχει άραγε καμιά σχέση ανάμεσα στο κομμουνιστικό «*να παράγουμε γαλλικά!*», στο «*να ζούμε και να δουλεύουμε στην πατρίδα*» της CFDT και στο «*να παράγουμε γαλλικά με τους Γάλλους*» του Εθνικού Μετώπου;

Παραδόξως, φαίνεται ότι η θέση των θεσμοποιημένων ακροδεξιών -ή ρεπουμπλικάνων, όπως οι ίδιοι αυτοπροσδιορίζονται- σ' αυτό το κίνημα ήταν διαφορετική απ' τις επιδιώξεις του λαϊκίστικου εθνικισμού. Παρά το έρεισμά του στην κοινωνία, η υποστήριξη του Εθνικού Μετώπου προς τους απεργούς ήταν άτονη και διφορούμενη, γιατί δεν έδινε δίκιο ούτε στα συνδικάτα ούτε στην κυβέρνηση. Οι ιδιαίτερες σχέσεις τους με την μπουρζουαζία και τους αντιδραστικούς μικροαστούς (ελεύθερους επαγγελματίες, μικροκαπιταλιστές, τεχνίτες και εμπόρους), που στέκονται εντελώς εχθρικά απέναντι σε κάθε εργατική δράση, εξηγούν τον νεοφιλελεύθερο προσανατολισμό του κόμματος καθώς και τη διφορούμενη στάση του απέναντι στην απεργία. Έτσι το απεργιακό κίνημα αποκάλυψε τον ως επί το πλείστον αντιδραστικό (και μη φασιστικό) χαρακτήρα του Εθνικού Μετώπου. Αλλά και σ' αυτό το σημείο επίσης πρέπει να ξεκαθαριστούν τα πράγματα με βάση την εξέλιξη της κοινωνικής κατάστασης. Γιατί δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η αντιδραστική τάση σ' αυτό το κόμμα συμπλέει με άλλες που έχουν μεγάλη συγγένεια με μια εθνικο-σοσιαλιστική ιδεολογία. Αυτές οι τάσεις μιλούσαν για το κίνημα του Δεκέμβρη του 1995 σαν την έκφραση μιας «*προεπαναστατικής*

κατάστασης, εξ αιτίας του χάσματος ανάμεσα στο λαό και τις θεσμοποιημένες ελίτ» γι' αυτές «*ο κόσμος της εργασίας εμφανίζεται να εκφράζει την ανησυχία του ενώπιον της αποσταθεροποίησης της κοινωνίας μας και της οικονομίας μας, που συνδέεται με την παγκοσμιοποίηση και το Μάαστριχτ*».²² Αυτό το ρεύμα κινείται άρα έκδηλα στο ίδιο εθνικιστικό πεδίο με κόμματα αριστερά και ακροαριστερά, με τα οποία βρίσκεται σ' αυξανόμενο ανταγωνισμό. Ως εκ τούτου, αυτό το ρεύμα αρνείται να θεωρήσει το κοινωνικό κίνημα «*σαν μια σύγκρουση παλιού τύπου ανάμεσα στην κυβέρνηση και τα συνδικάτα που υποστηρίζονται απ' τα αριστερά κόμματα*».²³ Αντίθετα, όταν πρόκειται να ορίσουν επακριβώς τους απαραίτητους όρους για την «*μεγάλη ανατροπή*», χρησιμοποιούν, αυτοί οι αντισοσιαλιστές, μια ψευτομπολσεβίκικη λογική. Η «*ύπαρξη μιας εναλλακτικής δύναμης*» θεωρείται αποφασιστική προϋπόθεση. Σίγουρα οι τάσεις των ακροδεξιών έχουν εδραιωθεί πια μέσα στο εργατικό κόσμο. Είναι πιθανόν ακριβώς εκεί να εμφανιστεί μια πραγματικά φασιστική δύναμη. Με την έννοια ότι αυτό το ρεύμα θα είναι ταυτόχρονα προλεταριακό και αντιαστικό και θα απαιτεί τον κρατικό παρεμβατισμό στην οικονομία. Δεν θα μας παραξένευε αν δημιουργούσαν ένα νέο μαζικό κίνημα σε συνεργασία με τα αριστερά πατριωτικά και αντιευρωπαϊκά ρεύματα, σοσιαλιστικά και κομμουνιστικά, παρά με τους αξιότιμους αντιδραστικούς του Εθνικού Μετώπου.

VII.

Τον Ιανουάριο του 1996 οι εργάτες της Staley στο Decatur (νότια του Σικάγο) τερμάτισαν μια μακρά απεργία 2,5 χρόνων ενάντια σε μια πολυεθνική εταιρεία επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων. Στο τελευταίο απεργιακό τους φυλλάδιο, με τίτλο «*Πολεμική Ζώνη*», γράφαν: «*Όπως οι γάλλοι σύντροφοί μας, πρέπει να είμαστε έτοιμοι ν' αντιπαρατεθούμε σ' αυτούς που θέλουν να καταστρέψουν τη ζωή μας*». Μερικές χιλιάδες χιλιόμετρα πιο πέρα, στο πολυτελές ελβετικό χειμερινό θέρετρο του Νταβός, μεγάλοι τραπεζίτες, γνωστοί οικονομολόγοι και επιφανείς πολιτικοί συζητούσαν για το μέλλον του καπιταλισμού και εξέφραζαν τις ανησυχίες τους για τη διεθνή απήχηση του γαλλικού κοινωνικού κινήματος του Δεκέμβρη του

²¹ Δες για παράδειγμα: «Γαλλία: λαϊκή απελπισία και πολιτική δημαγωγία», Alain Bihl, Le Monde Diplomatique, Δεκέμ. 1995.

²² Bruno Megret, στέλεχος του Εθνικού Μετώπου. «Το Εθνικό Μέτωπο ξέρει να υποστηρίζει τα κοινωνικά κινήματα με καινούργιο τρόπο», Le Monde, 13 φεβρ. 1996.

²³ Στο ίδιο.

1995.²⁴ Πως εξηγούνται αυτές οι ανησυχίες, αυτή η επιρροή, τη στιγμή που στην ίδια τη Γαλλία η απεργία θεωρήθηκε εθνική υπόθεση; Ποιά σημασία μπόρεσε ν' αποκτήσει αυτός ο αγώνας για τους εργαζόμενους σε περιοχές που ελάχιστα γνωρίζουν για τη Γαλλία; Φαίνεται να είναι πια αυτονόητο, ότι το κίνημα του Δεκέμβρη του 1995 εξέφρασε ένα αίσθημα που υπάρχει και εκτός των συνόρων. Πρόκειται για μια αντίσταση ενάντια στη συνεχή επιδείνωση των συνθηκών ζωής των εργαζόμενων που εδώ και χρόνια έχει δικαιολογηθεί με το σκεπτικό ότι κανείς πρέπει να υποταχθεί στους ιερούς και αδυσώπητους νόμους του καπιταλισμού. Αυτή η αντίσταση είναι μια λάμψη ελπίδας, η απόδειξη για το ότι δεν έχουν χαθεί ακόμα τα πάντα, ότι όλοι μαζί μπορούμε να πούμε «όχι».

Ένα μέσο για την αύξηση της αποδοτικότητας του κεφαλαίου είναι η μείωση του κόστους παραγωγής. Εδώ και χρόνια το άμεσο κόστος παραγωγής έπεφτε με την μείωση των μισθών και την επέκταση της προσωρινής εργασίας. Με την μείωση της κοινωνικής αρωγής και τις περικοπές του κοινωνικού μισθού που διαχειρίζεται το κράτος (συντάξεις, επιδόματα) οι καπιταλιστές τώρα θέλουν να μειώσουν και το έμμεσο κόστος. Η διευθυντική τάξη γνωρίζει καλά ότι αυτές οι κρατικές παροχές αποτελούν εγγύηση για μια ομαλοποιημένη εκμετάλλευση και για την κοινωνική ειρήνη. Εν τούτοις επιβάλλουν αυτές τις μεταρρυθμίσεις στην κοινωνική πολιτική. Σύμφωνα με τον τρόπο λειτουργίας της μικτής οικονομίας, η αυξημένη παραγωγή μέσω των κρατικών εξόδων αποτελεί εξισσορόπηση για την αποτυχία της κερδοσκοπικής παραγωγής στον ιδιωτικό τομέα. Αυτή η επέμβαση δημιουργεί νέες αντιφάσεις, γιατί σημαίνει μια επιπλέον μείωση των κερδών του ιδιωτικού κεφαλαίου, τα οποία είναι ακριβώς αυτά που πρέπει να σωθούν. Από 'δώ προέρχονται και οι πρόσφατες πιέσεις να μειωθούν οι επιβαρύνσεις [του κεφαλαίου] μέσω των κρατικών παρεμβάσεων, πράγμα που απαιτούν οι πάντες... Διαφορετικά όλη η οικονομία θα καταρρεύσει. Τα σχέδια για την αποδιάρθρωση του κράτους πρόνοιας είναι παντού στις πλούσιες χώρες συνέπεια της κρίσης της μικτής οικονομίας και αποτέλεσμα αυτού του πολιτικού συμβιβασμού εντός της κυρίαρχης τάξης.

Η απεργία του Δεκέμβρη του '95 μπορεί να θεωρηθεί σαν αγώνας για την υπεράσπιση του κράτους πρόνοιας. Πράγμα εύλογο, αφού η εργατική τάξη βλέπει φυσικά σ' αυτό το πλέγμα θεσμών και ρυθμίσεων τον προμαχώνα που την προστατεύει απ' την καπιταλιστι-

κή βαρβαρότητα. Επί χρόνια τα συνδικάτα και τα αριστερά κόμματα διέδιδαν στους εκμεταλλεόμενους την ιδέα ότι το κράτος είναι δεμένο με συμβόλαιο για την διατήρηση αυτών των περίφημων «κοινωνικών κατακτήσεων». Όμως αυτό δεν ισχύει! Οι εκμεταλλεόμενοι νιώθουν σήμερα ανυπεράσπιστοι μπροστά στην αποδιάρθρωση του κράτους πρόνοιας. Ανακαλύπτουν ότι πρέπει κανείς να παλέψει για την επιβίωσή του. Οι γάλλοι εργάτες αγωνίστηκαν για την διατήρηση αυτού του κρατικού προμαχώνα και συναίνεσαν στο ρεφορμιστικό πιστεύω που τους έφερε στην σημερινή κατάσταση. Το ότι υπερασπίζονται ένα κράτος προστατευτικό, τις δημόσιες υπηρεσίες, αποτελεί έκφραση της πίστης τους σε μια κοινωνία τυπικής ισότητας των πολιτών πέρα απ' τα αντιφατικά συμφέροντα των τάξεων. Αναμφίβολα εδώ βρίσκεται μια από τις αδυναμίες αυτών που είναι έτοιμοι για αγώνα. Αν και το κίνημα σε παγκόσμιο επίπεδο παραμένει εντός του συστήματος, εν τούτοις οι πρωτοβουλίες από τα κάτω [τον περσινό Δεκέμβρη] οδήγησαν προς την κατεύθυνση του πρακτικού επαναπροσδιορισμού των υπηρεσιών με μια λογική αλληλεγγύης, που δήλωνε έναν πιθανό επανακαθορισμό της ιδέας του δημόσιου τομέα σύμφωνα με τη λογική της ικανοποίησης των κοινωνικών αναγκών.

Σήμερα η πολιτική της απορρύθμισης θεωρείται υπεύθυνη για την κοινωνική εξαθλίωση. Στα μάτια των εργαζόμενων ο νεοφιλελευθερισμός είναι η καθαρή μορφή του καπιταλισμού, ένα βήμα πίσω και είναι λογικό αυτή η πολιτική να συνενώνει και να κινητοποιεί αντιστάσεις εναντίον της. Αλλά στην σκιά αυτού του αγώνα κινητοποιούνται και τομείς της εθνικής αστικής τάξης που προασπίζονται τα συμφέροντά τους. Η πιο σημαντική λέξη της νέας αντι-νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας είναι η παγκοσμιοποίηση. Αλλά η παγκοσμιοποίηση δεν είναι η ίδια η ιστορία του καπιταλισμού; Ό,τι παρουσιάζεται σαν μια νέα και επικίνδυνη εξέλιξη δεν είναι τίποτα άλλο απ' την μοντέρνα φάση αυτής της μακράς διαδικασίας που χαρακτηρίζεται απ' την κατάρρευση δηλ. την μεταμόρφωση του κρατικοκαπιταλιστικού μπλοκ. Η τάση ενάντια στην παγκοσμιοποίηση υποστηρίζει ξανά τον προστατευτισμό και απαιτεί μια επιστροφή στο προηγούμενο παρεμβατικό κράτος: «*Η παγκοσμιοποίηση είναι η εξαφάνιση της ικανότητας ρύθμισης*».²⁵ Ο νεοφιλελευθερισμός κριτικάρεται σαν μια απόκλιση της καπιταλιστικής πολιτικής και όχι σαν το αποτέλεσμα της αποτυχίας των παρεμβατικών ρυθμίσεων για την εξασφάλι-

²⁴ Ο Μαρκ Μπλοντέλ, ο ψευδο-τροτσκιστής ηγέτης της FO (Force Ouvrière) ήταν κι αυτός καλεσμένος εκεί για να καθισχύσει αυτούς τους κύκλους.

²⁵ Edgard Pisani, «Όλοι μαζί ενάντια στην παγκοσμιοποίηση», Le Monde Diplomatique, Ιανουάριος 1996.

ση της αποδοτικότητας του ιδιωτικού κεφαλαίου. Οι χρηματιστηριακές αγορές παρουσιάζονται σαν σκοτεινές δυνάμεις ενώ η σημασία τους εκφράζει την έκταση των κερδοσκοπικών δραστηριοτήτων των καπιταλιστών. Στόχος των μυστικοποιημένων ταχυδακτυλουργιών είναι, εν ολίγοις, να μην λένε τον πραγματικό υπεύθυνο, τον καπιταλισμό, με τ' όνομά του και να υπονοούν ότι μπορεί να βρεθεί μια λύση μέσα στα εθνικά πλαίσια. Γι' αυτό επαναλαμβάνονται τα παλιά αντιιμπεριαλιστικά επιχειρήματα: «Οι Ηνωμένες Πολι-

τείες είναι η κύρια απορρυθμιστική εξουσία στον πλανήτη».²⁶ Αυτοί οι νέοι φύλακες άγγελοι αντιπαραθέτουν στην ομογενοποιητική παγκοσμιοποίηση («αμερικανοποίηση») εθνικιστικές αξίες που έχουν ένα ολέθριο παρελθόν, την εθνική ενότητα. Μ' αυτόν τον τρόπο τα κοινωνικά κινήματα αντίστασης στην κρίση αφομοιώνονται απ' αυτήν την περιοριστική εθνικιστική οπτική. Σύμφωνα μ' αυτές τις απόψεις η απεργία του Δεκέμβρη του '95 ήταν επίσης «ένα σημάδι των αυξανόμενων εντάσεων ανάμεσα στον κρατικό μηχανισμό και το έθνος ως ζωτική κοινότητα».²⁷ «Το έθνος ως ζωτική κοινότητα», το πρόγραμμα ενός λαϊκού πανηγυριού! Λες και αυτό το κίνημα ήταν ένα κίνημα πατριωτικού χαιρετισμού ενώπιον του τέρατος των χρηματιστηριακών αγορών και της παγκοσμιοποίησης!

Περισσότερο από ποτέ το καπιταλιστικό πεδίο είναι το πεδίο όλου του πλανήτη. Μόνο στη Γαλλία οι

πολυεθνικές συμμετέχουν με ποσοστό πάνω από 30% στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν και ομοίως στις εξαγωγές. Και οι πιο μεγάλες επιχειρή-

σεις με γαλλικό κεφάλαιο είναι οι ίδιες ισχυρές πολυεθνικές. Πως λοιπόν μπορεί να γίνει κατανοητή αυτή η απαίτηση για μια επιστροφή στον προστατευτισμό; Το πρόταγμα αυτό θα έπρεπε να συνοδεύεται από νέες ολοκληρωτικές μορφές ελέγχου της οικονομίας και της κοινωνίας. Αν αγνοήσουμε τη μη ρεαλιστική φύση αυτού του προτάγματος, τότε η σημασία του, προ-

σωρινά, έγκειται στο ότι επίμονα εγγράφει το εθνικιστικό μήνυμα

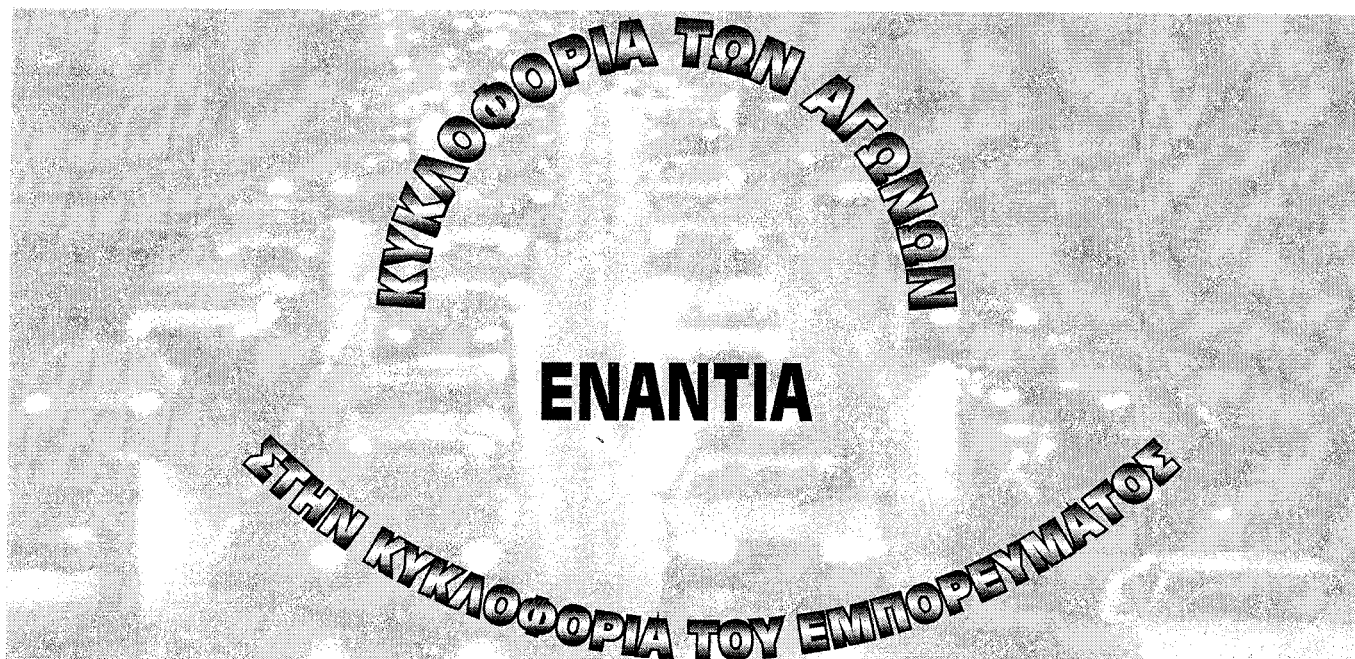
στους στόχους των εκμεταλλευόμενων και αποκλεισμένων. Από δώ και πέρα είναι απαραίτητο ν' αντιπαρατεθούμε σ' αυτό το μυστικοποιημένο, πατριωτικό και κρατικίστικο πρόταγμα και να προωθήσουμε πραγματικά διεθνιστικές προοπτικές. Είτε με τη μορφή του κοινωνικού κράτους, είτε με τη μορφή του φιλελεύθερου, ο καπιταλισμός είναι ένα σύστημα ανισότητας, αδικίας και βαρβαρότητας. Αν κανείς θέλει ν' αντιπαρατεθεί στον νεοφιλελευθερισμό με το να προτάσει τον παρεμβατισμό, τότε δέχεται να υποταχθεί στους εμπορευματικούς νόμους. Όλο και περισσότερο αυτά τα ζητήματα θα βρίσκονται στο επίκεντρο των πολιτικών συζητήσεων και της συλλογικής δράσης στους μελλοντικούς αγώνες.

CHARLES REEVE

Φεβρουάριος 1996

²⁶ Στο ίδιο.

²⁷ Στο ίδιο.

Η κατάκτηση του χώρου σε χρόνο εξουσίας συνεχίζεται. Στην επιδείνωση της κρίσης της πολεοδομίας το κεφάλαιο και το κράτος συμβάλλουν αποφασιστικά με την προώθηση ενός συνόλου έργων, αποκαλούμενων και «μεγάλων»: αεροδρόμιο στα Σπάτα και γιγάντιο αυτοκινητόδρομοι. Και μόνο η αναφορά στο μέγεθος αυτών των έργων είναι ικανή να καταδείξει τη γελοιότητα κάθε άποψης που εξακολουθεί να μιλά για «εθνικές ανάγκες». Οι τεχνοκρατικές φιλοδοξίες σχεδιάζουν διακίνηση 50 εκατ. επιβατών, 200 χιλιάδων αεροπλάνων και 20-25 εκατ. αυτοκινήτων ετησίως, καθώς και ένα πλέγμα συνοδευτικών έργων που θα επεκτείνουν την μητρόπολη στην ύπαιθρο των Μεσογείων, προφανώς όχι ικανοποιητικά αξιοποιημένη μέχρι τώρα. Στην ευρύτερη περιοχή της Ανατ. Αττικής, απ' την Πεντέλη μέχρι το Λαύριο κι απ' τη Ραφήνα ως τη Βάρκιζα, θα μετεγκατασταθεί ή θα δημιουργηθεί πλήθος επιχειρήσεων για τις ανάγκες των εμπορευματικών μεταφορών μέσω του αεροδρομίου. Ήδη επίσης έχουν προταθεί οι περιοχές για τη δημιουργία

επιχειρηματικών, τεχνολογικών και επιστημονικών πάρκων, αποθηκευτικών κέντρων, εταιρειών μεταφορών, διοικητικών υπηρεσιών κλπ. Λογικά λοιπόν αναμένεται μεγάλη αύξηση του πληθυσμού (οι σχεδιαστές προβλέπουν τριπλασιασμό του) τόσο γύρω απ' το αεροδρόμιο όσο και στις παράκτιες περιοχές. Δικαίως το τεχνοκρατικό συνάφθριαμβολογεί για τη «*μεγαλύτερη στρατηγική επέμβαση στην Αττική και στην πρωτεύουσα*». Ήδη στην ανατολική Αττική εντείνεται η εγκατάσταση νέων βιοτεχνικών, βιομηχανικών επιχειρήσεων και εμπορικών κέντρων. Γύρω απ' το αεροδρόμιο έχει δεσμευτεί ζώνη 23 χιλιάδων στρεμμάτων καλλιεργήσιμης γης που το δικαίωμα εκμε-

τάλλευσής της ανήκει στη γερμανική κατασκευαστική εταιρεία Hochtief (η οποία ηγείται διεθνούς κονσόρτιουμ). Άμεσα συνδεδεμένοι με το νέο αεροδρόμιο είναι όλοι οι υπό κατασκευήν αυτοκινητόδρομοι: η λεωφόρος Σταυρού-Ελευσίνας που θα συνδέει το αεροδρόμιο με την εθνική οδό (εκτιμάται ότι καθημερινά θα διέρχεται όγκος 165 χιλιάδων αυτοκινήτων και το πλάτος της θα είναι 50-70 μ.)· η περιφερειακή Υμηττού· η σήραγγα Υμηττού που θα συνδέει ουσιαστικά τα δύο αεροδρόμια· η Ελευθέρα Πεντέλης στο Χαλάνδρι που θα συνδέει τη Μεσογείων με τη Σταυρού-Ελευσίνας (πλάτους 60-90μ. και με προβλεπόμενη κίνηση 55 χιλιάδων αυτοκινήτων καθη-

μερινά)· οι ανισόπεδοι κόμβοι, με τον τετραώροφο της Μεταμόρφωσης να διεκδικεί τα βαλκανικά πρωτεία... Ο φουτουρισμός της καπιταλιστικής ανάπτυξης μας οδηγεί στους δρόμους του Λος Άντζελες, στην πόλη που ο δρόμος σα χώρος **επικοινωνίας** και **συνάντησης** έχει καταργηθεί.

Συμβάλλοντας στην μετατροπή της Αθήνας σε πολυεθνική μητρόπολη, η Hochtief αποκτά τη δυνατότητα πρόσληψης μεταναστών εργατών (κυρίως απ' την Άπω Ανατολή) για την κατασκευή του αεροδρομίου. Άλλο ένα στοιχείο που αποδεικνύει ότι η αναδιάρθρωση του κεφαλαίου με άξονα την επέκταση της μαύρης εργασίας εντάσσει κάθε εθνική οικονομία στην παγκόσμια. Η ανάπτυξη των **μεταφορών**

είναι ταυτόχρονα προϋπόθεση και αποτέλεσμα της διεθνοποίησης του κεφαλαίου. Κάθε άλλη πολιτική οπτική απ' τη μεριά μας θα μας έκανε ν' απορούμε με τον «παράλογο» των «μεγάλων έργων» και να βάζουμε την λέξη ανάπτυξη σε εισαγωγικά. Προφανώς οι πολεοδόμοι και σχεδιαστές της ανάπτυξης έχουν κατά νου τα μελλοντικά αποτελέσματα της επέκτασης της μαύρης εργασίας και της προλεταριοποίησης εν γένει, γι' αυτό και μιλούν από τώρα για «**φαινόμενα ζωνοποίησης... νέες πληθυσμιακές ανακατατάξεις και θύλακες φτώχειας**» στην Αττική. Σαν χιουμορίστες όμως που είναι, ταυτόχρονα προωθούν αυτά τα σχέδια γιατί «**συμβάλλουν στην αξιόλογη κοινωνική συνοχή των «μικρόκοσμων» της Αθήνας και στη διατήρηση και συνέχεια της «κοινότητας», της**

γειτονιάς... και βοηθούν στην αποφυγή τάσεων δημιουργίας γκέτο»!

Μετά την αιματηρή αντίσταση των Σπαταναίων αγροτών με τα τρακτέρ τα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης -αντίσταση που γνώρισε τη βιαιότερη καταστολή της τότε περιόδου- ουσιαστικά οι «Θερμοπύλες» των Σπάτων έμειναν αφύλακτες. Τα τελευταία 3 χρόνια επιτροπή δημάρχων και νομαρχιακών παραγόντων εναντιώθηκε φραστικά στο αεροδρόμιο. Προσέφυγαν ματαιώς στην Ευρωπαϊκή Ένωση και γρήγορα μετέτρε-

ΟΤΑΝ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΑΙΡΝΕΙ ΤΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ

«Ο δρόμος είναι το εργοστάσιο που παράγει κυκλοφορία» Le Corbusier

Το κεφάλαιο είναι μια σχέση που πρέπει διαρκώς να επεκλώνεται. Είναι η απεριόριστη επέκταση της αξίας (της αλλοτριωμένης εργασίας)- είναι η ανάγκη και η προσπάθεια για μια τέτοια επέκταση επ' άοριστον. Μέσα στην οικονομία η υπάρχουσα αξία δεν αρκεί μόνο να διατηρείται· πρέπει συνεχώς ν' αυξάνεται.

Απ' την σκοπιά του κεφαλαίου, ένας τρόπος για να δημιουργηθεί κέρδος πιο γρήγορα, και έτσι να επιταχυνθεί η επέκτασή του σε σχέση, είναι να μειωθεί ο χρόνος του κύκλου εργασιών (χρόνος παραγωγής, διανομής και κυκλοφορίας). Αν η σφαίρα της άμεσης παραγωγής είναι εκεί που το κεφάλαιο

ψαν τις προσπάθειές τους σε -αποτυχημένες προς το παρόν- κινήσεις για την εξασφάλιση κάποιων «αντισταθμιστικών οφελών» απ' την κυβέρνηση.

Η συνωμοσία σιωπής γύρω απ' το αεροδρόμιο και τους αυτοκινητόδρομους δε μπορεί απλά να εξηγηθεί απ' την «παθητικότητα του κόσμου». Ο κεντρικός ρόλος των μεταφορών στον καπιταλιστικό τρόπο ζωής έχει καταστήσει «φυσική» την αποδοχή της περαιτέρω ανάπτυξής τους. Τα παρακάτω σχόλια θέλουν να διερευνήσουν το γιατί και πιο συγκεκριμένα τη σημασία των αυτοκινητόδρομων και του αυτοκινήτου στην εποχή του δεσποτισμού της ταχύτητας.

αποσπά υπεραξία, η σφαίρα της κυκλοφορίας, η αγορά, είναι εκεί που αυτή πραγματοποιείται. Όσο ταχύτερα τα εμπορεύματα πουλιούνται και αγοράζονται -και κάτι τέτοιο απαιτεί αποτελεσματικά μεταφορικά μέσα- τόσο ταχύτερα δημιουργούνται τα κέρδη και το χρήμα επενδύεται εκ νέου σε μια ευρύτερη βάση. Η επιτάχυνση της κυκλοφορίας ισοδυναμεί με αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας και συνεπάγεται, μέσω της κατανάλωσης, την υπαγωγή κάθε ζωντανής δραστηριότητας στο κεφάλαιο. **Αρα η κατασκευή δρόμων δεν χρησιμεύει μόνο για τη διακίνηση των εμπορευμάτων αλλά και για την εκτεταμένη αναπαραγωγή ενός πλήθους τομέων της οικονομίας, για την αναπαραγωγή, σε τελευταία ανάλυση, της ίδιας της καπιταλιστικής σχέσης.**

Το γεγονός ότι η κυκλοφορία των εμπορευμάτων και η ανάγκη αναπαραγωγής της καπιταλιστικής σχέσης απαιτούν **ειδικά** περισσότερους αυτοκινητόδρομους οφείλεται στο ότι η αυτοκινητοβιομηχανία ακόμα αποτελεί έναν κεντρικό τομέα ανάπτυξης. Δεν εξυπηρετεί μόνο τις ανάγκες συγκεκριμένων κεφαλαίων, αλλά δημιουργεί η ίδια καινούργιες ανάγκες και επιθυμίες.

Η μεταπολεμική εποχή μπορεί να χαρακτηριστεί σαν η εποχή της βασιλείας του αυτοκινήτου. Αυτή η εξέλιξη ευνοήθηκε στις αναπτυσσόμενες καπιταλιστικές χώρες της Δύσης από το συμβιβασμό του κεφαλαίου και της εργατικής τάξης. Οι εργαζόμενοι άφησαν τον έλεγχο της παραγωγικής διαδικασίας στις διοικήσεις των επιχειρήσεων και επικέντρωσαν τους αγώνες τους κυρίως στην ενίσχυση της αγοραστικής δύναμης του μισθού. Το κοινωνικό κράτος, προϊόν αυτού του συμβιβασμού, υποσχόταν την πλήρη απασχόληση, την «κοινωνική πρόνοια» και το εξασφαλισμένο εισόδημα.

Βάση της μεταπολεμικής ρύθμισης ήταν μια νέα στρατηγική συσσώρευσης -ο φ ο ρ ν τ ι σ μ ό ς . Μιλώντας για φορντισμό, μιλάμε για συγκέντρωση του κεφαλαίου, μαζική παραγωγή καταναλωτικών προϊόντων σε μεγάλες τυποποιημένες σειρές, αντικατάσταση του ειδικευμένου εργάτη απ' τον ημι-ειδικευμένο ή ανειδίκευτο εργάτη της αλυσίδας παραγωγής, «επιστημονικό» καταμερισμό της εργασίας και αυτοματοποίηση που οδηγούν στην αύξηση της παραγωγικότητας. Οι μισθοί καθορίζονταν από συλλογικές συμβάσεις με τέτοιο τρόπο ώστε ν' ακολουθούν τους ρυθμούς της παραγωγικότητας και των τιμών. Καθώς ανέβαινε σταθερά ο πραγματικός μισθός

αναπτύχθηκε η μαζική κατανάλωση, απαραίτητη προϋπόθεση για την επέκταση και εντατικοποίηση της μαζικής παραγωγής.

Αυτό που μας ενδιαφέρει εδώ, είναι ότι, καθόλου τυχαία, η αυτοκινητοβιομηχανία, και συγκεκριμένα η πρωτοπόρα Ford τη δεκαετία του '20, αποτέλεσε το μοντέλο γενικά της μαζικής παραγωγής στη Δύση. Πιο συγκεκριμένα, εκεί για πρώτη φορά συνδυάστηκε η τεχνολογία της αλυσίδας παραγωγής με τον τείλορισμό, την «επιστημονική οργάνωση» της εργασίας, δηλ. την διαίρεσή της και τον κατατεμαχισμό της σε πλήθος επί μέρους λειτουργιών. Δεν ήταν πάλι σύμπτωση ότι δύο απ' τις βασικές στρατηγικές του marketing (καινούργια μοντέλα κάθε χρόνο με ελάχιστες αλλαγές στην εμφάνιση και διαφοροποιημένα εμπορεύματα για διαφορετικά τμήματα τ ο υ

πληθυσμού) εγκαινιάστηκαν στην αυτοκινητοβιομηχανία απ' τον A. Sloan, manager της General Motors. Επιπλέον, μ' αυτήν καθεαυτή την αυτοκινητοβιομηχανία συνδέεται ένα πλήθος άλλων βιομηχανιών (ατσάλι, πλαστικά, πετρέλαιο, κατασκευές δρόμων). Δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι στην καρδιά του καπιταλισμού μουγκρίζει η μηχανή ενός αυτοκινήτου.

Αυτή η κεντρικότητα του ρόλου του σήμερα όχι μόνο παραμένει αλλά αυξάνεται. Σ' αυτό συνέβαλε τα μέγιστα μια σημαντική στρατηγική παραγωγής στα πλαίσια της

καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης, το σύστημα just-in-time (που πρωτοεφαρμόστηκε στην αυτοκινητοβιομηχανία Toyota). Το σύστημα just-in-time (ελληνιστί «άμεση ανταπόκριση») είναι ένα σύστημα οργάνωσης της παραγωγής και της διανομής που δεν στοχεύει στην μαζική παραγωγή εμπορευμάτων σε αναμονή της ζήτησης ή σε περίπτωση που εμφανιστούν ελλείψεις στην αγορά αλλά στην ελαχιστοποίηση των αποθεμάτων και του μη αξιοποιημένου χρόνου εργασίας. Συχνά εντάσσεται σε ευρύτερα παραγωγικά συστήματα «ευέλικτης εξειδίκευσης», όπως λέγεται η παραγωγή διαφοροποιημένων προϊόντων σε μικρές παρτίδες, για διαφοροποιημένους καταναλωτές, από μικρομεσαίες μονάδες οργανωμένες σε δίκτυα, που χρησιμοποιούν τεχνολογικά συστήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών τα οποία χειρίζονται «πολυειδικευμένοι» εργαζόμενοι. Απ' αυτούς τους τελευταίους απαιτείται «ενεργητική συμμετοχή» και «πρωτοβουλία» στην παραγωγή, αλλά και εξειδίκευση και αντίστοιχα τους παρέχονται σχετικά εξασφαλισμένες συνθήκες εργασίας. Στην πολυπληθή όμως βάση της πυραμίδας των επιχειρήσεων «ευέλικτης εξειδίκευσης» θα συναντήσουμε τους πλέον ανειδίκευτους, κακοπληρωμένους και προσωρινούς εργάτες. Εδώ δεν θ' ασχοληθούμε διεξοδικά και γενικά με τις πρακτικές και αντίστοιχες ιδεολογίες που προωθούν τ' αφεντικά στα πλαίσια της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης, όπως την ταύτιση των ειδικευμένων εργατών με την επιχείρηση και την εσωτερική της καπιταλιστικής λογικής ή την ενσωμάτωση των «μαύρων»

εργατών μέσω του εκβιασμού της προσωρινότητας και της υποαπασχόλησης. Μας ενδιαφέρει κυρίως ο αναβαθμισμένος ρόλος της κυκλοφορίας μέσα στην αναδιάρθρωση και δη αυτός των δρόμων. Έτσι λοιπόν, με στόχο τη μείωση του «κόστους» και με τη βοήθεια της πληροφορικής, οι επιχειρηματίες και οι τεχνοκράτες «εξοικονομούν» χρόνο και χώρο αποθήκευσης γιατί παράγεται και διακινείται μόνο ό,τι άμεσα χρειάζεται. Κάτι τέτοιο συνεπάγεται αύξηση των μεταφορών και διανομών **μ' αποτέλεσμα αποθήκη πια να γίνεται ο ίδιος ο δρόμος.** Αν όμως οι δρόμοι είναι αποθήκες τότε όλη η κοινωνία είναι πια το εργοστάσιο/σούπερ-μάρκετ, και όσο οι αυτοκινητόδρομοι και οι αποθήκες της υπαίθρου πολλαπλασιάζονται τόσο τα τείχη του εργοστασίου/σούπερ-μάρκετ επεκτείνονται.¹

Στην Ελλάδα, που ποτέ το φορντιστικό μοντέλο δεν εφαρμόστηκε όπως στη Δύση (και η χρήση τείλοριστικών μεθόδων παραγωγής ήταν περιθωριακή), η «ευέλικτη εξειδίκευση» και κατά συνέπεια το

σύστημα just-in-time πολύ δύσκολα μπορεί να εντοπιστεί στην παραγωγή και διανομή εμπορευμάτων. Αυτό όμως που μπορεί να παρατηρηθεί είναι ο αυξανόμενος κεντρικός ρόλος των υπηρεσιών και ιδιαίτερα των μεταφορών με μια εντεινόμενη **ελαστικοποίηση και εντατικοποίηση των συνθηκών εργασίας** -που, παρεπιπτόντως, αποτελούν πανάρχαιες και δοκιμασμένες μεθόδους αντιμετώπισης της ταξικής πάλης απ' την πλευρά των ελλήνων αφεντικών. Αν υπάρχει κάτι **νέο** λοιπόν στην στρατηγική του κεφαλαίου σε ό,τι αφορά την αύξηση των αυτοκινητόδρομων και γενικότερα τον εκσυγχρονισμό των μεταφορών, αυτό δεν είναι τόσο η διευκόλυνση της ταχείας κυκλοφορίας των μύριων κούριερ ιδιωτικών ταχυδρομείων ή άλλων υπηρεσιών, φορτηγατζήδων υπεργολάβων ή μισθωτών μεταφορικών εταιρειών και σούπερ-μάρκετς που διακινούν, αν όχι just-in-time, σίγουρα με-τη-ψυχή-στο-στόμα κάθε είδους εμπόρευμα. Μια τέτοιου μεγέθους εκσυγχρονιστική ανάπτυξη των οδικών δικτύων και εν γένει των

μεταφορών προσδοκά να προσελκύσει επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας (σε περιοχές όπως τα Μεσόγεια) και να δώσει την κατάλληλη υποδομή και τους υλικούς όρους επικοινωνίας για μια μεγαλύτερη ευελιξία και συνεργασία των ήδη υπάρχοντων επιχειρήσεων.

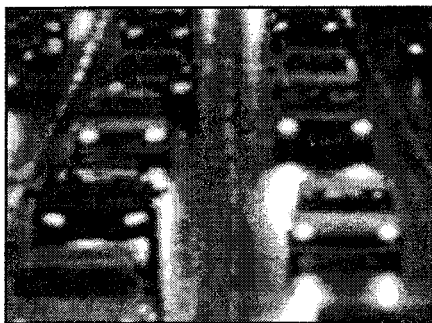
Ήδη η ΕΟΚ προωθεί σχέδια για την αναβάθμιση στρατηγικών οδικών συστημάτων, τα λεγόμενα «Διευρωπαϊκά Οδικά Δίκτυα» -η κατάλληλη υποδομή για να καλύψει τις ανάγκες του ευρωπαϊκού κεφαλαίου. Ενταγμένα σ' αυτά τα δίκτυα είναι δύο έργα στην Ελλάδα: η Εγνατία Οδός και ο αυτοκινητόδρομος Πατρών-Αθήνας-Θεσ/νίκης-Ευζώνων (ΠΑΘΕ) συνολικού μήκους 730 χλμ — η Σταυρού-Ελευσίνας (στο μεγαλύτερο μέρος της) είναι τμήμα του ΠΑΘΕ στο λεκανοπέδιο της Αττικής. Χρηματοδοτούνται σε μεγάλο βαθμό απ' το 2ο πακέτο Ντελόρ και παράλληλα απ' την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ) για την περιφερειακή ανάπτυξη, μια και η ΕΟΚ δίνει βαρύτητα στη συνεκτική ανάπτυξη της Κοινότητας. Αυτό είναι βεβαίως

¹ Μια και αναφερθήκαμε παραπάνω στην αυτοκινητοβιομηχανία Toyota, ας προσθέσουμε πως, σύμφωνα με μια ιστορία, η έμπνευση για το σύστημα just-in-time ήρθε στον ιδρυτή της, Kichiro Toyota, από μια επίσκεψη σε αμερικάνικο σούπερ-μάρκετ τη δεκαετία του '70. Λεπτομέρεια που θα μπορούσε να οδηγήσει σε ενδιαφέρουσες σκέψεις για τη σχέση «υπηρεσιών»-βιομηχανίας. Προς το παρόν, αποφεύγουμε να συζητήσουμε γενικότερα το ζήτημα φορντισμός/μεταφορντισμός. Θα πούμε απλά ότι σε καμιά περίπτωση δεν πιστεύουμε ότι ο μεταφορντισμός αποτελεί ένα νέο καθεστώς συσσώρευσης με καθολική εφαρμογή στην παγκόσμια οικονομία. Τα υποτιθέμενα «νέου τύπου» εργοστάσια στη Μαλαισία, τη Σιγκαπούρη ή το Βόρειο Μεξικό π.χ. χρησιμοποιούν μαζική ανειδίκευτη εργασία σε συνδυασμό με παραδοσιακές μορφές πολιτικής και κοινωνικής χειραγώγησης των εργατών. Από την άλλη μεριά δε, υπάρχει πληθώρα παραδειγμάτων για τη συνύπαρξη φορντιστικής παραγωγής και ευελιξίας στο παρελθόν.

κάτι που οι ιθαγενείς

τεχνοκράτες επιδοκιμάζουν πλήρως όταν μιλούν «για ένταξη της μητροπολιτικής περιοχής της Αθήνας στο δίκτυο των μεγάλων ευρωπαϊκών πόλεων». Μόνο που δεν σταματούν εκεί. Ταυτόχρονα, και με προϋπόθεση τα παραπάνω φαντασιώνονται την «ανάδειξη του ρόλου της Αθήνας ως πολιτιστική και ιστορική πρωτεύουσα της Μεσογείου», για να συμπληρώσουν αμέσως «...και ως μοχλός οικονομικής διείσδυσης και πολιτιστικής συνεργασίας της ΕΕ στο χώρο των Βαλκανίων». Αν κρίνουμε τώρα απ' την αναλογία της συμβολής των δημόσιων έργων στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας για το 95-96 (22,3%) και απ' τις επιτυχίες «διεισδύσεις» της μαφίας των ελληνικών κατασκευαστικών εταιρειών στην Αφρική, την Μέση Ανατολή και τα Βαλκάνια, τι καλύτερες προϋποθέσεις θα χρειαζόταν το κεφάλαιο για ν' ανοίξει νέους δρόμους;

ΤΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ ΣΑΝ ΕΞΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΑΠΟΜΟΝΩΜΕΝΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΣΤΟ ΧΩΡΟΧΡΟΝΟ ΤΗΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ

Όπως κάθε εμπόρευμα είναι τυλιγμένο σε μύθους, έτσι και ένα αυτοκίνητο **δεν είναι μόνο** ένα μέσο μεταφοράς. Είναι **και** οι μυθολογίες που συνοδεύουν τη μαζική παραγωγή και κατανάλωσή του. Το αυτοκίνητο ήταν ο θρίαμβος της αστικής ελευθερίας της μετακίνησης, που αναιρείται όμως συνεχώς απ' την μαζικότητα της χρήσης του. Η κινητικότητα δεν έχει κανένα πια απ' τα παλιά της πλεονεκτήματα και η ελευθερία της μετακίνησης έχει πια υποβιβαστεί σε κινήγι του μισθού και της επιβίωσης ή σε οριοθετημένες διαδρομές του βιομηχανοποιημένου τουρισμού. Σύμβολο των προνομίων της αστικής τάξης το αυτοκίνητο ξέπεσε σαν τέτοιο όταν ξέπεσε και η τάξη αυτή. Οικειοποιημένο απ' την εργατική τάξη μοιραία μετατράπηκε σε ένα ακόμα βάσανο για όλους. Η υπόσχεση της απελευθέρωσης μέσα απ' την αυτομετακίνηση που συνίστατο στην ελευθερία της περιπλάνησης έχει αντιστραφεί σήμερα σε καταναγκασμό της συνεχούς διέλευσης από σημεία σε κανένα από τα οποία δε νιώθει κανείς σα στο σπίτι του. Η μοντέρνα μετακίνηση αντιστοιχεί είτε στην μεταφορά ανθρώπινων εμπορευμάτων απ' το ένα μέρος

εκμετάλλευσης στο άλλο είτε στην ταχύτερη δυνατή διέλευση από μέρη που πια δεν υπάρχει τίποτα καινούργιο ν' ανακαλύψεις γιατί όλα θυμίζουν την έρημο του τόπου διαμονής σου. Κινητικότητα, ναι. Για να διέρχεται κανείς μέσα από τοπία όσο πιο γρήγορα γίνεται, όπου το ταξίδι μετατρέπεται σε καθαρό βιαστικό πέρασμα, ένα transit, μια βαρετή και δυσάρεστη μετάβαση προς ένα πάντα προδιαγεγραμμένο τόπο.² Ότι υπάρχει ακόμα σαν ύπαιθρος ή ημιαστική περιοχή γύρω απ' την πόλη γρήγορα μετατρέπεται σε προάστειο, ερημώνεται υποβιβαζόμενο σε σημείο διάβασης. Και αντίστροφα, η ερήμωση που προκαλείται απ' την ταχεία κυκλοφορία του κεφαλαίου έρχεται να δικαιολογήσει με την σειρά της την υψηλή ταχύτητα: πράγματι, είναι λογικό πια να θέλει κανείς να περάσει όσο το δυνατόν γρηγορότερα από μέρη που δεν υπάρχει τίποτα να απολαύσεις ή που κι αν ακόμα υπάρχει δεν είναι μέσα στο πρόγραμμα.

Ας πάρουμε όμως τα πράγματα κι από μια άλλη σκοπιά. Η ταχύτητα στη φυσική είναι σχέση μεταξύ χρόνου και απόστασης. Αν όμως για τον κάθε μεμονωμένο οδηγό η εξίσωση ταχύτητα ίσον κέρδος χρόνου φαίνεται λογική (πραγματική), ειδωμένη από μια συνολική κοινωνική οπτική είναι φενάκη. Όσο περισσότερο αυξάνεται η ταχύτητα των μέσων μεταφοράς (και εδώ δε μιλάμε φυσικά μόνο για το αυτοκίνητο) τόσο περισσότερο αυξάνονται οι απαιτήσεις να υπερ-

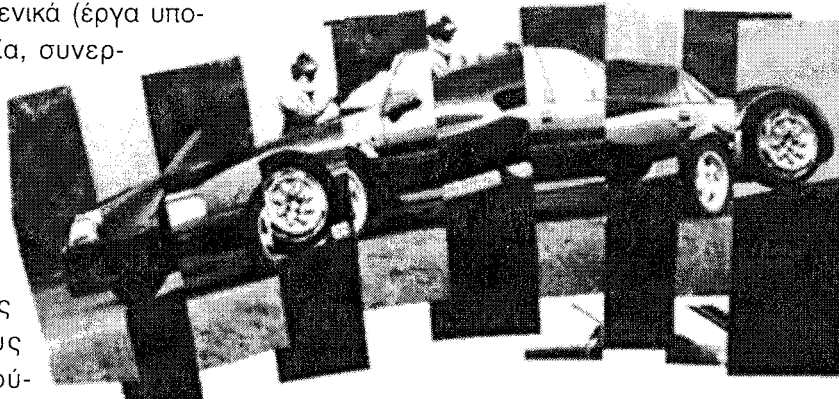
² Αν είχε απομείνει έστω και ένα ελάχιστο ίχνος ελευθερίας επιλογής στους Ιχθήδες σήμερα τότε δεν θα διαμαρτύρονταν για το ότι τα μπλόκα των αγροτών ή των ναυτεργατών πχ τους «στερούν το δικαίωμα μετακίνησής τους» προς το προδιαγεγραμμένο προορισμό τους. Η πιο πλήρ, ανθρώπινη αντίδραση σ' αυτές τις περιπτώσεις θα ήταν να κατέβεις και να δεις τι συμβαίνει.

νικηθούν οι φυσικές αντιστάσεις (τριβή εδάφους, αέρας κλπ) πράγμα που μεταφράζεται σε περισσότερη εργασία. Ο χρόνος της κοινωνικής εργασίας που δαπανάται για την κυκλοφορία γενικά (έργα υποδομής, νοσοκομεία, συνεργεία κλπ) φτάνει στο ένα τρίτο του συνολικού χρόνου εργασίας της μοντέρνας κοινωνίας. Ακόμα και ένας νομαδικός λαός σαν τους Τουαρέγκ δαπανούσε λιγώτερο χρόνο

για τη μετακίνησή του. Αλλά ας περιοριστούμε στο χρόνο που δαπανάται ειδικά για το αυτοκίνητο: «Ο μέσος Αμερικάνος αφιερώνει πάνω από 1600 ώρες το χρόνο (δηλ. 30 ώρες τη βδομάδα, ή 4 ώρες τη μέρα, συμπεριλαμβανομένων και των Κυριακών) για το αυτοκίνητό του. Σ' αυτές περιλαμβάνονται ο χρόνος που δαπανάται στο τιμόνι, είτε το αυτοκίνητο είναι εν κινήσει ή σταματημένο, οι ώρες δουλειάς για να το πληρώσει και τα έξοδα για βενζίνη, λάστιχα, δρόμια, ασφάλεια και φόρους. Έτσι αυτός ο Αμερικάνος χρειάζεται 1600 ώρες για να κάνει 10.000 χιλιόμετρα (στη διάρκεια ενός χρόνου). Σε μια ώρα διανύει 6 χιλιόμετρα. Σε χώρες που δεν υπάρχει βιομηχανία μεταφορών, οι άνθρωποι μετακινούνται μ' αυτήν ακριβώς την ταχύτητα με τα πόδια, με το επιπλέον πλεονέκτημα ότι μπορούν να πάνε όπου θέλουν και δεν περιορίζονται στην ασφαλτο» (Ιβάν Ίλλιτς).

Διατρέχουμε μεγαλύτερες αποστάσεις σ' ένα χρόνο απ' ό,τι οι πρόγονοί μας σ' όλη τους τη ζωή, κλωθογυρίζοντας στα ίδια σημεία. Ενώ η μετακίνηση παλιότερα ήταν τεχνικώς λιγώτερο δυνατή, σήμερα είναι υποχρέωση. Ο δεσποτισμός της ταχείας κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, είτε μιλάμε για ανθρώπους είτε για πράγματα,

πραγματώνει μ' έναν αξιοθρήνητο τρόπο το σύνθημα του Μάη του '68 «Ζωή χωρίς νεκρό χρόνο». Και τα στελέχη, σαν προνομιούχοι μιας επιβεβλημένης

κινητικότητας είναι οι καλύτεροι αγοραστές της ιδεολογίας της ταχύτητας, μια και αυτοί είναι που πουλάνε το χρόνο τους πιο ακριβά στην αγορά εργασίας. Όμως όλοι έχουν δικαίωμα συμμετοχής στις κοινωνικές σχέσεις ταχείας και μαζικής μεταφοράς. Δε μπορεί πια ν' αποκλειστεί κανείς. Τετράτροχοι ή μη, κάτοικοι των Μεσογείων π.χ. και άλλων περιοχών απ' όπου διέρχονται οι νέοι αυτοκινητόδρομοι ή όχι, είμαστε εν τούτοις όλοι κάτοικοι της καπιταλιστικής οικονομίας.

Πέρα απ' την ταχύτητα και το χρόνο, ο χώρος είναι μια άλλη συνιστώσα της κυκλοφορίας και δη αυτής του αυτοκινήτου. Στο τοπίο της αυτοκίνησης ο χώρος υποβιβάζεται σε διάστημα. Νεκρό πεδίο διέλευσης, που για χάρη της ταχύτητας προωθεί την συμμετρία, την ομοιομορφία, το επίπεδο, την μονοτονία της ευθείας προοπτικής ενάντια στην πολυπλοκότητα, τον λαβύρινθο των στενοσόκακων, την πολυχρωμία του πλήθους που αψηφά τα φανάρια, τα εμπόδια μ' άλλα λόγια που η ανθρώπινη γεωγραφία θέτει στ' αυτοκίνητο. Πολύβουες λαϊκές γειτονιές, πολλοί στενοί δρόμοι στο κέντρο της Αθήνας, αυτά τα «τριτοκοσμικά» για τους τεχνοκράτες χαρακτηριστικά της πόλης είναι ο εφιάλης των αυτοκινητιστών. Απ' το βολάν οι αισθήσεις ακρωτηριασμένες

αφήνουν περιθώριο μόνο σε μια φτωχή όραση που μελετημένα επικεντρώνεται σε γιγαντοαφίσσες-σύμβολα μιας μονοσήμαντης επικοινωνίας. Φυσικά η μεταμο-

ντέρνα αισθαντικότητας, η παραλυσία και ο ευνουχισμός των αισθήσεων δεν αποδίδονται αποκλειστικά στην γενικευμένη χρήση του αυτοκινήτου, στην ταχύτητα και στους δρόμους ταχείας κυκλοφορίας. Η εμπορευμα-

τοποίηση των αισθήσεων έπεται της εμπορευματοποίησης της καθημερινής δραστηριότητας στο χώρο. Έχει ήδη αλλοτριωθεί αυτό που γεμίζει το χώρο, είμαστε ήδη πνιγμένοι μέσα στο χώρο. Οι αυτοκινητόδρομοι, λοιπόν, έρχονται να δικαιωθούν απ' αυτήν την, υποκειμενικά βιωμένη, αλλοτριωμένη χρήση και οργάνωση του χρόνου και να διευρύνουν τον αντίστοιχο της χώρο. Με τη σειρά της η οργάνωση του χώρου καθώς και ο **τρόπος που την αντιλαμβάνεται κανείς** στοχεύουν στο να ενισχύσουν και να διαιωνίζουν την οικονομία του χρόνου.

Πολλά χρόνια πριν ο Le Corbusier είχε πει ότι ο χρόνος της αυτοκίνητης μεταφοράς προς την εργασία είναι συμπληρωματικός (και απλήρωτος, θα προσθέταμε) χρόνος εργασίας. Σήμερα όμως το ίδιο το οδικό δίκτυο είναι ένα στρατόπεδο εργασίας με τους τροχονόμους επόπτες του. Γιατί στη σφαίρα της κυκλοφορίας δεσπόζει ο καπιταλιστικά αξιοποιούμενος τομέας των υπηρεσιών, η κοινωνική σχέση παροχής-κατανάλωσης υπηρεσιών με ιδανικό καταναλωτή αυτόν που έχει την ευχέρεια να κυκλοφορεί: τον οδηγό του Ι.Χ. αυτοκινήτου. Πρωτίστως καταναλωτής του εμπορεύματος-βεντέτα αυτού καθαυτού, είναι υποχρεωμένος να καταναλώνει μια πληθώρα

άλλων εμπορευμάτων και υπηρεσιών. Η αύξηση της χρήσης των αυτοκινήτων οδηγεί στον παραπέρα κατακερματισμό και επανενοποίηση του χώρου που αντιστοιχεί στην υπάρχουσα κοινωνική διαίρεση των δραστηριοτήτων: διαφορετικοί χώροι δουλειάς, κατανάλωσης, ψυχαγωγίας, κατοικίας συνδεδεμένοι μεταξύ τους με αυτοκινητόδρομους. Οι δυτικές μητροπόλεις εξελίχθηκαν χωροταξικά με βασικό γνώμονα τη χρήση του αυτοκινήτου. Έτσι και στην Αθήνα την πολεοδομική «αναρχία» που οικτίζουν όλοι οι τεχνοκράτες έρχονται τώρα καθυστερημένα να την εκσυγχρονίσουν κατασκευάζοντας νέους δρόμους κατά μήκος των οποίων τα προβλεπόμενα εμπορικά κέντρα θα είναι οι οάσεις της κατανάλωσης. Η πάλαι ποτέ μικροαστική πολυτέλεια του αυτοκινήτου μετατρέπεται σε αναγκαιότητα της χρήσης του όχι μόνο για τα ψώνια του Σαββατοκύριακου αλλά και για την πρόσβαση σε όλες τις χωροθετημένες ζώνες κατανάλωσης υπηρεσιών.

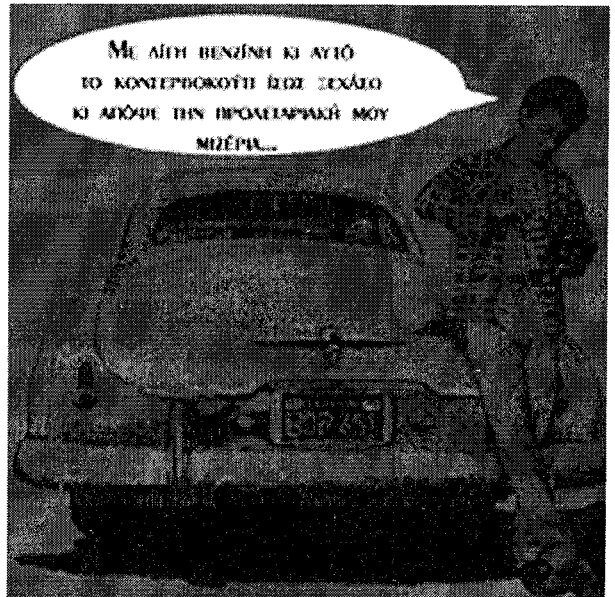
Η γενίκευση της χρήσης του αυτοκινήτου μετέτρεψε την πόλη σε αυτοκινητοθάλασσα που για να την αποφύγεις γρηγορότερα αυτοκίνητα και μεγαλύτεροι δρόμοι προτείνονται σαν λύσεις. Μ' αυτόν τον τρόπο οι πόλεις ξεχειλώνονται γεμίζοντας προάστια αυτοκινητόδρομων και οι κατοικίες υποβιβάζονται σε νυχτερινά γκαράζ για την αποθήκευση των εργαζόμενων. Τετράτροχοι κάτοικοι πανομοιότυπων πόλεων, απομονωμένες νευρωτικές φιγούρες κινούμενες σε περιφραγμένους χώρους —παρά το γεγονός ότι μια τέτοια εικόνα έχει γίνει οικεία και πολλοί αναγνωρίζουν ήδη σ' αυτήν τον εαυτό τους, εν τούτοις δεν έχει μειωθεί η πειθαναγκαστική ισχύς ιδεολογημάτων που υποκειμενικά δικαιολογούν τη χρήση του αυτοκινήτου. Το τετράτροχο αντικείμενο προσωποποιείται παίρνοντας ανθρώπινες ιδιότητες που ο κάτοχός του νιώθει

ότι τις οικειοποιείται ο ίδιος: ομορφιά, δύναμη, κύρος, μεγαλείο. Είναι επίσης το όχημα για το ταξίδι του Σαββατοκύριακου, αυτή τη ψευδαίσθηση φυγής απ' τον άδειο χρόνο εργασίας, που παίρνει όλο και περισσότερο έναν καταναγκαστικό, τελετουργικό χαρακτήρα εξορκισμού μιας αβίωτης βδομάδας. Δεν είναι μόνο οι αιματηρές συνέπειες μιας τέτοιας εξόδου που ακυρώνουν τις προσδοκίες: πολύ περισσότερο είναι η συνείδηση της ματαιότητάς της που το μοντέρνο οπλοστάσιο της διαφήμισης άθελά του ενδυναμώνει: κανένας δεν μπορεί να ξεχάσει το Δευτεριάτικο ξύπνημα όταν τα αυτοκίνητα διαφημίζονται να διασχίζουν ειδυλλιακά τοπία, μακριά απ' την μητρόπολη, και έμμεσα δηλώνεται πως ό,τι μπορείς ν' απολαύσεις δεν είναι παρά ένα σύντομο διάλειμμα.

CHEAP THRILLS

Cheap thrills in the back of my
car
cheap thrills, how fine they
are
cheap thrills up and down my
spine
I need it, I need it, 'cause I
feel so fine
—Ruben and the Jets

Στη γενιά beat βρίσκεται η Σαπαρχή του μύθου μιας απελευθερωτικής χρήσης του αυτοκινήτου μέσω της ταχύτητας: η περιπλάνηση, η περιπέτεια, η φυγή απ' την επιχείρηση και την οικογενειακή φυλακή -αυτόν τον περιφραγμένο χώρο της κοινωνικής συντηρητικότητας- ο κίνδυνος, η υπόσχεση

της συνάντησης και του έρωτα. Ο δρόμος μέσα απ' το «ατσάλινο κοχύλι» (το αυτοκίνητο) είναι η πορεία προς την έκσταση που η αδρεναλίνη συνδυασμένη με τα ναρκωτικά εξασφαλίζει. Ο μεταφυσικός αυτός τρόπος με τον οποίο οι beats αντιλαμβάνονται τον δρόμο και το μεταφορικό τους μέσο καταλήγει στην αποθέωση του φετιχισμού του εμπορεύματος-βεντέτα.³ Έπρεπε αυτή η μυθολογία να γενικευτεί, να εκφράζει πια τον καθένα, να ξεπεράσει τα στενά όρια μιας «νεανικής τρέλλας» για να μπορέσει το εμπόρευμα αυτοκίνητο να κυριαρχήσει σα μηχανή φυγής και μαζί του ν' απογειωθεί ένα σημαντικό μέρος της βιομηχανίας της διασκέδασης.

Οι διαφημιστές σήμερα, παιδιά της αντικουλτούρας και προσαρμοσμένοι στα 90's, σ' αντίθεση με τη δεκαετία του 50, είναι πια αναγκασμένοι να προωθούν όχι την εικόνα του μακάριου οικογενειάρχη οδηγού, αλλά αυτή του πλήρως εξημερωμένου beat που «αλλάζει αμέτρητες φορές» καθώς περιπλανιέται απ' την προαστιακή έρημο

³ Παλιότερα στην Ελλάδα η νεανική αμφισβήτηση δεν συνδεόταν με την κουλτούρα του αυτοκινήτου: έπρεπε κανείς ν' αρκεστεί στο καβάλλημα μιας μηχανής για ν' αποσπαστεί απ' την εργασία και τις παραδοσιακές οικογενειακές σχέσεις. Σήμερα φυσικά έχουν κι εδώ τα πράγματα αλλάξει.

στην εθνική και απ' τα φαστ-φουντάδικα στις παραλίες. Φτωχή και αγχωμένη όμως η περιπλάνηση του σύγχρονου beat, καθώς στη γωνιά του δρόμου δεν παραμονεύει το όμορφο καρίτσι που κάνει ωτοστοπ, αλλά το μποτιλιάρισμα και τα νεύρα. Επιπρόσθετα, όσο πιο παραμυθένιο και εξωπραγματικό είναι το ντεκόρ που περιβάλλει την υποσχόμενη αυτοκίνητη ευτυχία και έξαψη, τόσο περισσότερο επίμονα τονίζονται τα προστατευτικά εκείνα μέτρα που υπενθυμίζουν τα όρια της: ασφάλεια ενάντια στον κίνδυνο όλων των άλλων αυτοκινήτων, ηχομόνωση ενάντια στον θόρυβο όλων των άλλων αυτοκινήτων, υψηλή ταχύτητα προς αποφυγή όλων των άλλων αυτοκινήτων. Και τελικά το βάρος των αντικειμενικών συνθηκών της ζωής στην μητρόπολη, του άγχους, της δυσανεξίας και των ματαιωμένων επιθυμιών σπρώχνει προς την εμπέδωση της αντίληψης ότι η μόνη διέξοδος είναι η φυγή απ' την πόλη. Πως; Με το να γίνει προάστειο, κομμάτι της μητρόπολης ό,τι ακόμα δεν είναι. Και αυτό είναι το πραγματικό νόημα του σλόγκαν του Ford και των μαθητών του: «*Θα λύσουμε το πρόβλημα της πόλης εγκαταλείποντας την πόλη*».

ΣΚΕΨΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ «ΚΙΝΗΜΑ» ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΥΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟΔΡΟ- ΜΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ

Τα παρακάτω αποτελούν σχόλια γύρω απ' το χαρακτήρα των αντιδράσεων ορισμένων αριστερών κινήσεων ήδη απ' το '95 στις περιοχές που άμεσα θίγονται απ' τα έργα (Σπάτα, Ηλιούπολη, Χαλάνδρι). Πρώτα απ' όλα δύσκολα

μπορεί κανείς να αγνοήσει στο λόγο αυτών των κινήσεων μια

τάση περιγραφής των «μεγάλων έργων» σαν το επερχόμενο κακό που θα αφανίσει το «παραδεισένιο» παρόν. Υπονοούν -ή άλλοτε το λένε ρητά: «*μετατροπή του Χαλανδρίου σε 3ης κατηγορίας προάστειο*»- ότι έτσι όπως είναι σήμερα τα προάστεια αυτά προσφέρουν στους κατοίκους τους μια ποιότητα ζωής που πρέπει πάση θυσία να διατηρηθεί. Πέρα απ' την καταστροφολογία, τον βασικό σκελετό των επιχειρημάτων τους απαρτίζουν εθνικιστικές φλυαρίες περί «σωστής» ανάπτυξης. Επικαλούνται τον παλιό, καλό αντιιμπεριαλισμό ενάντια στις «ξένες» εταιρείες και τον αποκλεισμό της Ολυμπιακής της οποίας η ανταγωνιστικότητα απειλείται. Γενικότερα το ενδιαφέρον εστιάζεται στη «ζημία του ελληνικού δημοσίου» απ' την «αποικιοκρατικού, τριτοκοσμικού τύπου

ανάπτυξη». Ενώ αυτό που εξακολουθεί -παρωχημένα- ν' αποκαλείται «ελληνικό κεφάλαιο» δεν είναι πλέον παρά ένα αναπόσπαστο τμήμα του διεθνοποιημένου κεφαλαίου (και ακριβώς τέτοιας έκτασης έργα το αποδεικνύουν υπάγοντας πραγματικά την «ελληνική» οικονομία στην παγκόσμια), ο εθνικιστικός λαϊκισμός της αριστεράς δε χάνει την ευκαιρία να στηλιτεύει αυτή την ιστορική κίνηση ποθώντας μια καθαρά εθνική καπιταλιστική ανάπτυξη. Οι σοσιαλδημοκρατικές αυτές ονειρώξεις είναι καταδικασμένες να συντρίβονται πάνω στα σχέδια του ελληνικού κράτους -για το οποίο η αναφορά στα «εθνικά συμφέροντα» δεν έχει καμιά άλλη αξία χρήσης πέρα απ' την καθαρά προπαγανδιστική για τους υπηκόους του- είτε πάνω στην παγερή αδιαφορία των «κατοίκων», έτσι γενικά, για αρκετούς απ' τους οποίους άλλωστε η αντιαποικιοκρατική φρασεολογία ανήκει στο μακρινό παρελθόν. Γιατί θα έπρεπε να καταγγείλουμε το «ξεπούλημα» των ντόπιων γραφειοκρατών στους «ξένους» καπιταλιστές ή την «αδυναμία» τους να δουν τα συμφέροντά τους; Από προλεταριακή σκοπιά, απ' τη δική μας σκοπιά, η ανάπτυξη που τώρα έχει αποδεσμευτεί απ' το κρατικοκαπιταλιστικό μοντέλο, παντού στον κόσμο, δε σημαίνει τίποτα άλλο παρά νέες μορφές υποταγής και εκμετάλλευσης της εργασίας.

Ιδιαίτερα στις ελάχιστες κινητοποιήσεις ενάντια στην κατασκευή του αεροδρομίου κυριάρχησε επίσης το γνωστό σύνδρομο «όχι δίπλα στο σπίτι μου» αλλά «οπουδήποτε αλλού» και μάλιστα υπήρξε και συγκεκριμένη πρόταση για άλλη τοποθεσία. Τέτοιου είδους κινήσεις όχι μόνο υποβιβάζουν τα κοινωνικά ζητήματα σε καθαρά τεχνικά μέσω συμβουλών προς το κράτος, αλλά κυρίως προδίδουν τη συναίνεση στη λογική του. Αποκορύφωμα αυτής της νοοτρο-

πίας ήταν η «εναλλακτική πρόταση» της επιτροπής στην Ηλιούπολη ενάντια στην περιφερειακή Υμηττού για μερική υπογειοποίηση της Κατεχάκη, πρόταση που αποκαλύπτει όχι μόνο τον τοπικισμό αλλά και τον τεχνοκρατισμό των οικολογιζόντων μελών της.

Είναι γεγονός ότι οι αντιδράσεις των αριστερών και των περιβαλλοντιστών ενάντια σ' ό,τι αποκαλείται «μεγάλα έργα» δεν συνιστούν σε καμιά περίπτωση κίνημα. Πρόκειται περισσότερο για κινήσεις, μειοψηφικές φωνές διαμαρτυρίας, παραφωνία στη γενικευμένη συναίνεση και αποδοχή αυτού του είδους της καπιταλιστικής ανάπτυξης. Και εδώ δεν αναφερόμαστε απλά στη σιωπή των ΜΜΕ ή στην ύπαρξη των «μεγάλων κατασκευαστικών συμφερόντων» που επιβάλλουν αυτήν την ανάπτυξη (δύο απ' τις κυρίαρχες ερμηνείες της αδυναμίας αποτελεσματικής αντίστασης στα «μεγάλα έργα»). Έτσι κι αλλιώς ποτέ δεν θα αναζητούσαμε συμμάχους στα ΜΜΕ και όσοι φαντασιώνονταν κάποιου είδους «συμπάρσταση» γρήγορα απογοητεύτηκαν. Όσο για τις κινήσεις του κεφαλαίου, ανεξαρτήτως μεγέθους «συμφερόντων», πάντα υποστηρίζουμε ότι δεν πρόκειται για τα σχέδια ενός εξωτερικού ως προς εμάς αντιπάλου. Το κεφάλαιο είναι κοινωνική σχέση, και είναι η ίδια η δυναμική της ταξικής πάλης που είτε το ενδυναμώνει είτε το αναγκάζει σε οπισθοχώρηση. Άρα εκεί που εστιάζεται η προσοχή μας είναι όχι μόνο στη δυναμική των αρνήσεων «από τα κάτω», αλλά, στην προκειμένη περίπτωση, στην ερμηνεία επίσης της μηδամινής σχεδόν αμφισβήτησης και άρα αντίστασης στην επέκταση του κεφαλαίου μέσω των αυτοκινητόδρομων και του νέου αεροδρομίου. Για μια ακόμα φορά λοιπόν βρισκόμαστε ενώπιον της παραδοχής ότι

ο μικροαστισμός στην Ελλάδα αντικειμενικά όχι μόνο δεν δημιουργεί αυτές τις προϋποθέσεις για τη διαμόρφωση ενός κινήματος άρνησης των «μεγάλων έργων», αλλά είναι η βασική αιτία αποδοχής τους. Πιο συγκεκριμένα, ιδιαίτερα στην περιοχή των Μεσογείων, το χώρο του μελλοντικού αεροδρομίου, απ' τη μεριά των πρώην αγροτών -αυτών που πριν είκοσι χρόνια υπεράσπιζαν με αξίνες τη γη τους- και νυν νεό-

Κατάληψη/street party σε μεγάλο αυτοκινητόδρομο στο Λονδίνο το καλοκαίρι του '96.

των εργολάβων ή λούμπεν μικροαστών πολύ απλά η ανάπτυξη ισοδυναμεί με «πρόοδο». Παρά τις όποιες αντιρρήσεις για την περιβαλλοντική καταστροφή ή την οργή για την σχεδόν σίγουρη ανυπαρξία των «αντισταθμιστικών οφελών», η επέκταση της πόλης στις ημιαστικές αυτές περιοχές είναι ευπρόσδεκτη. Δεν πρόκειται έτσι γενικά για επαρχιώτικη πείνα. Είναι το όνειρο για ένα μαγαζάκι κατά μήκος της διαδρομής Σπάτα-Αθήνα. Η νέα Γλυφάδα. Η μητρόπολη σαν αντικειμενική συνθήκη που διαλύει τις μάταιες ελπίδες δεν έχει επιβάλλει εκεί την

παρουσία της ακόμα. Πράγμα που όμως σημαίνει ότι οι μητροπολιτικές συνθήκες δεν έχουν διαμορφωθεί πλήρως ούτε στην κυρίως Αθήνα έτσι ώστε να γεννήσουν τις νέες αντιστάσεις εναντίον τους — στο βαθμό τουλάχιστον που τις παρατηρούμε στη Δύση. Μ' άλλα λόγια αν η ύπαιθρος γύρω απ' την Αθήνα παραμένει λίγο-πολύ ύπαιθρος -όχι πλήρως αξιοποιημένη καπιταλιστικά- τότε και η κυρίως Αθήνα εξ αιτίας της αναντιστοιχίας δρόμων και συσσωρευμένων εμπορευμάτων «δικαιολογεί» τη δημιουργία νέων αυτοκινητόδρομων για τη «λύση» του κυκλοφοριακού. Ειδικότερα δε για τα βορειοανατολικά προάστια που αυτοί θα διασχίζουν (Χαλάνδρι, Αγ. Παρασκευή, Ηλιούπολη) η μεσοαστική τους σύνθεση πολύ δύσκολα μπορεί να γεννήσει κάποια αντίσταση που θα ξεπερνά την ανησυχία για την μετατροπή τους σε «υποβαθμισμένα» προάστια. Οι γόνοι των μεσοαστικών οικογενειών σ' αυτές τις περιοχές μεγαλώνουν με τις αξίες της αντικουλτούρας του 01 και την ιδεολογία της «απελευθερωτικής» χρήσης του αυτοκινήτου -και ως εκ τούτου είναι χειρότεροι κι απ' τους γονείς τους- ενώ όσοι εργάτες κατοικούν ακόμα εκεί σκέφτονται μάλλον ότι τα «μεγάλα έργα» θ' ανοίξουν τις δουλειές.

Οι παραπάνω σκέψεις είναι περισσότερο υποχώρηση του βολογταρισμού μας στη ρεαλιστική εξέταση των πραγματικών συνθηκών παρά μια πεσιμιστική διαπίστωση που θα μας οδηγούσε σε παραίτηση απ' τον συγκεκριμένο αγώνα. Οι ριζοσπαστικές ιδέες και οι παρεμβάσεις ατόμων ή συλλογικοτήτων έχουν εξάλλου μικρή αξία αν αδυνατούν να βρουν την πρακτική τους αλήθεια εντός κοινωνικών κινήματων. Και βέβαια θα πρέπει να

fast cars, fast cars, I hate fast cars

Ξεκαθαρίσουμε ότι το ενδιαφέρον μας για τα «μεγάλα έργα» απ' την αρχή πήγαινε πέρα απ' τη δραστηριοποίηση ενάντια σ' αυτά καθαυτά τα «μεγάλα έργα». Δεν ξεκινήσαμε από έναν οικολογικό ή αριστεριστικό τρόπο δράσης και σκέψης. Για μας πρόκειται για την επέκταση της εμπορευματικής οικονομίας, για τη επιδείνωση των ήδη αλλοτριωμένων κοινωνικών σχέσεων. Πρόκειται για την ίδια την καθημερινή μας ζωή που θα χειροτερέψει από κάθε άποψη και δεν είναι το ενδιαφέρον για ένα μονοθεματικό αγώνα ενάντια σε επιμέρους σχέδια του κεφαλαίου. Εξακολουθούμε να μιλάμε για την επέκταση της πολεοδομίας της αποξένωσης, για την ένταση της αποικιοποίησης του χώρου απ' το εμπόρευμα, για τη συνεχή μείωση του κοινοτικού ελέγχου του χώρου, για τον ακρωτηριασμό της επικοινωνίας. Γιατί αν μας αρνείται τώρα τη ζωή μια πόλη με σχετικά πρόσφατη ιστορία μητροπολιτικής ανάπτυξης, θεωρούμε σίγουρο ότι η μετάβαση στην ώριμη φάση της μητρόπολης και μέσω των «μεγάλων έργων» ή της «αναβάθμισης» του κέντρου θα είναι ακόμα πιο δυσάρεστη. Μ' άλλα λόγια δεν

πρόκειται για το «κακό» που τώρα έρχεται, ούτε καν για την μελλοντική ποσοτική του συσσώρευση αλλά για την ποιοτική εξέλιξη μιας απάνθρωπης γεωγραφίας εντός της οποίας κινούμαστε ήδη τώρα.

Εν κατακλείδι τα «μεγάλα έργα» είναι σκέλος της καπιταλιστικής κατάκτησης του κοινωνικού χώρου -μέρος κι αυτή με τη σειρά της μιας παγκόσμιας αναδιάρθρωσης- που στοχεύει στις περιφράξεις όχι μόνο του χώρου αλλά όλης μας της ύπαρξης. Και **στην πράξη** καταλάβαμε το προηγούμενο χρονικό διάστημα ότι **προς το παρόν** μόνο οι νεαροί προλετάριοι, οι μαθητές ή φοιτητές που αναζητούν την περιπέτεια μέσα από τη σύγκρουση μ' αυτήν την κοινωνία μπορούν να θέσουν **με ριζικό τρόπο** σε κριτική την ατομικιστική ιδεολογία της αυτοκίνησης και τις παλιές και νέες περιφράξεις του κοινωνικού χώρου.

Καράνς

(Με την πολύτιμη συνδρομή του Λασενβαίρ)

Το παραπάνω κείμενο είναι ανάπτυξη ενός μικρότερου που μοιράστηκε σε δύο συζητήσεις-προβολές βίντεο σχετικά με το νέο αεροδρόμιο και τους νέους αυτοκινητόδρομους μέσα στον περασμένο χρόνο.

Κάποιες ιδέες δε «απαλλοτριώθηκαν» από κείμενα συντρόφων του αγγλικού περιοδικού Aufheben και της γαλλικής ομάδας «Alliance pour l'opposition a toutes les nuisances».

Η ΔΟΥΛΕΙΑ ΕΙΝΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ ΓΙΑΤΙ ΝΑ ΔΟΥΛΕΥΕΙΣ ΟΤΑΝ ΜΠΟΡΕΙΣ ΝΑ «ΛΑΤΡΕΥΕΙΣ»;

Η Δουλειά είναι Καθήκον είπε ο Κρίσνα, η Δουλειά είναι Αγάπη είπε ο Ιησούς, η Δουλειά είναι Αρετή είπε ο Μωάμεθ, η Δουλειά είναι Λατρεία είπε ο Βιβεκανάντ, η Δουλειά είναι Αλήθεια είπε ο Γκάντι, η Δουλειά είναι μια Μεγάλη Πορεία είπε ο Μάο, η Δουλειά είναι Πατριωτισμός είπε ο Στάλιν, η Δουλειά είναι Ελευθερία είπε ο Χίτλερ, η Δουλειά είναι Ασφάλεια ήξει ο ΟΗΕ, η Δουλειά είναι Συμβόλαιο ήξει η Παγκόσμια Τράπεζα. Η Δουλειά είναι Λατρεία – αυτό πιστεύουν οι μισθωτοί. Στην πραγματικότητα οι μισθωτοί κάνουν ένα βήμα πιο πέρα και πιστεύουν «καλύτερα να λατρεύεις παρά να δουλεύεις». Και οι μισθωτοί εργάτες με το να είναι εργάτες, δεν το πιστεύουν μόνο αλλή το κάνουν κιόλας. Γι' αυτό τον σκοπό κάνουν ό,τι περνάει από το χέρι τους. Τόσο πολύ που πια οι άγιες μέρες σημαίνουν διακοπές.

Είναι πρόθυμοι να λατρεύουν τη θεά Κάλη ή τον Ιεχωβά, τον Αλλιάχ ή τον Χριστό, το Ζαρατούστρα, το Νεκρού, τον Χίτλερ, τον Τσώρτσιλ, τον Κέννεντυ, τους 3 Ιεράρχες ή ακόμα τον άγνωστο στρατιώτη. Τα προτιμούν όλα από το να δουλέψουν. Γιορτάζουν τη γέννηση κάποιου και δεν δουλεύουν. Αν δεν μπορούν να γιορτάσουν τη γέννηση, τότε πενθούν το θάνατο κάποιου και δεν δουλεύουν. Στην πραγματικότητα γιορτάζουν ο,τιδήποτε, τιμούν τη μνήμη οποιουδήποτε, πενθούν για ο,τιδήποτε αν αυτό σημαίνει αργία. Το μεγάλο ΟΧΙ ή την σύλληψη της Παρθένου Μαρίας, την αποχώρηση του Μωάμεθ απ' τη Μεδίνα ή την Ανάσταση του Χριστού· τη νίκη του νικητή ή την ήττα του χαμένου – κάνουν τα πάντα. Κανείς δεν είναι τόσο ευτελής για να μην λατρευτεί, τίποτα δεν είναι τόσο εξωφρενικό για να μην γιορταστεί αν αυτό σημαίνει – **αργία!**

Το παραπάνω κείμενο, ελαφρά παραφρασμένο, πάρθηκε από τη μπροσούρα «A ballad against work» της ινδικής ομάδας Kamunist Krandi, Majdoor Library, Autopin Jhuggi, N.I.T., Faridabad 121001, India

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΓΑΛΑΡΙΑΣ

Τ.Θ. 76149 Τ.Κ. 17110 ΝΕΑ ΣΜΥΡΝΗ ΑΘΗΝΑ

Τεύχος 1: Αφιερωμένο στους Μπουκτσινικούς οικολόγους, τους φιλοσιτουασιονιστές και τους πατριώτες

Τεύχος 2: Αφιερωμένο στους κακούς μαθητές, φοιτητές και καθηγητές και στη μνήμη των 250.000 σκοτωμένων κομπάρσων του CNN

Τεύχος 3: Αφιερωμένο στους πατριώτες, τους μικροαστούς και τους «νέγρους» εχθρούς τους

Τεύχος 4: Αφιερωμένο στους αντιφασίστες, τους αντικουλτουριάρηδες μικροαστούς και τους ειρηνιστές

Τεύχος 5: Αφιερωμένο στους «ξένους», τους ξεριζωμένους και τους προσωρινούς